

ДИТИНСТВО. ЛІТЕРАТУРА. КУЛЬТУРА. ОСВІТА

КНИГА АБСТРАКТІВ

**І МІЖНАРОДНОЇ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

5 -7 жовтня 2023 року

CHILDHOOD. LITERATURE. CULTURE. EDUCATION

BOOK OF ABSTRACTS

**I INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY SCIENTIFIC
CONFERENCE**

October 5 – 7, 2023

Івано-Франківськ, Україна
Ivano-Frankivsk, Ukraine

Дитинство. Література. Культура. Освіта. Книга абстрактів I Міжнародної мультидисциплінарної наукової конференції (5 – 7 жовтня 2023 р.). Ред.: Т. Качак, О. Будник. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2023. 144 с.

Childhood. Literature. Culture. Education. Book of Abstracts of the I International Multidisciplinary Scientific Conference (October 5 – 7, 2023). Editors T. Kachak, O. Budnyk. Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 2023. 144 p.

I Міжнародна мультидисциплінарна наукова конференція «ДИТИНСТВО. ЛІТЕРАТУРА. КУЛЬТУРА. ОСВІТА» проведена у межах реалізації науково-дослідних тем «**Професійна підготовка вчителя: соціально-педагогічний контекст**» (Державний реєстраційний номер: 0117U003281; термін виконання: 2017 – 2027 рр. Керівник: доктор педагогічних наук, професор Олена Будник) та «**Література для дітей та юнацтва й ІТ-технології в сучасній мовно-літературній освіті**» (Державний реєстраційний номер: 0123U103692; термін виконання: 2023 – 2028 рр. Керівник: доктор філологічних наук, професор Тетяна Качак).

I International Multidisciplinary Scientific Conference «CHILDHOOD. LITERATURE. CULTURE. EDUCATION» was carried out within the framework of the implementation of scientific research topics «**Professional teacher training: socio-pedagogical context**» (State registration number: 0117U003281; implementation period: 2017-2027. Head: Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Olena Budnyk) and «**Literature for children and youth and IT technology in modern linguistic and literary education**» (State registration number: 0123U103692; implementation period: 2023 – 2028. Supervisor: Doctor of Philology, Professor Tetiana Kachak).

Співорганізатори конференції

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Центр освітніх інноваційних технологій «PNU EcoSystem»
Ресурсний центр з інклюзивного навчання та спеціальної освіти Прикарпатського
національного університету імені Василя Стефаника
(Україна)

Центр дослідження літератури для дітей та юнацтва (Україна)
Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)
Центр сучасної шкільної освіти в Любліні (Республіка Польща)
Кафедра україністики Варшавського університету (Республіка Польща)
Інститут Педагогіки Сілезького університету в Катовіце
(Республіка Польща)

Польське Педагогічне Товариство, Відділ у Цешині (Республіка Польща)
Інститут менеджменту Словацького технологічного університету у Братиславі
(Словаччина)

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)
Інститут англійської філології Вроцлавського університету
(Республіка Польща)

Волинський національний університет імені Лесі Українки (Україна)
Ірландський національний університет в Голвею (Ірландія)
Загребський університет

Центр дослідження дитячої літератури та культури (Хорватія)
Академія соціальної педагогіки в Бамберзі (Німеччина)

Co-organizers of the conference

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Center of Innovative Education Technologies «PNU EcoSystem»
Resource center for inclusive education and special education of Vasyl Stefanyk
Precarpathian National University (Ukraine)
Ukrainian Research Center of Children's and Youth Literature (Ukraine)
Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)
Scholar Modern Education Center in Lublin (Republic of Poland)
Department of Ukrainian Studies, University of Warsaw (Republic of Poland)
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)
Institute of English Studies, University of Wroclaw (Republic of Poland)
Institute of Pedagogy of the University of Silesia in Katowice (Republic of Poland)
Polish Education Research Association (PERA) - Cieszyn Branch
(Republic of Poland)
Institute of Management of the Slovak University of Technology in Bratislava (Slovakia)
Lesya Ukrainka Volyn National University (Ukraine)
University of Galway (Ireland)
University of Zagreb, Faculty of Teacher Education (Croatia)
Centre for Research of Children's Literature and Culture (Croatia)
Academy for Social Pedagogy, Bamberg (Germany)

ЗМІСТ CONTENT

ОСВІТНЯ СЕСІЯ EDUCATIONAL SESSION

<i>Lech WITKOWSKI</i> PARADOKSY DZIECIŃSTWA W WYBRANYCH KONTEKSTACH TEORETYCZNYCH JAKO WYZWANIA EDUKACYJNE	15
<i>Olena BUDNYK</i> CHILDREN & WAR: CHALLENGES OF PEDAGOGICAL SUPPORT AND TEACHER TRAINING	18
<i>Marek WALANCIK</i> INTERCULTURAL EDUCATION AND PATRIOTIC UPBRINGING IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS	19
<i>Irena POLEWCZYK</i> ZNACZENIE FUNKCJI PRYMARNYCH DLA ROZWOJU MOWY DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM I WCZESNOSZKOLNYM Z PUNKTU WIDZENIA NAUCZYCIELI I LOGOPEDÓW	20
<i>Anna SAJDAK-BURSKA</i> REMOTE EDUCATION IN THE CLUTCHES OF ARCHAISM AND MODERNITY	21
<i>Marek REMBIERZ</i> FACE OF THE CHILD AS AN ICON OF THE VICTIMS OF DEHUMANIZATION AND BESTIALITY. AT THE ROOT OF PEDAGOGICAL CONCERN FOR THE FATE OF THE CHILD AND THE ENDANGERED IDENTITY OF CHILDREN IN A SITUATION OF WARTIME AGGRESSION AND CONFRONTATION OF ETHNO-CULTURAL DIFFERENCES	22
<i>Monika JAWORSKA-WITKOWSKA</i> MYŚLENIE RYSUNKOWE W WARSZTACIE ARTETERAPEUTYCZNYM DZIECKA. MOŻLIWOŚCI ALTERNATYWNEJ KOMUNIKACJI	24
<i>Artur ALEKSIEJUK</i> PEDAGOGIA SKONCENTROWANA NA ROZWIĄZANIU: FILOZOFIA PODEJŚCIA I ZASTOSOWANIE WE WSPOMAGANIU UCZNIĄ	25
<i>Weronika JUROSZEK</i> JAN BYTNAR JAKO WZÓR OSOBOWY W WYCHOWANIU DO CNOTY MĘSTWA / JAN BYTNAR AS A PERSONAL MODEL IN UPBRINGING TOWARDS THE VIRTUE OF COURAGE TOWARDS	27

<i>Mariola Teresa KOZUBEK, Beata ECLER-NOCOŃ</i> SERVICE LEARNING – TEORIA I PRAXIS KSZTAŁCENIA UNIwersyteckiego	28
<i>Anton LISNIK, Monika ZATROCHOVÁ</i> THE IMPORTANCE OF EDUCATION AS A PREVENTION AGAINST THE EFFECTS OF THE UNWANTED EFFECTS OF THE PRESENT	30
<i>Тетяна МАСКОВИЧ</i> ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧІ ТА ОСОБИСТІЧО-ІНДИВІДУАЛЬНІ ЯКОСТІ ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	31
<i>Stanisława NAZARUK, Marzena RUSZKOWSKA, Barbara SOKOŁOWSKA</i> PRESCHOOL ENVIRONMENT AS A WAY TO BUILD A CHILD'S INTERCULTURAL SKILLS. Examples From Pedagogical Practice	32
<i>Michał PALUCH</i> «DICTIONARY OF LIFE-SAVING WORDS» – WHY WE CREATED THE DICTIONARY DURING THE WAR, FOR THE POST-WAR PERIOD	33
<i>Robert ROSA</i> EDUKACYJNE I CHARYTATYWNE FORMY AKTYWNOŚCI DUCHOWNYCH GRECKOKATOLICKICH W CZASIE WOJNY I MIGRACJI	34
<i>Олеся СМОЛІНСЬКА</i> ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ЗВО: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ	34
<i>Raul Augusto DE SOUSA LEITE SILVA</i> FROM DISABILITY TO ABILITY	35
<i>Maria SZYMAŃSKA</i> SIX THINKING HATS BY EDWARD DE BONO AS A CHALLENGING METHOD IN EDUCATION	36
<i>Інна НІКОЛАЄСКУ</i> СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ЩОДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	37
<i>Катерина ФОМІН</i> ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ MIRO TA PADLET В ПОЄДНАННІ З КОМУНІКАТИВНИМ ПІДХОДОМ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ШИРОКОГО СПЕКТРУ СПЕЦІАЛІСТІВ	38

Karolina WALANCIK PREPARING TEACHERS FOR INTERCULTURAL EDUCATION IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN POLAND	40
Назар ОКЛІЄВИЧ ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ: РЕАЛІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	41
Світлана ЦІНЬКО МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	42
Sergiy SYDORIV GLOBAL INCLUSIVE AWARENESS ASPECT OF TRAINING UKRAINIAN EDUCATORS	44
Maria MISIK PERSONALISTYCZNE ASPEKTY WYCHOWANIA W MYŚLI PEDAGOGICZNEJ MIECZYSŁAWA ŁOBOCKIEGO	45
Валентина КРАВЧУК МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	46
Piotr MAZUR WORKSHOP: HOW TO BUILD EFFECTIVE TEAMS USING FRIS	47
<u>ФІЛОЛОГІЧНА СЕСІЯ (літературознавча)</u> PHILOLOGICAL SESSION (literary studies)	
Smiljana NARANČIĆ KOVAČ ACTIVITIES OF THE CENTRE FOR RESEARCH IN CHILDREN'S LITERATURE AND CULTURE IN CROATIA AND THE PROJECT BIBRICH	48
Mateusz ŚWIETLIICKI COMPLEX TOPICS IN CHILDREN'S LITERATURE	49
Надія АКУЛОВА РЕТРАНСЛЯЦІЯ ГЕРОЇЧНОГО ДИСКУРСУ В УКРАЇНСЬКИХ ДИТЯЧИХ ІЛЮСТРОВАНИХ КНИЖКАХ ПРО ВІЙНУ	50
Олена БОНДАРЕВА СУЧАСНІ ДРАМАТУРГІЧНІ АНТОЛОГІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ	51
Наталія ВІВЧАРИК ХУДОЖНЯ ДЕТАЛЬ І ЇЇ ФУНКЦІЇ В ОПОВІДАННЯХ І.ФРАНКА ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА ЮНАЦТВА	52

Наталія ГОГОЛЬ ІДЕЙНО-ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ ТВОРЧОСТІ ЗІРКИ МЕНЗАТЮК	53
Наталія ГОРБАЧ ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕМИ ДИТИНСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ПРО ГОЛОКОСТ	54
Андрій ГУРДУЗ СЮЖЕТНО-ОБРАЗНИЙ КОНСТРУКТ «ДІМ ДИВНИХ ДІТЕЙ» У ФЕНТЕЗІЙНІЙ РОМАНІСТИЦІ 2000–2020 РР	56
Mădălina DEACONU EVOKING CHILDHOOD TIME DURING WAR AND PEACE: PAUL GOMA'S FROM CALIDOR. A BESSARABIAN CHILDHOOD AND LUCIAN BLAGA'S THE CHRONICLE AND SONG OF AGES AND POEMS	57
Юлія ДЕРКАЧ ТИПОВІСТЬ ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ	58
Роксолана ЖАРКОВА БОЛІСНЕ ДИТИНСТВО (І/ЧИ) БОЛЮЧЕ МАТЕРИНСТВО: СПЕЦИФІКА ОСОБИСТИХ ТА КОЛЕКТИВНИХ ТРАВМ У ЖІНО-ЧОМУ ПИСЬМІ (на матеріалі роману «Молоко матері» Нори Ікстени)	59
Сніжана ЖИГУН ПРИГОДНИЦЬКА ПОВІСТЬ НА СЛУЖБІ ІДЕОЛОГІЇ: «ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА» У ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ 1920-1930-Х РОКІВ	60
Світлана ЖУРБА ПСИХОЛОГІЗМ ПРОЗИ ЙОАННИ ЯГЕЛЛО	61
Тетяна КАЧАК ТЕМА ВІЙНИ У СУЧАСНІЙ ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ТИПОВІ СЮЖЕТИ ЧИ ІНДИВІДУАЛЬНІ МОДЕЛІ ЖИТТЄВОГО ДОСВІДУ?	62
Оксана КОГУТ КОНЦЕПТ «ІНШОГО» У КІНОВЕРСІЇ РОМАНУ РЕНСОМА РІГГЗА «ДІМ ДИВНИХ ДІТЕЙ МІС САПСАН»	63
Роксоляна КОХАН ОНТОЛОГІЧНИЙ ВИМІР «ПРОЧИТАННЯ» ХУДОЖНЬОГО СВІТУ ДИТИНСТВА В КООРДИНАТАХ МЕТАМОДЕРНОСТІ	64
Світлана КРИВОРУЧКО ВТРАЧЕНЕ ДИТИНСТВО У ФІЛЬМІ «НЕСКОРЕНИЙ»	65

Лариса КУЦА СПЕЦИФІКА АВТОБІОГРАФІЧНОГО НАРАТИВУ ПАТРОНА У ПОВІСТІ З ЖИВКИ «ПЕС ПАТРОН»	67
Наталія МАРЧЕНКО ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ І ЮНАЦТВА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ (1991–2023 РР.): ТЕКСТИ, КОНТЕКСТИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	68
Лідія МАЦЕВКО-БЕКЕРСЬКА МЕТАМОДЕРНА ГАРМОНІЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ДЛЯ ЧИТАЧА ПОКОЛІННЯ АЛЬФА	69
Viktoriiа MEDVIED HOW TO TRANSLATE THE UNSPEAKABLE: WRITING AND ILLUSTRATING NARRATIVES OF WAR FOR YOUNG ADULT AUDIENCES	70
Тетяна МИХАЛЬЧУК ЧИТАННЯ І ПИСЬМО ЯК СЮЖЕТОТВОРЧІ ЧИННИКИ ХУДОЖНЬОГО СВІТУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ	72
Катерина НІКОЛЕНКО ДИТЯЧИЙ НАРАТИВ У СПРИЙНЯТТІ СВІТУ ПРИРОДИ В РОМАНІ «ЕНН ІЗ ЗЕЛЕНИХ ДАХІВ» Л. М. МОНТГОМЕРІ	73
Ольга НОВИК КАРТИНА СВІТУ ПІДЛІТКІВ У КНИЗІ НАТАЛІЇ ДОВГОПОЛ «ЗНАЙТИ КРАЇНУ АМАЗОНОК»	74
Тамара ТКАЧУК DIALOG MIĘDZYKULTUROWY W TWÓRCZOŚCI PISARZY SZKOŁY UKRAIŃSKIEJ POLSKICH ROMANTYKÓW	75
Дмитро ЧИСТЯК МІФОПОЕТИЧНА КАРТИНА СВІТУ У ФЕЄРІЇ МОРІСА МЕТЕРЛІНКА «БЛАКИТНИЙ ПТАХ»	76
Марія ФЕДУНЬ СПОМИНИ ОСИПА НАЗРУКА ПРО СІЧОВЕ СТРЕЛЦТВО ЯК КОНТЕНТ ДЛЯ ЮНАЦТВА	77
Анна ДИМОВСЬКА РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИБУЛІНГОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ КАЗКИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ	77
Галина КОРИЦЬКА ЛИСИЧКА-КОМЕРСАНТКА І КРАХ ЇЇ ІДЕЙ (за казкою «Лисичка-комерсантка» Галини Гузовської-Корицької)	79

Олена НЮКАЛО РОЗВИТОК НАВИЧОК АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ХУДОЖНІМ ТЕКСТОМ (з досвіду роботи)	80
Ольга ХАРІНА СПЕЦИФІКА ВИВЧЕННЯ ЕПІЧНИХ ТВОРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ: З ДОСВІДУ РОБОТИ	81
<u>ФІЛОЛОГІЧНА СЕСІЯ (мовознавча)</u> PHILOLOGICAL SESSION (linguistics)	
Уляна БАРАН ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ПЕРЕКЛАДУ (на прикладі роману для юнацтва «ЧОРНИЛЬНА КРОВ» Корнелії Функе»	83
Людмила БАРАНОВСЬКА КОНКОРДАНСИ ДИТЯЧИХ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ	84
Світлана БОГДАН РІДНА МОВА В РОДИНІ КОСАЧІВ ТА ХУДОЖНЬОМУ СЛОВІ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ	84
Олексій ВОРОБЕЦЬ СЕМАНТИЧНИЙ СИНТАКСИС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	85
Оксана КУЧЕРУК, Наталія ШУРХНО КОМУНІКАТИВНА ПОВЕДІНКА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ	86
Наталія МЕДВІДЬ АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	89
Тетяна ПОТАПЧУК ДИТЯЧИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ТИП МОВЛЕННЄВОЇ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	90
Ольга РУСАКОВА ФРАЗЕОЛОГІЯ ПОКУТСЬКОГО КРАЮ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ТА КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ (на матеріалі словника «Народна мудрість Коломийщини» В. Нагірного, О. Русакової)	92
Олена ШЕХОВЦОВА ІНСТРУМЕНТАРІЇ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА ДЛЯ РОЗВИТКУ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	94

СЕКЦІЯ ПСИХОЛОГІЇ та ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ
SECTION of PSYCHOLOGICAL and INCLUSIVE EDUCATIONAL

<i>Agnieszka KACZOR</i> HOME EDUCATION IN POLAND – PARENTS' PERSPECTIVE	96
<i>Anita FAMUŁA-JURCZAK</i> TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS WORKING WITH STUDENTS WITH SPECIFIC LEARNING DIFFICULTIES	97
<i>Paulina Mariola PUSZC</i> DOROSŁE MATKI SWOICH MATEK. ZNACZENIE RELACJI Z MATKĄ W KSZTAŁTOWANIU SIĘ ROLI RODZICIELSKIEJ - PERSPEKTYWA BIOGRAFICZNA	97
<i>Araceli DEL POZO ARMENTIA</i> EDUCATION AND INCLUSION	99
<i>Наталія КИРСТА</i> РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	99
<i>Тетяна КОТИК</i> РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ	101
<i>Маріанна МАТІШАК</i> ФОРМУВАННЯ МЕДІАКУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ	103
<i>Марина ПАВЛОВСЬКА</i> ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ ВІЙНИ	105
<i>Тетяна ПОТАПЧУК</i> ВПЛИВ МУЗИКОТЕРАПІЇ НА МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ	106
<i>Світлана ЧУПАХІНА</i> ОЦІНКА МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ТА ВИЯВЛЕННЯ ТРУДНОЩІВ У НАВЧАННІ: КОМПЕТЕНТІСТЬ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ	107
<i>Юлія ШЕВЧЕНКО</i> РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА	109

Діана ДОЛІШНЯ ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTI МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО	111
--	-----

СОЦІОКУЛЬТУРНА СЕСІЯ
SOCIOCULTURAL SESSION

Оксана КОНДУР ОСВІТА МИРУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ВІЙНИ	112
--	-----

Оксана ДЖУС «ДИТИНА» ЯК ІСТОТА АБСОЛЮТНОГО В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ	113
---	-----

Марія ОЛІЯР РОЗВИТОК SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО	114
--	-----

Любомира ІЛІЙЧУК ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	116
--	-----

Mykhaylo КОТУК ARTISTIC EXPRESSION AND CREATIVITY IN CHILDHOOD	117
--	-----

Галина ВОЛОЩУК ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА УРОКІВ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ. ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ-ІГОР НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	118
--	-----

Лариса КРУЛЬ, Юлія БОЙДУНИК ЧИТАННЯ ЯК ОСВІТНЯ КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ	120
---	-----

Ольга НОС СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	122
--	-----

СЕСІЯ МЕДІА
MEDIA SESSION

Олена РИЖКО ПІДЛІТОК, ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І КОМУНІКАЦІЙНА ВІЙНА ЗА РЕАЛЬНІСТЬ	124
---	-----

Олена ГЕРАСИМОВА СТРУКТУРА РОБОТИ РЕДАКТОРА ЗА УМОВ КРОСМЕДІЙНОГО ВИРОБНИЦТВА НАВЧАЛЬНИХ ВИДАНЬ	125
Марина ЖЕНЧЕНКО, Ярослава ПРИХОДА ПІДГОТОВКА РЕДАКТОРІВ ДИТЯЧИХ ВИДАНЬ (НА ПРИКЛАДІ КАФЕДРИ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ КНУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА)	127
Oleksandra KOVALOVA SOCIAL NETWORKS AS A TOOL FOR THE FORMATION OF TEENAGERS' MEDIA LITERACY AND SOCIAL SKILLS	129
Тетяна ЦЕПКАЛО ПРОМОЦІЯ КНИГОЧИТАННЯ В ДИТЯЧОМУ ЖУРНАЛІ «ПІЗНАЙКО»	130
<u>МИСТЕЦЬКА СЕСІЯ</u> ARTISTIC SESSION	
Ярослава БАРДАШЕВСЬКА ФОРМУВАННЯ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ВАГОМОГО АСПЕКТУ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	132
Романа ДУДИК РОЗВИТОК МУЗИЧНОЇ МОТИВАЦІЇ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ У ШКОЛЯРІВ	133
Жанна ЗВАРИЧУК ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНІ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	135
Ганна КАРАСЬ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ДУХОВНОЇ ХОРОВОЇ МУЗИКА ОЛЕКСАНДРА КОЗАРЕНКА	136
Олександра КАЧМАР ЗАБУТІ ІМЕНА У МИСТЕЦТВІ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ	138
Петро КОВАЛЬ МИСТЕЦТВО ХОРЕОГРАФІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ У ВИРШЕННІ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ШКОЛЯРІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	139
Леся МУЗИКА ФОРТЕПІАННІ ТВОРИ ДЛЯ ДІТЕЙ У ТВОРЧОСТІ С. БОРТКЕВИЧА	140
Ірина ТАРАН ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ МУЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА	141

Світ невпинно змінюється й еволюціонує. Суспільні катаклізми, війна вносять свої корективи. Змінюється ставлення до дитини, її освіти й виховання. Трансформацій зазнають морально-етичні норми й цінності, нових вимірів набуває культура дитинства. Постмодерністська парадигма змінює сприйняття дитини та дитинства, засноване на зміні дитячого образу – від дитини як пасивної до активного члена соціальної спільноти; від дитинства як стадії розвитку людини до уявлення про дитинство як соціальний конструкт. Це впливає на соціальні та гуманітарні науки й актуалізує потребу в активному й різносторонньому осмисленні проблем дитини та дитинства, освіти дитини. Дзеркалом і важливим чинником цих трансформаційних процесів є література для дітей та юнацтва. Текст, дискурс, широкий і різноаспектний соціокультурний контекст – оптики мультидисциплінарних студій актуальних проблем дітей і дитинства.

Керуючись сучасними науковими постулатами, які обґрунтовують діалог між різними науковими напрямками, одночасно прагнучи до всебічного науково поліфонійного підходу до певної актуальної проблеми, I Міжнародна мультидисциплінарна наукова конференція «Дитинство. Література. Культура. Освіта» мислиться як міждисциплінарний науковий діалог між учасниками задля об'єднання різних наукових питань, формулювання ідей, цілісного аналізу проблем, результатів і презентації нових методологічних перспектив у студіях дитинства, освіти й літератури для дітей та юнацтва.

The world is constantly changing and evolving. Social cataclysms and the war make their corrections. The attitude to the child, its education and upbringing change as well. Moral, ethical norms and values are undergoing transformations, and the culture of childhood is taking on new dimensions. The postmodernist paradigm alters the perception of the child and childhood. It is based on the shift of the child's image – from the child as a passive to an active member of the social community; from childhood as a stage of development to the idea of childhood as a social construct. This affects social sciences and humanities, thus highlighting the need for active and diverse understanding of the problems of the child and childhood, the child's education. Literature for children and youth is a mirror and an important factor of transformation processes. Text, discourse, broad and diverse social and cultural context are the target of multidisciplinary studies of current issues of children and childhood.

Guided by modern scientific postulates that justify communication between different scientific fields, while striving for a comprehensive research and polyphonic approach to a particular problem, I International Multidisciplinary Scientific Conference “Childhood. Literature. Culture. Education” is conceived as an interdisciplinary scientific dialogue between the participants. The event aims to combine different scientific issues, state comprehensive and holistic ideas, analysis of problems, share results and presentation of critical and methodological perspectives in the study of childhood, education and literature for children and youth. Theoretically and practically oriented innovative research of teachers, psychologists, sociologists, literary critics and theorists of children's literature, culturologists and scientists of other fields will provide the creation of a holistic discourse and attempt to answer the key questions.

ОСБИТНЯ СЕСІЯ
EDUCATIONAL SESSION

**PARADOKSY DZIECIŃSTWA
W WYBRANYCH KONTEKSTACH TEORETYCZNYCH
JAKO WYZWANIA EDUKACYJNE**

**THE CHILDHOOD PARADOXES
IN SELECTED THEORETICAL CONTEXTS
AS EDUCATIONAL CHALLENGES**

Lech WITKOWSKI

Profesor nauk humanistycznych, Uniwersytet Pomorski w Słupsku (Polska)
Full Professor in humanities, Pomeranian University in Slupsk (Poland)

Referat wskazuje na kilka przykładów paradoksów, jako zjawisk odbiegających od potocznych ale iluzorycznych oczywistości, wpisanych w obiegowe wyobrażenia pedagogiczne dotyczące rozwoju dzieci. Doxa – to po grecku mniemanie, opinia, więc treści paradoksalne stanowią zaprzeczenie tego, co uznane jest obiegowo za prawdziwe, a tym bardziej pewne i oczywiste. Zaplecze przykładów stanowią monografie autora dotyczące modelu cyklu życia w ujęciu Erika H. Eriksona, analizujące kategorię autorytetu oraz niosące przykłady z historii filozofii (G. W. Hegel) i obserwacji życiowych, a także odczytanie postulatów pedagogicznych spoza kanonu lektur (F. Znaniecki).

1. Paradoks zderzenia kategorii wieku oraz fazy rozwoju dziecka.

Strukturalna specyfika faz cyklu życia oznacza, że nie tylko dziecko może być w tym samym wieku i w różnej fazie rozwoju oraz w różnym wieku i w tej samej fazie rozwoju. Nie da się więc odpowiedzialnie podejmować rozstrzygnięć (np. dotyczących obowiązku przed/szkolnego) kierując się samym wiekiem.

2. Paradoks trójpokoleniowej przestrzeni rozwojowej

Interakcje trójpokoleniowe (dzieci – rodzice/ludzie dorośli – dziadkowie/ ludzie starzy) stanowią minimum pełnej interakcji rozwojowej, tj. dzieciom jako wnukom potrzebne są rozwojowe interakcje z dziadkami, jak i dziadkom jako coraz bardziej wyłączonym życiowo potrzebne są kontakty podtrzymujące vitalność; pod pewnymi względami pozwala to uwolnić rozwój i komfort życiowy od braku czasu na interakcję ze strony rodziców (pokolenia pośredniego).

3. Paradoks moratorium rozwojowego

Rozwój może być odraczany czy spowolniony, jeśli dziecko czy dorastający młody człowiek nie dysponuje gotowością do brania odpowiedzialności za własne życie, w tym własne działania. Nawet można mieć dowód tożsamości i nie mieć wypracowanej tożsamości. Może być ona odroczone, zawieszona, w kryzysie lub przesądzona jako pułapka rozwojowa przez środowisko wychowawcze.

4. Paradoks odmienności interesu rozwojowego dzieci i młodzieży

Zwykle okres dzieciństwa jednolicie się traktuje z okresem dorastania w zaawansowanej młodości. Tymczasem przebiła się w literaturze teza, że dzieciństwo nie może być za trudne dla dzieci a młodość nie może być za łatwa dla młodzieży. Trudności mogą pozbawiać odwagi do otwierania się na siebie samych. Łatwość mylenia wyzwań dzieciństwa i wyzwań młodości jest poważnym błędem i źródłem szkodenia rozwojowi.

5. Paradoks tożsamości negatywnej

Brak akceptacji oddziałującego wychowawczo nie generuje jedynie odrzucenia treści silnie perswadowanych, ale uruchamia często skłonność do identyfikowania się z treściami odrzucanymi przez odrzucanego nadawcę. Dla jakości oddziaływania wzrost siły perswazji może działać odrzucająco. Efekt odwrotny powstaje nie pomimo starań wychowawczych, ale jako efekt ich usilności, która zostaje zanegowana.

6. Paradoks niemal rówieśniczego autorytetu dla dziecka

Dla dziecka wzorem osobowym może być niekoniecznie aż człowiek dorosły, ale także dziecko, mające niewiele większe doświadczenie życiowe, ale manifestujące umiejętności imponujące zwłaszcza gdy wyrażają nie dalekie zaawansowanie ale tzw. strefę najbliższego rozwoju, tj. najbliższych wyzwań rozwojowych w zakresie kompetencji i potrzeb.

7. Paradoks niegotowości do akceptacji własnego ciała.

Cielesność bycia w świecie nie niesie automatycznej integracji psychicznej siebie i zmian, jakim podlega sfera somatyczna (np. rozwój hormonalny). Pewne zmiany (np. miesiączka u dziewczynek, zmyły nocne u chłopców) mogą zastawać dziecko nieprzygotowane do akceptacji, a nawet rozumienia, tego co się z nim dzieje. Ciało może być powłoką odrzucaną, bądź ignorowaną, a także przetwarzaną i przystosowaną do oczekiwań środowiska jako obcy dodatek i przeszkoda wobec rozwoju kondycji psychicznej. Spotykając się z napiętnowaniem ciała dziecka może być przez nie zniechęczone, a często pozostawać poza zintegrowaniem tożsamościowym.

8. Paradoks szkoły utrudniającej rozwój osobowy dziecka.

Szkola może blokować rozwój dziecka gdy nie otwiera się na jego „wewnętrzny geniusz” (Hegel), wyrażający predyspozycje i pasje rozpoznawane w poszerzanej

przeźreni inicjacji kulturowej w trosce o wirtuozerię jednocześnie słuące samorealizacji i autotranscendencji.

9. Paradoks dwoistości w strukturze wewnętrznej faz cyklu życia.

Zachęcanie dziecka do „brania wiatru w żagle” uwypukla konieczność jednoczesnej troski o dynamizowanie rozwoju oraz dążenia do równoważenia procesów rozwojowych o ich stabilizatory. Nadmiary jak i deficyty przeciwstawnych cech bywają źródłem zakłócenia rozwoju. Jakość rozwojowa pewnych nastawień (ufność, inicjatywa, autonomia, adekwatność...) zależy od ich dawki i możliwości równoważenia przez stany przeciwne (nieufność, wstyd, poczucie winy, poczucie niższości...).

10. Paradoks wartościowego sprzężenia tradycji i współczesności dla przyszłości dzieci

Rozwój dzieci można utrudniać zarówno gdy edukacyjnie dławi się podmiotowość nudnym, martwym, jałowym wdrażaniem w narzucany etos przeszłości jak i gdy odrzuca się odniesienie do tradycji banalnym i bezrefleksyjnym narzucaniem postaw uchodzących za nowoczesne, a nie nadażających za zmianą i śmiałością zmiany. Odwaga samodzielności w myśleniu wymaga zdolności do krytyki i do czerpania z dorobku pokoleń dla sprostania wyzwaniom jakie nie śniły się filozofom.

Kategorie kluczowe: wiek, faza rozwojowa, pokolenie, moratorium, tożsamość, autorytet, ciało, dwoistość, tradycja i przyszłość.

1. Witkowski Lech (2015). Versus. O dwoistości strukturalnej faz rozwoju w ekologii cyklu życia psychodynamicznego modelu Erika H. Eriksona. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

2. Witkowski Lech (2018). Humanistyka stosowana. Wirtuozeria, pasje, inicjacje. Profesje społeczne versus ekologia kultury. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

3. Witkowski Lech (2022). Uroszczenia i transaktualność w humanistyce. Florian Znaniecki: Dziedzictwo idei i jego pęknięcia. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

CHILDREN & WAR: CHALLENGES OF PEDAGOGICAL SUPPORT AND TEACHER TRAINING

Olena BUDNYK

Doctor of Pedagogical Sciences (PhD, EdD), Professor of the Department of Primary Education, Director of the Center of Innovative Educational Technologies «PNU Ecosystem» of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

The presentation examines the historical, pedagogical and axiological aspects of raising children who have experienced the traumatic consequences of Russia's full-scale invasion of Ukraine in February 2022. Drawing from a comprehensive analysis of scientific literature, the article elucidates the anthropological dimensions of the Russian-Ukrainian war, highlights the existential characteristics of Ukrainians, and delineates the present circumstances of children affected by military operations. These insights lay the foundation for organizing the educational process within the country. The method of an online questionnaire survey made it possible to study the typical challenges faced by Ukrainian teachers in working with students in wartime. The research findings have identified several prominent obstacles within the educational process, including challenges related to student-teacher communication resulting from psycho-emotional distress and depressive states. Additionally, unstable educational conditions caused by periodic air raids, ongoing hostilities, and intermittent power outages, as well as limited access to high-speed Internet and necessary ICT for learning, have been identified as significant hurdles. Other challenges concern adaptation, homesickness, and limited options for organizing educational and cognitive activities, among others. The significance of flexibility and adaptability in educational planning is highlighted, including the necessity to modify the dual mode of learning in educational institutions, applying the combination of synchronous and asynchronous formats in pedagogical interactions, and individualizing teaching approaches. The author emphasizes the importance of developing infomedia literacy, critical thinking, future teachers' skills in creating a media lesson, and media hygiene as the use of electronic communication and distance learning is a priority in the post-war period and requires information safety from ideological manipulations. Considerable emphasis is given to the development of teacher resilience as the capacity of the human psyche to recover, increase stress resistance, and prevent burnout when dealing with students who have suffered from Russian aggression or are experiencing other crisis conditions.

The principle of innovation within educational institutions primarily entails a transformation in the responsibilities of its leadership, goals, content, organizational structures, and work methodologies. It also emphasizes fostering partnerships within the professional and pedagogical environment. Modern Ukrainian schools and universities are focused on integration into the European (world) space and on such principles as patriotism, solidarity, compliance with social challenges in the development of science and technology, partnership, sustainability, innovation,

compliance with international and national professional quality standards for the training of highly qualified specialists. The ongoing war has showcased the aspirations of Ukrainians towards European values and educational standards, which are progressively being incorporated despite the existing crisis.

Key words: Children of War, Ukrainian Wartime Education, Educational Process, Distance Teaching Methods.

1. Budnyk, O., Kushniruk, S., Tsybulko, L., Shevchenko, A., Fomin, K., & Konovalchuk, I. (2022). Education innovations: new wartime experience of Ukrainian universities. *Journal for Educators, Teachers, and Trainers JETT*, 13 (5), 464-471. <https://jett.labosfor.com/index.php/jett/article/view/1043/698>

2. Budnyk, O., Sajdak-Burska, A. (2022). Training of teachers to work with Ukrainian students who have suffered due to Russian military aggression. *Scientific Bulletin of Chelm – Section of Pedagogy*, 1, 8-22.

INTERCULTURAL EDUCATION AND PATRIOTIC UPBRINGING IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

EDUKACJA MIĘDZYKULTUROWA, A WYCHOWANIE PATRIOTYCZNE W PLACÓWKACH OŚWIATOWYCH

Marek WALANCIK

PhD, Assoc. Prof., Chairman of the Scientific Discipline Council of Pedagogy, Head of Department of Pedagogy, Director the Centre for Research and Education of Uniformed Services, WSB University (Poland)

Modern times are characterized by major social changes. It seemed that we were dealing with processes involving, among others: on the increasing interdependence and integration of countries. The traditional approach to understanding ties with the homeland and responsibility for one's own nation was disappearing. Patriotism was sometimes perceived as an obsolete or a threat to the processes of integration of societies and intercultural education. Military threats led to a return to patriotic education in various forms. Patriotic education should not contradict intercultural education.

Key words: Intercultural education, patriotic education, educational institutions.

1. Welskop Wojciech. Rola Nauczyciela w Edukacji Międzykulturowej. <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/5846/W.Welskop%20->

[%20Rola%20nauczyciela%20w%20edukacji%20mi%20dzykulturowej.pdf1.pdf?sequence=1](#)

2. Edukacja w kulturze Napięcie. Red. Ewelina Kulas. Katowice: Morgenroth, 2023.

<https://us.edu.pl/wydzial/wsne/wp-content/uploads/sites/20/Nieprzypisane/Edukacja-Mi%C4%99dzykulturowa-2021-nr-2-15.pdf>

3. <file:///C:/Users/mwalancik/Downloads/articles-2167979.pdf.pdf>

4. *Hejnał* *Oświatowy*. 2017.5/163.

http://mcdn.nazwa.pl/MCDN_19/HEJNAL2017/HO5.pdf

ZNACZENIE FUNKCJI PRYMARNYCH DLA ROZWOJU MOWY DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM I WCZESNOSZKOLNYM Z PUNKTU WIDZENIA NAUCZYCIELI I LOGOPEDÓW

Irena POLEWCZYK

*Dr hab. prof. UŚ. dyrektor Instytutu Pedagogiki, Uniwersytet Śląski w
Katowicach (Poland)*

W wystąpieniu będzie przedstawiona teza ważności rozwoju prawidłowych funkcji prymarnych związanych z oddychaniem, połykaniem, pozycją spoczynkową języka, a ich wpływem na poprawną artykulację (funkcja sekundarna) i zdrowie dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Z punktu widzenia polskiej, współczesnej logopedii to nowy trend poparty dowodami naukowymi, który wyznacza również nowy paradygmat w diagnozie i terapii logopedycznej. Ważna jest tu również rola nauczycieli dzieci młodszych, ich wiedza i możliwości przeciwdziałania w rozwoju dysfunkcji w tym zakresie. Współpraca logopedów i nauczycieli w zakresie profilaktyki wad wymowy wydaje się kluczowa dla skutecznego przeciwdziałania nieprawidłowościom w rozwoju mowy.

Key words: funkcje prymarne , funkcje sekundarne, dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym

1. Biologiczne uwarunkowania rozwoju i zaburzeń mowy. Monografia wieloautorska pod redakcją Mirosława Michalika. Kraków: Collegium Columbinum, 2011. <http://www.logopedia.umcs.lublin.pl/images/lkonfmalo/nl%202.pdf>

2. Pluta-Wojciechowska Danuta. Strategiczna metoda usprawniania realizacji fonemów. Motywacje i główne założenia <https://www.polskietowarzystwologopedyczne.pl/wp-content/uploads/2020/09/045-060-Pluta-Wojciechowska-LOGOPEDIA-42-POL.pdf>

REMOTE EDUCATION IN THE CLUTCHES OF ARCHAISM AND MODERNITY

Anna SAJDAK-BURSKA

Dr hab. Prof Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków (Polska)

The issue of modernity of education is a topic that prompts non-obvious discussions and surprising conclusions. The experience of recent years of practicing online education allows us to formulate questions about what kind of education deserves to be called modern? Does the use of modern technologies mean modern education? Or do technologies only represent modern tools, possible to use in didactic work, but do not determine the modernity of education? Do we practice e-teaching or e-learning? And what does it mean?

Key words: Modern education, e-teaching, e-learning

1. Sajdak-Burska Anna. Nowoczesność kształcenia – w pułapce pozoru. <https://miesiecznik.forumakademickie.pl/czasopisma/fa-10-2021-5/nowoczesnosc-ksztalcenia-w-pulapce-pozoru/>

2. Sajdak Anna and Kościelniak Marek. Teacher competences and skills for enhancement of learners' motivation within constructivism-based blended learning. *International Journal of Continuing Engineering Education and Life Long Learning*. 2014. Vol. 24, No. 3-4. Pp. 219-236 <https://www.inderscienceonline.com/doi/abs/10.1504/IJCEELL.2014.063096>

**FACE OF THE CHILD AS AN ICON OF THE VICTIMS OF
DEHUMANIZATION AND BESTIALITY. AT THE ROOT OF
PEDAGOGICAL CONCERN FOR THE FATE OF THE CHILD AND THE
ENDANGERED IDENTITY OF CHILDREN IN A SITUATION OF
WARTIME AGGRESSION AND CONFRONTATION OF ETHNO-
CULTURAL DIFFERENCES**

**TWARZ DZIECKA JAKO IKONĄ OFIAR DEHUMANIZACJI I
BESTIALSTWA. U ŹRÓDEŁ PEDAGOGICZNEJ TROSKI O LOS DZIECKA
I ZAGROŻONĄ TOŻSAMOŚĆ DZIECI W SYTUACJI WOJENNEJ
AGRESJI I KONFRONTACJI RÓŻNIC ETNICZNO-KULTUROWYCH**

Marek REMBIERZ

Dr hab., Prof. UŚ, Uniwersytet Śląski w Katowicach (Polska)

*PhD, Professor at the University of Silesia, Faculty of Arts
and Education Sciences, Cieszyn (Poland)*

The word ‘child’ and the images depicting children and childhood in the context of acts of aggression, war and crime, in a situation of immense suffering, vividly show the processes of dehumanisation taking place and the acts of bestiality of wartime. For pedagogy, the wartime experience of children poses a particular challenge. Pedagogy is burdened with the duty to care especially for the fate of the child experiencing the horrors of war. It is never enough to emphasise that although the issue of concern for the fate of the child in a situation of wartime aggression is imposed by reality itself, it is a reality that, as ethical sensitivity suggests, should not be. One cannot succumb to stupefaction or indifference in reading the great numbers and the ever-increasing number of children experiencing the dangers and sufferings of war. It is necessary – in a pedagogical perspective saturated with axiology and ethics – to see the Face of the Child as an icon of the victims of dehumanisation and bestiality, which appeals to the consciences of people of good will to concretise and intensify pedagogical concern for the fate of the child and for the endangered identity of children in a situation of wartime aggression and confrontation of ethno-cultural differences. The current pedagogical challenge is to move towards a pedagogically deepened reading of what is written in the wounded or scarred Face of the Child as an icon of the victims of the brutality, dehumanisation and bestiality of wartime. It is important to draw attention to the features of children as the smallest, weakest and most vulnerable people – people who are quite defenceless – in the confrontation imposed on them with the barbarity and bestiality of wartime, which is unfortunately being experienced today by Ukrainian children, and it is their faces that are becoming the icons of the victims of dehumanisation and bestiality. The fate of the children of the war poses a current research and practical challenge also in the research field of history (including the history of education and the history of care institutions). Past –

but not fully researched and described – crimes against children are also repeated in the 20th and 21st centuries. Therefore, the historical recognition of, among others, the Nazi genocide of children is essential for a better understanding of the current dramatic situation of the children of war. Special attention in the article is given to Ukrainian children of war who are migrants or deported. If a National Day for Polish Children of War has been established in Poland (as a state holiday „in tribute to the Polish Children of War”), an initiative should also be taken in Ukraine to establish a „National Day for Ukrainian Children of War”. This could be a joint Ukrainian-Polish initiative of academic circles, especially educators. The second postulate includes the creation of a „Virtual Network (Centre) for Children of War Documentation and Research” as a „space” for interdisciplinary and systematic scientific debate and information exchange in cooperation between Polish, Ukrainian and other countries’ academic centres, organising cyclical scientific seminars also in connection with the National Day of Polish Children of War, seminars with both theoretical and practical orientation (e.g. on education and readaptation of children of war).

Key words: Face of the Child as an icon of victims of dehumanisation and bestiality, fate of children of war, suffering of children, child abduction, National Day of Polish Children of War, National Day of Ukrainian Children of War.

1. Budnyk, O. (2023). Features of the organization of the educational process in Ukrainian universities in the conditions of war: public challenges and realities. In: *Transformational processes of the social and humanitarian sphere of modern Ukraine in the conditions of war. Challenges, problems and prospects*. Eds. A. Akimjak, I. Shcherbiak, Ružomberok VERBUM – vydavateľstvo KU, 129-140.

2. Khoshnood, K., Raymond N. A., Howarth C.N. et al. (2023). *Russia’s Systematic Program for the Re-education and Adoption of Ukraine’s Children*. 14 February 2023. Humanitarian Research Lab at Yale School of Public Health: New Haven.

3. Rembierz, M. (2020). Nazi total crime – on the anthropological and pedagogical aspects of the extermination, robbery, appropriation and Germanisation of Polish children. (In the pre-field of biographical research). (Nazistowska zbrodnia totalna – o antropologiczno-pedagogicznych aspektach eksterminacji, rabunku, zawłaszczania i zniemczania polskich dzieci. (W przedpolu badań biograficznych)). *Biografistyka Pedagogiczna* 5, 13-49. (in Polish).

MYŚLENIE RYSUNKOWE W WARSZTACIE ARTETERAPEUTYCZNYM DZIECKA. MOŻLIWOŚCI ALTERNATYWNEJ KOMUNIKACJI

THINKING THROUGH DRAWING IN THE CHILD'S ART THERAPY WORKSHOP. THE POTENTIAL OF ALTERNATIVE COMMUNICATION

Monika JAWORSKA-WITKOWSKA

Dr hab., Prof. Uniwersytetu Pomorskiego, Słupsk (Polska)

Dr hab., Prof. Pomeranian University in Slupsk (Poland)

Wystąpienie odnosi się do możliwości zastosowań rysunku jako jednej z dróg myślenia twórczego i krytycznego, sposobu przetwarzania poznawczego, wspomaganie pracy uwagi oraz wspomaganie alternatywnej komunikacji (ACC), która stanowi kompensacyjną i komplementarną przestrzeń porozumiewania się, wspierającego rozwój psychiczny dziecka i realizację zadań edukacyjnych. Bowiem wnikliwe studium rysunkowe to świadomość plastyczna dająca różnorodność dróg wypowiedzi (mamy tu możliwość zastosowania w warsztacie terapeutycznym dziecka utwór oznajmiający, wykrzyknikowy, pytający, afirmacyjny, medytacyjny, heterotopijny, allotopijny). Układanie i realizowanie kompozycji, która jest metaforycznym odbiciem/mapą tożsamości dziecka, to budowanie formy sensotwórczej – czyli tworzenie zdania (wypowiedzi/przedstawienia) – dającej się wykorzystać diagnostycznie i projektowo. Przekładanie wrażenia wizualnego na język rysunkowy (śląd rysunkowy/kreska/kontur/walor/punkt/plama) intensyfikuje realizację zadań związanych z takimi obszarami wspomaganie rozwoju dziecka, jak poczucie własnej wartości, praca z nieśmiałością, inicjatywnością i innowacyjnością wyrażania swojej tożsamości. Indywidualizowanie języka artystycznego to samopoznanie, poszerzenie i pogłębienie autodiagnozy, integracja tożsamości, budowanie granicy – poszanowanie różnicy, a także integracja zmysłowa i wyobrażeniowa. Języki rysunku – warstwy możliwego rozumowania (posługiwanie się śladami i symbolami), stanowiąc pośrednią formę notacji wyobrażeniowej (ulotność, prześlizgiwanie, promieniowanie) to forma komentarza, ujęcia zadania w formie alternatywnego języka, nie dającego się wyrazić inaczej. Rysunek, będąc, pierwszą, podstawową, naturalną, autentyczną reakcją dziecka pozwala odsłonić obszary jego niepewności poznawczej, niepokoju intelektualnego, napięcia zmysłowego. Stanowi też formę projekcji uwikłań, nastrojów, refleksji nie znajdujących wyjaśnienia i zrozumienia w trybie racjonalnym (wydobywanie – przywoływanie ukrytych konstrukcji). Włączenie myślenia rysunkowego w edukację dziecka oraz w procesy wspomaganie jego rozwoju emocjonalnego obejmuje innowacyjne formy działania poznawczego i artystycznego: rysunek jako forma narracyjna, rysunek jako autopoznanie, rysunek jako proces w czasie (dzienniki, pamiętniki, liberackie zapisy), rysunek funkcjonalny, ślad rysunkowy, rysunek jako

środek komunikacji niewerbalnej, rysunek jako działanie w przestrzeni realnej, jako artykulacja postawy i potrzeby estetycznej, rysunek jako maska, kamuflaż, przebranie, interwencja rysunkowa, działanie rysunkowe (performance). W prezentowanym podejściu myśleć to znaczy posługiwać się śladami i symbolami.

Kluczowe terminy: rysunek, postawa estetyczna, potrzeba artystyczna, rozwój psychiczny, komunikacja alternatywna, praca edukacyjna.

1. Jaworska M. -Witkowska, Przechwytywanie tekstów. Powidoki czytania, Bydgoszcz 2016.

2. Karolak W., Rysunek w arteterapiach, twórczości i sztuce, Warszawa 2015.

3. Błęszyński J., Alternatywne i wspomagające metody komunikacji, Kraków 2008.

PEDAGOGIA SKONCENTROWANA NA ROZWIĄZANIU: FILOZOFIA PODEJŚCIA I ZASTOSOWANIE WE WSPOMAGANIU UCZNIĄ

THE SOLUTION-FOCUSED APPROACH PEDAGOGY: A PHILOSOPHY OF APPROACH AND APPLICATION IN SUPPORTING THE STUDENTS

Artur ALEKSIEJUK

*Doktor PhD, adiunkt, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, Wydział
Nauk Społecznych (Polska)*

Podejście Skoncentrowane na Rozwiązaniach (ang. Solution-Focused Approach) jest metodą pomocy psychologicznej, polegającą na poszukiwaniu rozwiązań sytuacji problemowych niezależnie od natury samego problemu, a także bez potrzeby szczegółowego odwoływania się do jego przyczyn i podłoża. Istotą tego podejścia, które czerpie z różnych nurtów psychologicznych (m.in. humanistycznego, poznawczego, pozytywnego i społecznego konstruktywizmu) jest rozwijanie motywacji w procesie zmiany, której cel określa sam klient. Skoncentrowany na rozwiązaniach model pomagania zakłada, że osoba poszukująca wsparcia jest ekspertem od swojego życia oraz posiada niezbędne narzędzia, wiedzę, mocne strony i zasoby do uporania się z problemem i osiągnięcia zamierzonego celu. Między klientem, a pomagaczem nawiązywana jest relacja, w której wspiera on klienta i pomaga mu w odnalezieniu właściwej drogi postępowania. Podejście skoncentrowane na rozwiązaniach jest coraz częściej wykorzystywane w edukacji i pracy socjalnej. Celem wystąpienia jest wskazanie na istotne walory tej metody we

wspomaganiu ucznia w zakresie jego pozytywnego nastawienia do uczestnictwa w procesie wychowania i nauczania.

Słowa kluczowe: podejście skoncentrowane na rozwiązaniach, wspomaganie ucznia, pomoc pedagogiczno-psychologiczna.

The Solution-Focused Approach is a method of psychological help, consisting in searching for solutions in problematic situations regardless of the nature of the problem itself, as well as without the need for detail referring to its causes and background. The essence of this approach, which draws on different psychological currents (m.in. humanistic, cognitive, positive and social constructivism) is the development of motivation in the process of change, the goal of which is determined by the client himself. A solution focused on the help model assumes that the person is seeking support. He is an expert in his life and has the necessary tools, knowledge, strengths and resources to deal with the problem and can achieve the intended goal. Between the customer, and the helper is a relationship in which the latter supports the client and helps him in finding the right way to proceed. The solution-focused approach is increasingly used in education and social work. The purpose of this instance (example) is to indicate the important advantages of this method in supporting the student in terms of a positive attitude towards participation in the process of upbringing and teaching.

Key words: *edukacja solution-focused approach, student support, pedagogical and psychological assistance, education*

1. Berger, B. (2007). SFA w praktyce szkolnej. W: J. Kienhuis, T. Świtek (red.). Klient ekspertem. Podejście Skoncentrowane na Rozwiązaniach i jego zastosowanie w Polsce. T. Stanek, M. Świtek (tłum.). Kraków.

2. De Jong, P., Berg, I. (2007). Rozmowy o rozwiązaniach. M. Izdebski (tłum.). Kraków. 3. Nelson, T. (red.) (2007). Edukacja i szkolenie w krótkoterminowej terapii skoncentrowanej na rozwiązaniach. T. Stanek (tłum.). Kraków.

JAN BYTNAR JAKO WZÓR OSOBOWY W WYCHOWANIU DO CNOTY MĘSTWA

JAN BYTNAR AS A PERSONAL MODEL IN UPBRINGING TOWARDS THE VIRTUE OF COURAGE TOWARDS

Weronika JUROSZEK

*Dr., Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach,
Instytut Pedagogiki (Polska)*

*Dr, Institute of Pedagogy, Faculty of Social Sciences, University of Silesia in
Katowice (Poland)*

Tematyka wystąpienia ogniskuje się wokół zagadnienia wzorów osobowych w wychowaniu do wartości. Pytanie badawcze brzmi: Jak można wychowywać dzieci do cnoty męstwa kierując się wzorem Jana Bytnara?

Jan Bytnar (1921-1943) był podharcmistrem, dowódcą hufca „Południe” Grup Szturmowych, członkiem Szarych Szeregów, jednym z głównych bohaterów książki „Kamienie na Szaniec” autorstwa Aleksandra Kamińskiego. Bytnar zmarł z powodu ran odniesionych w trakcie bestialskiego śledztwa przeprowadzonego przez gestapo. Podczas śledztwa nie wydał żadnego ze swoich kolegów. W literaturze młodzieżowej figuruje jako wzór osoby mężnej.

W analizie wykorzystano metodę biografii historyczno-pedagogicznej. Odwołano się do wybranych opracowań historycznych dotyczących dzieciństwa Jana Bytnara. Skoncentrowano się na tych fragmentach jego biografii, które dotyczyły kształtowania cnoty męstwa. W poszukiwaniu kryteriów męstwa odwołano się do dzieł autorstwa Jacka Woronieckiego. Rezultatem przeprowadzonych analiz są wskazówki dotyczące wychowania dzieci do cnoty męstwa. Wychowanie to powinno się koncentrować na kształtowaniu w dziecku sumienności, wytrwałości i cierpliwości w znoszeniu niewygód dnia codziennego. Wymienione cechy – jak stwierdza Woroniecki - dają podporę męstwu.

Posłużono się wybranymi fragmentami biografii Jana Bytnara będącymi inspiracją, jak kształtować w wychowanku cnotę męstwa.

Słowa klucze: cnota męstwa, wychowanie do wartości, Jan Bytnar, Jacek Woroniecki, biografistyka historyczno-pedagogiczna.

The theme of the report centers around personal models in values education. The purpose is to answer the following research question: How to use Jan Bytnar's example to raise the youth towards the virtue of courage? To analyse the problem, the

author uses Jacek Woroniecki's concept of courage. The method of the research is history-pedagogy biography analysis (Szulakiewicz, 2015). Jan Bytnar was a member of Polish scouting anti-Nazi resistance, a Polish scoutmaster, and a lieutenant in the Home Army during the Second World War. Bytnar is the character in "Stones for the Rampart" by Aleksander Kamiński.

Conclusions: The results of the analyzes are guidelines for educating children to the virtue of courage. This process should focus on the continuous development of patience, scrupulousness, and perseverance in the child. These features, formed in childhood, support courage in later stages of development. Only together with them, courage does not disappoint. It may be helpful to show some events from Jan Bytnar's life, which may serve as an inspiration how to shape courage.

Key words: values, courage, personal model, virtue, Jacek Woroniecki, Jan Bytnar

1. Bakiera L., Harwas-Napierała B. (2016). *Wzory osobowe w rozwoju człowieka*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

2. Juroszek W. (2022). *General Fieldorf „Nil” as a personal model in upbringing towards maturity*, „Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio”, nr 4, s. 43-53.

3. Szulakiewicz W. (2007). *Biografistyka w polskiej historiografii edukacyjnej*, [w:] W. Jamrożek, K. Kabacińska, K. Ratajczak, W. Szulakiewicz (red.), *Powiązania rodzinne wśród twórców polskiej teorii i praktyki edukacyjnej*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, s. 9-33.

4. Szulakiewicz W. (2015a). *Badania biograficzne w pedagogice. Studia źródłowe i bibliograficzne*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

5. Szulakiewicz W. (2015b). *Badania historyczne w pedagogice. Konteksty źródłowe*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

6. Woroniecki J. (2000). *Katolicka nauka wychowawcza*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.

7. Woroniecki J. (2020). *Wytyczne Wychowania*, *Polska Myśl Pedagogiczna*, nr 6, s. 321-326.

8. Żywczok A. (2021). *Odwaga, dzielność, męstwo oraz ich przeciwieństwa. O odkrywaniu dziedzictwa mistrza Wincentego Kadłubka*, „Biografistyka Pedagogiczna”, nr 2, s. 53-80.

SERVICE LEARNING - TEORIA I PRAXIS KSZTAŁCENIA UNIwersYTECKIEGO

Mariola Teresa KOZUBEK

PhD, Prof. US dr hab., Uniwersytet Śląski w Katowicach (Polska)

Beata ECLER-NOCON

Dr hab. Prof. Uniwersytet Śląski w Katowicach (Polska)

Service Learning (SL) jako koncepcja pedagogiczna rozprzestrzenia się na całym świecie pod różnymi nazwami: uczenie się przez zaangażowanie, refleksja i działanie na rzecz przemiany rzeczywistości, solidarne słuźenie z zastosowaniem treści nauczania, uczenie się przez słuźenie lokalnej społeczności, nauka przez słuźenie/słuźbę (Tapia 2004; Fiorin 2014; Albanesi, C., Culcasi I., and al. 2020). W swych założeniach Service-Learning sięga myśli pedagogicznej Johna Dewey wyrażonej w zasadzie „uczyć się przez działanie”, co miało zbliźać szkołę do życia społeczeństwa (Dewey, 2005) oraz Paulo Freire’a, twórcy pedagogiki uciśnionych/emancypacyjnej, w której celem wychowania jest prowadzenie do konkretnego angażowania się podmiotów i wspólnot na rzecz zmiany rzeczywistości i własnego w niej położenia (Freire, 2017). Service-Learning w swej istocie jest metodą nowoczesnego kształcenia projektowo-problemowego, ukierunkowanego na współpracę z otoczeniem, opartego na interaktywności. Celem Service-Learning jest angażowanie studentów w taką aktywność, która łączy w sobie studiowanie i jednoczesne słuźenie społeczeństwu, poprzez rozwiązywanie konkretnych problemów z wykorzystaniem zdobywanej wiedzy. Dzięki praktykowaniu solidarnego słuźenia w kontekście lokalnej wspólnoty, studenci poszerzają wiedzę i zdobywają wciąż nowe kompetencje. Umieszczenie Service-Learning w programie kształcenia uniwersyteckiego pozwala na łączenie teoria i praxis, nadając procesowi kształcenia charakter społeczny.

Key words: Service-Learning, uczenie się, słuźba, uniwersytet.

1. Albanesi, C., Culcasi, I., Zunszain, P. (2020). Practical guide on e-Service-Learning in response to COVID-19. Roma: European Association of Service-Learning in Higher Education. https://www.eoslhe.eu/wp-content/uploads/2020/10/Practical-guide-on-e-Service-Learning_web.pdf.

2. Biela, A., Kornas-Biela, D., Kozubek, M.T. and al. (2021). St. John Paul II and Solidarity. From Personal Experience to Testimony of Service. In: Service-Learning Pedagogy and the Teachings of the Catholic Church, (edd.) J. A. Blanco, 23–48. Buenos-Aires: Clayss-Porticus. <https://publications.uniservitate.org/en/keys/2.1%20Service-learning%20pedagogy.pdf>.

3. Furco, A. & Billig, H.S. (2002). Service-learning: The Essence of the Pedagogy. Charlotte, NC: Information Age Publishing. <https://eric.ed.gov/?id=ED462631>

THE IMPORTANCE OF EDUCATION AS A PREVENTION AGAINST THE EFFECTS OF THE UNWANTED EFFECTS OF THE PRESENT

Anton LISNIK

Member of the European Academy of Sciences and Arts in Salzburg, Philosophiae Doctor (PhD.), Doctor of Pedagogical Sciences (PaedDr.), Doctor of Theological Sciences (ThDr.), Associate Professor of Social work (doc.), Associate Professor of Theology (doc.), Slovak University of Technology in Bratislava;

Monika ZATROCHOVÁ

PhD, Assoc. Prof. MSc., Head of the Department of Management of Chemical and Food Technologies, Slovak University of Technology in Bratislava (Slovakia)

The modern era with the use of the convenience of the virtual world has significantly influenced the behavior of each individual. We witness manipulation, hoaxes, internet fraud, or various types of influence. It concerns all people. Fraudsters use special means for each age, social and social group. Education, especially critical thinking, is the basic prerequisite in the fight against this. It is necessary to start as early as possible.

Key words: education, critical thinking, manipulation

1. Kováč Matúš, Turay Lukáš. Online Podvody A Primeraná Miera Opatrnosti. *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2021*. P. 105 – 109.
https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/BPF/2021/Zbornik_BPF_2021_Sekcia_12_Trestne_pravo_kriminologia_a_kriminalistika_FIN_AL.pdf#page=105

ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧІ ТА ОСОБИСТІСНО-ІНДИВІДУАЛЬНІ ЯКОСТІ ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Тетяна МАСКОВИЧ

*кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри методики музичного
виховання та диригування Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника (Україна)*

Специфіка музичної творчості вимагає від вчителя школи креативності, всебічної ерудованості та наявності творчих здібностей. Сам термін «компетентність» сьогодні набуває більш глибокого розуміння та значення у контексті мистецької освіти, адже охоплює не тільки обізнаність у певній царині, він є складною когнітивною системою на рівні людської свідомості, яка трансформується у професійну поведінку, визначену рівнем знань та розумінь, ціннісно-виховними орієнтирами, а також мотиваційно-вольовими зусиллями особистості. Такі міркування дозволяють виокремити педагогічно-творчу компетентність як еталон майстерності вчителя мистецьких дисциплін, що охоплює сукупність професійних знань, вмінь та навичок, морально-етичних цінностей, позитивних особистісних якостей, набутих завдяки життєвому та творчому досвіду.

Урок як основна форма навчального процесу вибудовує міжсуб'єктні зв'язки між вчителем та учнем, що спрямовують до активізації комунікативних здібностей (діалогу) обох сторін. Уміння доступно пояснювати матеріал, стимулювати до діалогу та невимушено спілкуватись є одними з найважливіших у професійній діяльності вчителя, адже сприяють ефективній реалізації навчального процесу, обміну змістом мистецьких артефактів, рецепції (залучення) учнів до надбань світової музичної культури. Якісний рівень комунікативних здібностей залежить від особистісно-індивідуальних рис вчителя, його ціннісно-етичних критеріїв та орієнтирів, самосвідомості. Педагогічно-творча компетентність охоплює особистісно-індивідуальні та професійно-творчі якості, котрі вміщують дві важливі складові екзистенції (існування): «бути людиною» та «бути вчителем», що є необхідним для успішної реалізації освітнього процесу. Поведінка вчителя, його моральність є найкращим прикладом для учнів, їхнім стимулом до чесного життя, переконливим засобом впливу на ціннісні орієнтири та норми; створені ним відчуття справедливості та емпатії, власне неординарне почуття гумору, сумлінність, щирість, справжність, відкритість, наполегливість – це шлях до взаємоповаги, дисциплінованості та блискучого результату спільної взаємодії.

Таким чином, педагогічна професія вимагає високого рівня підготовки у навчальному закладі, позитивних особистісно-індивідуальних та професійно-творчих якостей. Сукупність внутрішніх та зовнішніх дій об'єднується у понятті індивідуального педагогічного стилю як професійної форми діяльності

та характерних їй властивостей спілкування й поведінки, методів та підходів до організації навчально-виховного процесу.

Ключові слова: мистецька освіта, професійно-творчі якості, музичне мистецтво

1. Денисюк І. Музична імпровізація: від вчителя до учня. Зб. наук. праць «Мистецтво та освіта». К.: 2016. С.18-21
2. Лозова В. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. Х. : ОВС, 2002. 400 с.
3. Самойленко О. Психологія мистецтва: сучасні музикознавчі проєкції: монографія. О.: «Гельветика», 2020. 236 с.

PRESCHOOL ENVIRONMENT AS A WAY TO BUILD A CHILD'S INTERCULTURAL SKILLS. Examples From Pedagogical Practice

Stanisława NAZARUK

PhD, Pope John Paul II State School of Higher Education in Biala Podlaska (Poland)

Marzena RUSZKOWSKA

Dr hab, Prof John Paul II State School of Higher Education in Biala Podlaska (Poland)

Barbara SOKOŁOWSKA

PhD, John Paul II State School of Higher Education in Biala Podlaska (Poland)

Intercultural skills are some of the most important skills in a person's life. The extent to which he or she masters them, determines his or her learning in primary school and functioning in society, not only during childhood but also in the subsequent stages of life. Given the expectations of the child as a subject of upbringing and education, the need for a diagnostic pedagogical study in selected kindergartens was noted. The aim of the research was to find out the level of interpersonal skills of the children attending the kindergarten. In the analyses of the collected material, an attempt was made to obtain an answer to the main research problem posed, which was: what level of intercultural skills characterises preschool children? The research was conducted in two pre-school groups, one consisting of children aged 4-5 years and the other of older children aged 6 years. A total of 50 children participated in the study, which was carried out during the 2022/2023 school year using a preschool child observation sheet. The aforementioned sheet was completed by two teachers working with children from the two age groups. The results showed that the children's inter-personal skills are at a good level. The vast majority of the surveyed children show a large range of the mentioned skills.

Key words: child, kindergarten, pre-school age, skills.

1. Nazaruk S., Intercultural Education as a Chance for the Integration of Refugee Children, „Horyzonty Wychowania” 2014, t. 13, nr 27, s. 119–130.
2. Nikitorowicz J., Edukacja regionalna i międzykulturowa, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009, s.269.
3. Nikitorowicz J., Od podmiotowości do międzykulturowości i z powrotem. Próba interpretacji niektórych perspektyw teoretycznych, [w:] W poszukiwaniu teorii przydatnych w badaniach międzykulturowych, red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie, Cieszyn 2001, s. 21–25.
4. Nowak M., Uchodźcy w szkole, „Dyrektor Szkoły” 2012, nr 1, s. 12–17.

**«DICTIONARY OF LIFE-SAVING WORDS» -
WHY WE CREATED THE DICTIONARY DURING THE WAR,
FOR THE POST-WAR PERIOD**

Michał PALUCH

*D.Ed., Assistant Professor, Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw
(Poland)*

The „Dictionary of life-saving words” is the work of Polish and Ukrainian educators, psychologists, therapists, military personnel, philologists and other specialists who quickly edited the work for the needs of a constructive response to traumatic war events, in particular the time of healing wounds, known as the post-war period. The paper presents the circumstances of the creation of the dictionary, its structure and resources.

Key words: life-saving words, war, post-war, Poland, Ukraine

Słownik wyrazów ratujących życie. Pod redakcją Michała Palucha. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2023. w Warszawie. https://www.researchgate.net/publication/370833483_Słownik_wyrazow_ratujacych_zycie_E-book_red_MPaluch_2023

EDUKACYJNE I CHARYTATYWNE FORMY AKTYWNOŚCI DUCHOWNYCH GRECKOKATOLICKICH W CZASIE WOJNY I MIGRACJI

Robert ROSA

*Mgr teologii, doktorant Greckokatolickiego Wydziału Teologicznego
Uniwersytetu Preszowskiego (Słowacja), duszpasterz greckokatolicki w Szczecinie,
kapelan Wojska Polskiego (Polska)*

Wydarzenia roku 2014 w Ukrainie a następnie rozpoczęcie kolejnej fazy wojny przez rosyjskich najeźdźców w 2021 r., można uznać za szczególne momenty w ukazaniu zupełnie nowych wyzwań dla duchowieństwa greckokatolickiego w obszarze działań edukacyjnych i charytatywnych. Skutki wojny hybrydowej, jak również działań wojennych dotknęły milionów obywateli Ukrainy, którzy w znacznej liczbie byli zmuszeni do migracji i układania sobie życia w całkowicie innych niż dotychczas warunkach. Duchowni greckokatolicy, którzy zgodnie z nakazem swego powołania, starają się być blisko migrantów i ofiar wojny - osób potrzebujących, dlatego podejmują różne inicjatywy, aby wspierać zagubionych, poranionych i cierpiących.

Key words: ofiary wojny, migranci ekonomiczni, Kościół greckokatolicki

1. Łesiów Michał, Rola kulturotwórcza ukraińskiej Cerkwi Greckokatolickiej, Lublin 2001.

2. Tomaszewski Roman, Polski i ukraiński wiek XX w perspektywie historii edukacji, Toruń 2019.

ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ЗВО: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Олеся СМОЛІНСЬКА

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та педагогіки Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького (Україна)

Педагогічна освіта викладачів у неklasичних університетах є важливою проблемою в руслі якості вищої освіти. В процесі акредитації цій проблемі приділяється окрема увага в руслі підвищення кваліфікації, професійного вдосконалення викладачів. Питання про те, чи достатньо для кваліфікованого викладання закінчення магістратури чи аспірантури з предметно-наукової сфери, захисту відповідно кваліфікаційної та/чи дисертаційної роботи, дає тему

для роздумів. Здобуття спеціальності в класичному університеті передбачає присвоєння педагогічної кваліфікації, тоді як у технічному, медичному, ветеринарному – не передбачає. У зв'язку із цим виглядає доречною модель магістерської підготовки з освітніх, педагогічних наук для викладачів, які не мають відповідної педагогічної освіти.

Ключові слова: викладач, ЗВО, педагогічна підготовка

1. Герцюк Д. Психолого-педагогічна підготовка викладача як умова організації взаємодії зі студентами у вищих навчальних закладах. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2005. № 19. С. 176–182.

2. Карпова Е. Підготовка викладачів вищої школи до викладацької діяльності як чинник якості вищої освіти. Наука та освіта. 2011. № 6. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/6_2011/1.pdf.

3. Лисенко Г. Теорія і практика педагогічної підготовки викладачів технічних закладів вищої освіти України: історико-педагогічний та історіографічний аспекти. Педагогічне проектування в сучасній освіті: дидактичний і виховний аспекти: монографія. Київ, 2021. С. 79–94.

4. Солдатенко М. Професійна підготовка педагога: нові моделі і підходи. С. 282–286. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/3135/1/tmp2A.pdf>.

FROM DISABILITY TO ABILITY

Raul Augusto DE SOUSA LEITE SILVA

PhD student, Trinitarian Ontology, Theology, Sophia University Institute of Loppiano (Florence) (Italy)

In 2007, the “Io con Te” Group was born in Terracina, south of Rome, on the initiative of the psychologist Maria Valente and a group of experts and volunteers, whose objective was to find a space for those who usually don't have space, to live, grow and express themselves as a person. From disability to ability, from empty time to shared time, from boredom to joy.

Key words: Disability, inclusion, joy, fairy tale.

<https://www.sophiauniversity.org/it/>

SIX THINKING HATS BY EDWARD DE BONO AS A CHALLENGING METHOD IN EDUCATION

Maria SZYMAŃSKA

PhD University Ignatianum in Cracow (Poland)

The main goal of the theoretical presentation is to show the meaning of six thinking hats in educating both teachers and students for developing their reflectivity and creativity from the integral developmental perspective. Taking into consideration own experience and the research on fostering creativity I postulate that the six thinking hats can be understood as a method in education that can be used in order to avoid the chaos in different approaches to education and to underline the necessity for optimizing the constructive, qualitative process of both teacher and student training and upbringing.

Key words: six thinking hats, teachers, students, creativity, reflectivity, constructive approach to education

1. E. de Bono (2008). *Sześć myślowych kapeluszy*, tłum. J. Krzemień-Rusche, Wydawnictwo HELLION,
2. M. Szymanska (2017), *Transformative creativity in teacher formation. A pedagogical approach*, Wydawnictwo AIK, WAM,
3. Bruner, J. (1996). *The Culture of Education*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
4. Raelin, J. A. (2012). "I don't have time to think!" versus the art of reflective practice. *Reflections*, 4(1), 66-79.

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ЩОДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Інна НІКОЛАЄСКУ

доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (Україна)

Необхідність вибору оптимального варіанту вирішення проблеми підготовки майбутніх вихователів до формування цифрової грамотності старших дошкільників, який забезпечить чітку керованість досліджуваного нами процесу та передбачувані позитивні результати, зумовило наше звернення до наукових праць, у яких розглядаються особливості технологізації освітньої діяльності як процесу розроблення та впровадження технологій у сучасну педагогічну практику.

Погоджуємось із позицією І. Зязюна, який розглядав технологізацію освіти як об'єктивний історично неперервний процес, завдяки якому забезпечується спадковість нових технологій, виникає готовність до їхньої адаптації через призму рефлексії у контексті науково-технічного прогресу та технологізації всіх сфер буття сучасного суспільства. Системний підхід у педагогіці спрямовується на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків та зведення їх в єдину теоретичну картину.

У контексті системного підходу процес підготовки майбутніх вихователів до формування цифрової грамотності старших дошкільників досліджуємо як підсистему загальної професійної підготовки студентів, яка одночасно сама є цілісною системою, компонентами якої є концептуальні ідеї, принципи, мета, зміст, методи, форми, засоби, педагогічні умови та результати освітньої взаємодії її суб'єктів – здобувача вищої освіти та викладача закладу вищої освіти.

На основі нашого розуміння особливостей функціонування закладів вищої освіти, зокрема – сутності процесу підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності, визначаємо структуру авторської технології підготовки майбутніх вихователів до формування цифрової грамотності старших дошкільників, що містить такі складові: теоретико-методологічна (концептуальні ідеї, сутність базового поняття, методологічні підходи та принципи освітньої взаємодії); змістово-цільова (мета, завдання, напрями та зміст освітньої взаємодії); процесуально-діяльнісна (стадії, етапи, форми й методи роботи, педагогічні умови підвищення ефективності досліджуваного процесу); рефлексивно-результативна (критерії, показники та рівні готовності майбутніх вихователів до формування цифрової грамотності дошкільників, прогнозований результат).

Ключові слова: технологізація освіти, цифрова грамотність дітей старшого дошкільного віку, системний підхід, підготовка майбутніх вихователів у закладах вищої освіти

1. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу. *Вища освіта України*. 2004. № 1. С. 5–9

2. Зязюн І. А. Технологізація освіти як історична неперервність. *Неперервна професійна освіта : теорія і практика*. 2001. Вип. 1. С. 73–85.

3. Беленька Г. В. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої підготовки: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.08. Київ, 2012. 495 с.

ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ MIRO ТА PADLET В ПОЄДНАННІ З КОМУНІКАТИВНИМ ПІДХОДОМ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ШИРОКОГО СПЕКТРУ СПЕЦІАЛІСТІВ

Катерина ФОМІН

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Україна)*

Сучасні стандарти підготовки кваліфікованих фахівців вимагають від них в першу чергу бути активними учасниками міжкультурної взаємодії і мати необхідні навички комунікації як у професійному, так і у ситуативному контекстах, забезпечуючи здатність практично володіти іноземною мовою в різних сферах мовленнєвої активності, з орієнтацією на тематику, яка відповідає професійним потребам.

Платформи віртуальних дощок Miro та Padlet є ефективним засобом організації навчального процесу як у синхронному, так і в асинхронному форматах. Взаємне обговорення проблемних питань, що лежить в основі комунікативного підходу до вивчення іноземних мов, спрямоване не лише на розвиток мовних навичок і вмінь, але й на культивування критичного мислення та здатності сприймати проблему через призму різних поглядів, що в свою чергу сприяє формуванню нового дизайну мислення та здатності аналізувати загальну картину проблемного навчання.

Необхідно підкреслити важливість використання онлайн-дощки Miro під час навчання студентів з різними стилями сприйняття навчального матеріалу (візуальний, аудіальний і кінестетичний), а також різноманітними формами навчальної діяльності. Врахування можливостей інтеграції мультимедійних

файлів і комбінації різних видів навчальної роботи також є важливим фактором освітнього потенціалу.

Онлайн-дошка Padlet дозволяє створювати графіки, схеми та діаграми для ілюстрації лексичного та граматичного матеріалу, а також використовувати "візуальні підказки" та асоціативні елементи. Цифрова платформа Miro здебільшого використовується фахівцями в сфері IT, Product Management, Marketing. Використання можливостей цифрового застосунку для побудови Scrum таблиць для реалізації Agile-підходу дозволяють командам професіоналів бути гнучкими, висококомунікабельними та самоорганізованими, вільними у виборі інструментів та процедур, необхідних для виробництва високоякісного продукту. Використання цифрових платформ Miro та Padlet сприяє розвитку творчих здібностей студентів під час реалізації проблемно-орієнтованого та проєктного навчання.

Спільна робота і взаємодія студентів навіть в умовах дистанційного навчання сприяють ефективному засвоєнню знань, розвитку різних аспектів мислення та стимулюють когнітивну активність, сприяючи спрощенню вирішення завдань та надихаючи молодих спеціалістів розглядати певні явища з несподіваного ракурсу.

Ключові слова: підготовка фахівців, цифрова платформа, комунікативний підхід, вивчення іноземних мов

1. Степанишена О. (2022). Використання мультимедійних технологій в умовах змішаного навчання під час виклада-ння іноземної мови у вищій школі. *Педагогічний дискурс*. Вип. 32. С. 16–22.

2. Mc Gee P. & Reis A. Blended Course Design: A Synthesis of Best Practices. *Journal of Asynchronous Learning Networks*. 2012. Vol. 16 (4). P. 7–22. [in English].

PREPARING TEACHERS FOR INTERCULTURAL EDUCATION IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN POLAND

Karolina WALANCIK

PhD in Law, legal counsel, Team of Legal Advis, Provincial Police Headquarters in Katowice, assistant of proffessor WSB University Dąbrowa Górnicza (Poland)

The presentation concerns the issues of teacher training in the field of intercultural education. The author presents it on the example of a scientific project of which she was the head of Erasmus+, "ED-ON project: Intercultural education in the era of distance learning", the aim of which was to equip future and current teachers and students of pedagogy with tools and knowledge to work with migrant children . One of the results of the project was the creation of an e-learning platform containing a module for students of preschool and early school pedagogy from the perspective of primary school teachers in the field of intercultural education in relation to immigrant children coming to Polish schools. and developing an online teaching strategy in the area of intercultural education in the context of the needs and standards operating in partner countries, i.e. Poland, Lithuania, the Czech Republic and Finland. The module was developed by international experts from WSB University, University of Ostrava, Mykolas Romeris University, Fin Edu Consult Oy. The preparation of the materials was preceded by an empirical analysis of needs, expectations, and cultural norms regarding the implementation of intercultural education in primary schools in Poland, the Czech Republic, Lithuania and Finland. Partners participating in the project exchanged their experiences and acquired new good practices regarding intercultural education. Which, in consequence, was to contribute to deepening acceptance and openness to other cultures and to influence the development of competences of students and teachers who would be tasked with educating refugee children.

Key words: intercultural education, imigration, e-learning, remote learning, refugee

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ: РЕАЛІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Назар ОКЛІЄВИЧ

аспірант 2 року навчання, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)

Російська збройна агресія проти України (2022-2023рр.) спровокувала нові суспільні виклики щодо організації освітнього процесу, зокрема у фізичному вихованні дітей і молоді. У цій презентації окреслено деякі суспільні виклики для вчителів фізичної культури, як: зміна підходів до навчання, адаптації змісту освіти, адже здебільшого уроки фізкультури проводилися дистанційно. Окрім того, важливим завданням виховання є розвиток не лише фізичний, а й духовний, формування патріотизму, національної ідентичності, мужності для боротьби з ворогом. Згідно з принципом дитиноцентризму, необхідно зважати на права дитини, її здібності, потреби та інтереси. Водночас традиційна методика проведення уроку є чітко регламентована з боку педагога: теми, частота, амплітуда рухів, техніка виконання нормативів тощо.

Вважаємо, що на засадах особистісно орієнтованого навчання варто практикувати проєктування змісту уроку фізкультури, тому пропонуємо авторські розробки, варіанти вправ, сформувані особисте ставлення до руху, виявити активність. Реалії воєнного стану засвідчили, що значна частина дітей, навіть тих, котрі перебувають у відносно спокійних регіонах, де не ведуться активні бойові дії, зазнали різного розу психологічних розладів. Адже блекаути, періодичні повітряні тривоги, дистанційне навчання і т.п. провокують негативне ставлення до навчання, у т.ч. дод уроків фізичного виховання. Але це не применшує значення фізичної культури і спорту для кожної людини, коли всім треба дбати про збереження свого не лише фізичного, а й психічного, соціального, морального здоров'я. Тому педагоги закладів освіти повинні мотивувати дітей займатися фізичним вправами, які підвищують загальне самопочуття, допомагають боротися зі стресами. На уроках учні та учениці можуть вільно змінювати обраний варіативний модуль, до того ж модулі щочверті мають теж змінюватися. Це також певним чином підвищує мотивацію до уроків фізичної культури. Такий підхід запускає процеси самореалізації, особистісного зростання через вільний вибір, дозволяє підвищити моторну щільність уроку. Адже специфіка фізичного виховання і полягає в тому, що усвідомлена інформація стає мотивованим спонуканням до виконання фізичних вправ, використання природних чинників і формування такого способу життя, який сприятиме досягненню особистих і суспільних цілей. Критерієм ефективності цього процесу повинен бути рівень здоров'я дітей і підлітків, рівень фізичної працездатності і соціальної дієздатності.

Ключові слова: фізичне виховання, військово-патріотичне виховання, заклад загальної середньої освіти, воєнний час, інноваційні підходи

1. Оклієвич Н. Значення фізичного виховання і спорту у соціалізації дітей і молоді. Освітня інноватика: українсько-польський збірник студентських наукових праць / за заг. ред. проф. Будник О.Б.; Центр інноваційних освітніх технологій “PNU EcoSystem”. Вип. 4. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2022. 187 с.; С.147-151.

2. Оклієвич Н.О. Нові підходи до фізичного виховання учнів в умовах війни. Збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції «Особистість у кризових умовах сучасності: психологічні виклики» (03 березня 2023 р., м. Івано-Франківськ) / За наук. ред. проф. Л. С. Пілецької, проф. І. М. Гояна, проф. Н.Є.Завацької, доц. О. М. Чуйко. м. Івано-Франківськ, 2023. С. 256-259.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Світлана ЦІНЬКО

*кандидат педагогічних наук, доцент, директор Комунальної установи
«Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Глухівської міської
ради Сумської області (Україна)*

Дистанційне навчання внесло свої корективи в організацію освітнього процесу в цілому й кожного предмету зокрема.

Питанням компетентнісного підходу, формуванню й розвитку читацької компетентності в умовах традиційного й дистанційного навчання приділялась увага в працях учених і педагогів: Н. Бібік, Н. Голуб, О. Горошкіної, В. Мартиненко, Ісаєвої, О. Куцевол, О. Савченко, О. Слижук, В. Снегірьової, Г. Токмань, В. Уліщенко, В. Шуляра, Т. Яценко та ін. Загальновідомо, що читання є найважливішим способом засвоєння інформації з друкованих джерел, а також одним із основних чинників саморозвитку особистості, відтак рівень сформованості читацької компетентності є пріоритетним компонентом загальноосвітньої підготовки учнів.

Формування читацької компетентності, на думку провідних фахівців галузі, передбачає такі види діяльності: творче читання художніх творів різних жанрів; виразне читання художнього тексту; різні види переказу (докладний, стислий, вибірковий, з елементами коментування, з творчим завданням); відповіді на запитання, що перевіряють розуміння змісту твору; складання планів і написання творчих робіт за літературними творами та на основі

життєвих вражень; цілеспрямований пошук інформації в різних джерелах та вміння працювати з ними.

На сучасному дистанційному уроці реалізується чимало проєктів, методичних цікавинок, аби привернути увагу школярів до читання: літературна реклама, мультимедійні арт – об'єкти, буккросинг, пристрої для читання зі спецефектами тощо. На уроці з метою розвитку читацької компетентності учнів необхідно розвивати такі вміння: знайти потрібну інформацію; виокремити смисли із прочитаного; зіставити здобуту інформацію з уже наявними знаннями; порівняти прочитане з власними судженнями про навколишню дійсність; зробити висновки щодо нових відомостей; дати власну оцінку, уміти аргументувати позицію конкретними прикладами; вести діалог і полілог про прочитане з різними його суб'єктами (автором, твором, перекладачем, літературним персонажем, іншими читачами, батьками, учителем тощо); вибудовувати власні судження. Ці вміння потрібні учням не тільки для виконання завдань на уроці, але й необхідні у будь-якій сфері діяльності сучасної людини. Дистанційний урок відкриває широкі можливості для використання навчально-ігрової та проєктної діяльності у процесі формування й розвитку читацької компетентності.

Отже, читання формує читача-інтерпретатора, людину з розвиненим критичним мисленням, яка вміє знаходити необхідну інформацію, виокремлювати її з пропонованої, переосмислювати й використовувати в своїй діяльності. Необхідно використовувати всі можливості дистанційного уроку для ефективного розвитку читацької компетентності здобувачів освіт, яка є однією з вагомих складових становлення активної, творчої, відповідальної особистості.

Ключові слова: читацька компетентність, художня література, літературно-художнє сприймання, літературна освіта, дистанційний та змішаний формати навчання

1. Дистанційне та змішане навчання в школі. Путівник / Упоряд. Воротникова І. П. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 2020. 48 с.

2. Методика дистанційного навчання: збірник статей /За редакцією В. А. Ребрини. Хмельницький: ХОІППО. 2020. 81 с.

3. Фасоля А. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо й оцінюємо. Дивослово. № 9. 2017. С. 8-15.

4. Цінько С. В. Читацька компетентність як основа формування медіаграмотної особистості. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2021. Вип. 8 (346) Ч.1., 224–232.

5. Яценко Т. О. Розвиток читацької компетентності учнів ліцею у контексті нової парадигми шкільної літературної освіти. Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. Педагогічні науки, 2019. Вип. 3 (326). С. 194-202.

GLOBAL INCLUSIVE AWARENESS ASPECT OF TRAINING UKRAINIAN EDUCATORS

Sergiy SYDORIV

PhD student, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University(Ukraine)

When Bertrand Russell, who later became the Pugwash movement activist, visited the soviet state, he was appalled by the scope of indoctrination of schoolchildren by state-operated education establishments. Over a hundred years later, Ukrainian education, on its way to return to sustainable tradition of the West, still struggles to shun the legacy of brutality, falsehood and ignorance. The crisis of global security policies on the backdrop of the looming humanitarian and economic catastrophe – the stakes are high again for Ukraine’s teacher training.

Societal and professional awareness determine the area of usage of inclusive terms. Andrews et al. (2022) express their concern relating to the use of euphemisms, such as “differently abled” or “physically / mentally challenged”. Recent discussions on disability terminology evolve around notions of person-first and identity-first languages. The latter has more recently been adopted by a wider disability community. According to a social model that calls for a paradigm shift from disability being viewed as the individual's impairment to considering disability as a socially constructed experience, the acceptable term is a person with a disability. This approach provides an alternative to understand the disability experience and seeks to change society to accommodate the individual (Saia, 2023).

However, the term "a person with disability" as defined by the Ministry of Justice of Ukraine describes an individual from a medical view on disability as an impairment and is common among older generations of Ukrainian teachers.

It is worth mentioning that disability language has undergone significant evolution in response to sociocultural changes. The term “person with disability” was developed with the good intention of reducing stigma, but its usage may have unintended consequences. These sociocultural aspects are bound to establish the new sustainable inclusive education paradigm in training Ukrainian teachers.

Key words: teacher training, inclusive education, socio-pedagogical awareness

1. Andrews, E. E., Powell, R. M., & Ayers, K. (2022). The evolution of disability language: Choosing terms to describe disability. *Disability and health journal*, 15(3), 101328. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2022.101328>
2. Ministry of Justice of Ukraine. (n.d.). Disability and the procedure for its definition. Retrieved 15 July 2022 from https://minjust.gov.ua/m/str_11521
3. Saia T. (2023). Embracing disability culture in schools. *Language, speech, and hearing services in schools*, 54(3), 794–798. https://doi.org/10.1044/2023_LSHSS-22-00142

PERSONALISTYCZNE ASPEKTY WYCHOWANIA W MYŚLI PEDAGOGICZNEJ MIECZYŚŁAWA ŁOBOCKIEGO

PERSONALISTIC ASPECTS OF UPBRINGING IN THE PEDAGOGICAL THOUGHT OF MIECZYŚŁAW ŁOBOCKI

Maria MISIK

Mgr, Asystent, Uniwersytet Śląski w Katowicach (Poland)

W wielowątkowej refleksji pedagogicznej Mieczysław Łobocki (1929-2012) zwraca się uwagę na personalistyczne aspekty wychowania. Elementy personalizmu są zwłaszcza widoczne w jego analizach skupionych na wychowaniu moralnym. Łobockie stwierdzał: "W zamyśle personalizmu osoba ludzka jest zarazem bytem rozumnym, co tak dosadnie podkreśla się w definicji Boecjusza, jak również bytem wolnym, czyli zdolnym do rozumnego i wolnego kierowania własnym losem (rozwojem), a także zdolnym do poznawania prawdy i wrażliwym na dobro. Zakłada się tam, iż rozumność i wolność stanowią dwie niemal równoważne właściwości (atrybuty) człowieka jako osoby. Odróżniają go one istotnie od wszelkich innych bytów, nienależących do gatunku ludzkiego. Dzięki tym atrybutom człowiek jako osoba jest jedynym w swoim rodzaju bytem (podmiotem) [...]".

Key words: osoba - wychowanie - personalizm - pedagogika / person - upbringing - personalism - pedagogy

1. Łobocki Mieczysław W trosce o wychowanie w szkole Wydanie II, Kraków 2009; M. Łobocki, Wychowanie moralne w zarysie. Oficyna Wydawnicza „Impuls”. Kraków 2006

МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Валентина КРАВЧУК

викладач англійської мови, Коломийський професійний педагогічний коледж Івано-Франківської обласної ради (Україна)

When it comes to implementing and integrating strategies for social-emotional learning, the approach may vary depending on the teacher's style and the individual needs of their students. For example, recognizing that social-emotional learning is contextual and unique to each individual student, and not simply a technique or add-on element. It's also important to acknowledge the interconnectedness of emotions and well-being and their impact on the way we teach and interact with students. Emphasizing the communicative aim of language, which fosters global competencies, brings people together, and promotes a sense of usefulness and significance, is also crucial. Additionally, realizing that the success of students is linked to the success of the teacher and that a teacher's emotional well-being is crucial to creating an environment where students can thrive is important.

Helping students manage their emotions, develop healthy relationships, and promote self-awareness and well-being, can ultimately boost motivation and learning outcomes. Using literature to explore social-emotional issues, develop empathy, and promote meaningful discussions, such as through the use of wordless books or positive traits, is also beneficial. Moreover, incorporating nature journaling activities provides an opportunity for students to connect with nature, reflect on their feelings and thoughts, and cultivate ecological awareness and healing. As for changes to course design or syllabus that could be considered based on insights from the session, there are several options. Explicitly incorporating social-emotional learning goals and outcomes in the syllabus to highlight their significance is one option. Integrating social-emotional learning into lesson plans and activities, such as role-playing, literature discussions, and collaborative learning, is also beneficial. Another option is incorporating check-in and reflection activities to encourage students to reflect on their emotions, behavior, and learning progress and set goals for themselves. Providing feedback that focuses on academic performance and social-emotional development can motivate and support students in their learning. Encouraging peer feedback and reflection opportunities promotes social-emotional growth and fosters a supportive and collaborative classroom community. By making these changes to course design or syllabus, we can promote social-emotional growth and foster a supportive and collaborative classroom community.

Key words: resilience and strong coping skills, soft skills

1. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. (CASEL). (2005). Safe and sound: An educational leader's guide to evidence-based social and emotional learning programs. Chicago: Illinois Edition

2. Global Education Monitoring Report Team. (2019). Education as healing: Addressing the trauma of displacement through social and emotional learning. UNESCO

ВОРКШОП: ЯК СТВОРЮВАТИ ЕФЕКТИВНІ КОМАНДИ ЗА ДОПОМОГОЮ FRIS

WORKSHOP: HOW TO BUILD EFFECTIVE TEAMS USING FRIS

Піотр Мазур

доктор хабілітований наук гуманістичних, директор Центру сучасної шкільної освіти в Любліні (Республіка Польща)

Dr hab, Prof. Piotr Mazur

Dyrektor niepublicznej placówki doskonalenia nauczycieli – Centrum Nowoczesnej Edukacji SCHOLAR w Lublinie / Scholar Modern Education Center in Lublin (Poland), <https://www.scholar.org.pl/>

Model FRIS® wyjaśnia kluczowe różnice w sposobach myślenia i działania, opiera się o cztery perspektywy poznawcze: Fakty – Relacje – Idee – Struktury. Perspektywy te opisują naturalny sposób percepcji, przetwarzania informacji oraz podejmowania decyzji. FRIS® nie wartościuje – nie dzieli ludzi na lepiej lub gorzej funkcjonujących, ale podkreśla unikalność każdego sposobu myślenia.

Proces FRIS® to oryginalna koncepcja, która obrazuje model przebiegu procesu od momentu zainicjowania do etapu wdrożenia. Ułatwia dopasowanie do zadań i przedsięwzięć ludzi o właściwych predyspozycjach, co umożliwia efektywne wykorzystanie ich mocnych stron.

Zespół to różnorodność Stylów Myślenia. Dla wielu organizacji wyzwaniem jest dobra komunikacja pomiędzy członkami zespołu i wysoka efektywność wspólnych działań. FRIS® w prosty i szybki sposób umożliwia określenie potencjału zespołu oraz pomaga osiągnąć efekt synergii.

1. Wprowadzenie do modelu FRIS®: FRIS® jako narzędzie do opisu różnorodności sposobów myślenia i działania
2. FRIS w rozwoju zespołów
3. Komunikacja w grupie zróżnicowanej
4. Jak okazywać szacunek innym Stylom Myślenia?

Key words: FRIS, zespół, Styl Myślenia, Styl Działania.

<https://www.scholar.org.pl/fris/#top>

ФІЛОЛОГІЧНА СЕСІЯ (літературознавча)

PHILOLOGICAL SESSION (literary studies)

ACTIVITIES OF THE CENTRE FOR RESEARCH IN CHILDREN'S LITERATURE AND CULTURE IN CROATIA AND THE PROJECT BIBRICH

Smiljana Narančić Kovač

PhD, Full Professor, University of Zagreb: Faculty of Teacher Education, Head of the Centre for Research in Children's Literature and Culture (CRCLC), Editor-in-Chief of Libri & Liberi (Croatia)

The Centre for Research in Children's Literature and Culture (CRCLC), affiliated to the Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, has been active since 2018. Its establishment succeeded the research project Building Intercultural Bridges Through Children's Literature Translations: Texts, Contexts and Strategies – BIBRICH (2015. – 2018.), which was funded by the Croatian Science Foundation.

One of the goals of the project was a formation of a consistent interdisciplinary research group, dedicated to the area of comparative children's literature and culture as a new research field in Croatia. The project was primarily concerned with contact and transfer studies, i.e. translations of children's and young adult literature into Croatian, and of Croatian literature for young readers into other languages. The researchers assembled a bibliography of translated children's books and crossover texts from and into Croatian, which remains a project in progress, and which serves as a starting point for understanding historical trends and publication policies. The research group consisted of eleven researchers, experts in complementary areas of study (comparative literature, literary theory, narratology, multimedia, history of children's literature, Croatian, English and German children's literature, linguistics, translation studies, cultural studies, literary education), who developed an interdisciplinary procedures to study translation practices, ranging from describing trends in a historical perspective and interpreting translation strategies in individual translations. In the process, the team managed to set research standards and fine-tune appropriate methodology. This group of researchers launched CRCLC, which now gathers over forty researchers from different parts of Croatia as its members. The main activities of the Centre are small-scale research projects and organization of online colloquiums on various topics in the area of children's and young adult literature and culture. The idea behind these activities is maintaining the communication among Croatian researchers and building up international connections to exchange ideas and initiatives of different kind.

Key words: comparative children's literature, exchange of ideas, research centre, research project, supporting research, young adult fiction

1. BIBRICH Bibliography. 2018. <https://bibrich2.ndeda.com/>
2. Building Intercultural Bridges Through Children's Literature Translations: Texts, Contexts and Strategies. UIP-2014-09-9823. <http://bibrich.ufzg.hr/>
3. Centre for Research in Children's Literature and Culture (CRCLC). <http://bibrich.ufzg.hr/centre-rclc/>
4. Narančić Kovač, S. and Milković I. 2018. Reading lists in Croatian primary and middle schools. <http://bibrich.ufzg.hr/reading-lists/>

COMPLEX TOPICS IN CHILDREN'S LITERATURE

Mateusz Świetlicki

Dr, Assistant Professor and Director of the Center for Young People's Literature and Culture at the Institute of English Studies of the University of Wrocław, co-founder of the Center for Research on Children's and Young Adult Literature (Faculty of Letters), University of Wrocław (Poland)

Many children's books, historical novels in particular, are multi-layered and schematic creations with places/spots of indeterminacy (*Unbestimmtheitsstellen*), but they cannot be read in the same way as works of fiction written for adult readers. This chapter explores the matters of active reading, active memory, concretization, and the implied readers of children's historical fiction. The author studies the mnemonic potential of Marsha Forchuk Skrypuch's Second World War-themed novels using the frameworks of memory studies and demonstrates that Roman Ingarden's work can be used in the study of children's literature. Skrypuch is one of the most prolific Ukrainian Canadian authors who has published more than twenty children's books about the suppressed experiences of Canadian ethnic minorities. The chapter refers to interviews conducted with Skrypuch and argues that by actively engaging with her readers, Skrypuch reshapes their initial concretizations of literary works to facilitate the transmission of next-generation memory. However, this can occur only after the students' own active reading and concretization.

Keywords: children's historical fiction, implied readers, concretization, active reading

РЕТРАНСЛЯЦІЯ ГЕРОЇЧНОГО ДИСКУРСУ В УКРАЇНСЬКИХ ДИТЯЧИХ ІЛЮСТРОВАНИХ КНИЖКАХ ПРО ВІЙНУ

RETRANSLATION OF HEROIC DISCOURSE IN UKRAINIAN CHILDREN'S PICTUREBOOKS ABOUT WAR

Надія АКУЛОВА / Nadiia AKULOVA

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української і зарубіжної літератури Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (Україна)

Дитяча ілюстрована книга є соціально детермінованою частиною візуальної культури. Як продукт конкретного історичного часу та культурного простору, вона не може уникнути таких впливів. Повсякденні візуальні практики та соціальні міфи є потенційним джерелом вербальних і візуальних смислів у дитячій ілюстрованій книзі. Отже, її іконотекст може бути індикатором культурних смислів. Зосереджуючись на дитячій ілюстрованій книзі як соціокультурно сконструйованому візуальному тексті, авторка доповіді розглядає особливості ретрансляції героїчного дискурсу в українських дитячих ілюстрованих книжках про війну, які були створені протягом 2022 – 2023 років. Основне питання дослідження полягає в тому, які меседжі – соціальні міфи та цінності культури, а також концепції ідентичності – вони транслюють? Також у фокусі уваги – специфіка процесу конструювання смислів та особливості регулювання внутрішньокультурного трансферу ідей з огляду на перспективу юного читача

Ключові слова: дитяча ілюстрована книга, книга про війну, іконотекст, героїчний дискурс

The children's picturebook is a socially determined part of visual culture. Being a product of a specific historical time and cultural space, it cannot avoid such influences. Everyday visual practices and social myths are a potential source of verbal and visual senses in the children's picturebook. Thus, its iconotext can indicate the cultural meanings. By focusing on the children's picturebook as a socio-culturally constructed visual text, this report's author explores the features of retranslation of heroic discourse in Ukrainian children's picturebooks about war, which were created during 2022 – 2023. The major research question is what messages – social myths and values of culture, as well as concepts of identity – do they transmit? It also focuses on how the process of the meaning construction takes place, and the ways the intracultural transfer of ideas is regulated, considering the young reader's perspective.

Key words: Children's Picturebook, Book about War, Iconotext, Heroic Discourse

1. Heroism as a Global Phenomenon in Contemporary Culture / edited by Barbara Korte, Simon Wendt and Nicole Falkenhayner. 1st ed. New York: Taylor & Francis Group, 2019.

2. Rose G. Visual Methodologies: An Introduction to Researching with Visual Materials. 5th ed. London: Sage, 2023.

3. Serafini F., Raid S.F. Analyzing Picturebooks: Semiotic, Literary, and Artistic Frameworks // Visual Communication. 2022. Pp. 1–21.

СУЧАСНІ ДРАМАТУРГІЧНІ АНТОЛОГІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ

MODERN DRAMATIC ANTHOLOGIES FOR CHILDREN AND TEENAGERS

Олена БОНДАРЕВА

*доктор філологічних наук, професор, головний науковий співробітник,
Київський університет імені Бориса Грінченка (Україна)*

Зараз суттєво змінюються обставини, у яких формуються нові покоління українців: підрастають діти, які не жили у країні, що не знала війни, діти, які у школі сідають за одну парту з тими, у чийх родин війна забрала все, діти, які мають можливість у ранньому віці мандрувати світом завдяки статкам батьків; у світ приходять споживачі надшвидкої інформації, яка далеко не завжди є правдивою, багато хто з сучасних дітей значно більше спілкується з віртуальною реальністю, аніж із живими людьми. Де ж проговорювати це все, як не в площині художньої культури, до якої дитячі душі відкриті і перед якою вони вразливі? Де брати драматургічні тексти, актуальні сьогодні для різновікової дитячої та підліткової аудиторії, чим замінити репертуарні п'єси, які не сходять зі сцен репертуарних театрів юного глядача ще від часів махрового “совка”, чи треба нам сьогодні формувати.

Розповім про це на прикладах друкованих проєктів Національного центру театрального мистецтва ім. Леся Курбаса “Драмовичок” (тексти Івана Андрусяка, Ярослава Верещака, Олександра Вратарьова, Олександра Вітра, Богдана Мельничука, Всеволода Нестайка, Неди Нежданої, Анни Багряної, Олега Гончарова, Наталії Гузеєвої, Надії Симчич, Артема Вишневського, Олександра Гавроша, Світлани Лелюх, Олега Миколайчука), та “Дош в акваріумах площ” (тексти Анни Багряної, Олександра Вітра, Олега Миколайчука, Неди Нежданої, Надії Симчич) і Видавництва Старого Лева “Книжка на сцені” (тексти Вікторії Амеліної, Світлани Лінинської, Ірини Шамахіної, Наталки Малетич, Оксани Лушевської, Марини Рибалко), які мають також еквівалентні цифрові версії.

А ще подивимося на цифрові антології “П'єси для підлітків” (тексти Ірини Феофанової, Анни Горянської, Ірини Гарець, Людмили Тимошенко) та “П'єси для дітей. Новорічна, Різдвяна тематики” (тексти Наталії Ігнатєвої, Юрія Васюка, Юлії Куліш, Ірини Гарець, Оксани Маслової, Андрія Водова, Анни

Галас, Валерія Хімюка, Ірини Феофанової), інтерактивні лонглисти номінації “П’єси для дітей” на порталі UKRDRAMAHUB та на включені до інших електронних текстових корпусів твори для дитячої та підліткової аудиторії таких сучасних українських драматургів, як Олександр Вітер, Юліта Ран, Неда Неждана, Ірина Гарець, Олег Михайлов, Анна Галас.

Ключові слова: драматургія для дітей та підлітків; віртуальна антологія; сучасні українські драматурги / drama for children and teenagers; virtual anthology; modern Ukrainian playwrights

1. Бондарева О. Електронні ресурси сучасних українських п’єс про війну: читаємо, ставимо, обговорюємо. *«Філологічні діалоги»: збірник наукових праць. На пошану Олександра Зарудняка (до 100-річчя від дня народження)*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2022. Вип. 9. С.28-33.

2. Бондарева О. Сучасні драматургічні антології для дітей: необхідність українських смислів. *Філологічні діалоги. Вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2021. № 8. С.3-8. 3.

3. Бондарева О. Web-хаби драматургічних текстів в Україні та питання української ідентичності. *Нові виміри сучасних філологічних досліджень: міждисциплінарний підхід: збірник тез Всеукраїнської наукової онлайн-конференції (Київ, 10–11 листопада 2022 року)*. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2022. С.13-14.

ХУДОЖНЯ ДЕТАЛЬ І ЇЇ ФУНКЦІЇ В ОПОВІДАННЯХ І.ФРАНКА ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА ЮНАЦТВА

Наталія ВІВЧАРИК

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Україна)*

Нашою метою є дослідити функції художньої деталі в оповіданнях Івана Франка для дітей та юнацтва. Для цього необхідно виконати ряд завдань: проаналізувати теоретичні праці, щоб виокремити види художніх деталей, охарактеризувати їх роль та місце в творах Івана Франка, проілюструвати, як художні деталі допомагають передати психологічний стан героїв. Хоча існують різноаспектні дослідження малої прози Івана Франка, функції художньої деталі в оповіданнях для дітей та підлітків не були предметом окремого аналізу, що й зумовлює актуальність нашої розвідки.

Нами проаналізовано функції художньої деталі в оповіданнях Івана Франка для дітей та юнацтва («У кузні», «Малий Мирон», «Під оборогом», «До світла» та ін.). Вказано, що теоретики виокремлюють різні види деталей (словесну, портретну, предметну, психологічну, пейзажну), які служать для

індивідуалізації образу або ж художнього узагальнення. З'ясовано, що Іван Франко часто використовує наскрізні деталі, які виконують композиційну та сюжетотворчу функцію, а також виступають у ролі титлу. Цьому сприяє символічність. На прикладі оповідань простежено важливість деталей для характеротворення героїв різних вікових груп. Особливу увагу звернено на те, як деталі допомагають простежити зміну емоцій, передати психологічний стан героїв. Також вказано, що символічні деталі здатні породжувати додаткові асоціативні ланцюжки, які сприяють глибшому потрактуванню проблематики твору. Проілюстровано, що Іван Франко використовує колористичні деталі, які сприяють увиразненню почуттів головних героїв, а також допомагають передати їхнє індивідуальне сприйняття світу.

Доведено, що за допомогою художніх деталей письменник увиразнює протистояння і конфлікти, які виникають між дітьми і дорослими. Водночас художня деталь допомагає окреслити місце дії і час, виокремити індивідуальні характеристики героя. Також з'ясовано, що окремі деталі, зокрема мовні, виконують гумористичні або сатиричні функції, передаючи комічність або ж трагічність ситуації.

Ключові слова: дитяча література, художня деталь, оповідання, образ, характер, проблема, конфлікт.

1. Легкий М. Проза Івана Франка: поетика, естетика, рецепція в критиці : монографія / науковий редактор Євген Нахлік. Львів: ДУ «Інститут Івана Франка НАН України»; Львівський національний університет імені Івана Франка, 2021. 608 с.

2. Качак Т. Українська література для дітей: підручник К. : ВЦ «Академія», 2016. 352 с.

3. Кизилова В. В ім'я прийдешніх поколінь: феномен Івана Франка в дитячій літературі. *Літературознавчі студії*. 2017. Вип. 49. С. 178-188.

ІДЕЙНО-ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ ТВОРЧОСТІ ЗІРКИ МЕНЗАТЮК

Наталія ГОГОЛЬ

*доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри української мови,
літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка (Україна)*

Мета дослідження полягає в розкритті специфіки творчої манери Зірки Мензатюк як авторки прози для дитячого та підліткового читання; системно-цілісному осмисленні жанрового розмаїття творів письменниці; визначенні їхньої значущості для розвитку сучасної національної літератури. У своїх творах письменниця особливу увагу приділяє зображенню незвичайних подій,

чудодійних предметів, переміщення в часі. Реалістичне відображення оточуючого світу, описи місця подій, інтер'єру, одягу, озброєння тощо в основному відповідають дійсності, сприймаються читачем як згадка про минулі часи, славетні, цікаві сторінки історії країни та її народу, іноді – як фантастика, вигадка.

Помітне місце в творах мисткині займають малі фольклорні жанри – прислів'я, приказки, загадки, міфи, жанри народної родинної лірики, заклички та примовки, дитячі колядки і щедрівки. Письменниця прагне оживити спогади власного дитинства, переосмислити образи фольклорно-казкових представників «невидимого світу», по-новому представити персонажів української міфології, фольклору. Повага до українських традицій і свят, історії свого народу; патріотизм; дитяча дружба та любов; доброта, людяність, жертвність; цінності українських пам'яток, а також християнсько-релігійна тематика – головні теми, які порушує в своїй творчості Зірка Мензатюк.

Значне місце в творчому доробку письменниці посідають казки у різних варіантах їх жанрового синтезу, як-от: казка-оповідання, драма-казка, казка-легенда, повість-казка. Казки Зірки Мензатюк важливі для дитячого сприймання, оскільки в них відображено історичне життя народу, його характер, психологічні риси, розкрито багатство й розмаїття української мови. Здійснено літературознавчий аналіз казок, уміщених до збірок «Київські казки» та «Макове князювання».

Серед творів для підлітків – пригодницька проза – поєднання жанрових різновидів пригодницько-історичної, пригодницько-детективної, пригодницько-фантастичної фентезі-повісті, повісті для дівчаток і пригодницько-шкільної прози. Проаналізовано пригодницькі повісті «Як я руйнувала імперію», «Таємниця козацької шаблі», «Дике літо в Криму»; визначено їхній ідейно-тематичний зміст, сюжетні та жанрово-композиційні особливості, здійснено характеристику найяскравіших образів. Отже, неординарні, художньо вартісні твори Зірки Мензатюк пробуджують українську національну свідомість, формують національний характер юного читача. Ідучи від конкретних життєвих прикладів, авторка майстерно узагальнює їх у своїх книгах, дбаючи про виховну роль художніх творів, прагнучи піднести високі гуманістичні ідеали, сформувавати в юних читачів найкращі моральні якості.

Ключові слова: художні твори Зірки Мензатюк; жанровий синтез; малі фольклорні жанри; казки; пригодницька проза

1. Мензатюк З. Дике літо в Криму. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2018. 192 с.
2. Мензатюк З. Таємниця козацької шаблі : пригод. повість. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 159 с.
3. Мензатюк З. Як я руйнувала імперію. Львів : «Видавництво Старого Лева», 2014. 272 с.
4. Мензатюк Зірка. Київські казки. Харків : Вид-во «Ранок», 2017. 112 с.
5. Перетята О. С. Українська дитяча література другої половини ХХ – початку ХХІ століття: творчість Зірки Мензатюк [монографія] / О. С. Перетята, Т. С. Пінчук. Луганськ : Глобус, 2014. 200 с.

ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕМИ ДИТИНСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ПРО ГОЛОКОСТ

Наталія ГОРБАЧ

кандидат філологічних наук, доцент, доцент, завідувач кафедри української літератури Запорізького національного університету (Україна)

В умовах повномасштабної російсько-української війни постало питання, чи буде запитана література про попередні війни – світові або локальні, зокрема, твори про Голокост. Як свідчать видання і перевидання світових бестселерів, інтерес до цієї теми не зник. Проте серед українських читачів користуються попитом і твори вітчизняної літератури про Катастрофу. Історія війн і геноцидів доводить, що найуразливішою категорією серед жертв, з огляду на особливості фізичного розвитку та відсутності життєвого досвіду, є діти.

Об'єктом нашої уваги є епічні твори українських авторів, у яких представлена тема дитинства під час Голокосту. Це, зокрема, твори Я. Острук «Родина Гольдів» (1964), А. Дімарова «Південна Одиссея» (1982), Є. Гуцала «Співуча колиска з верболозу» (1991), Т. Пахомової «Я, ти і наш мальований і немальований Бог» (2016), Н. Гербіш «Ми живемо на краю вулкана» (2020), А. Вишневського та Ю. Антонової «Орнітофобія. Болинь» (2021) тощо, у яких героями виступають діти та/чи підлітки, представлена дитяча точка зору на світ та обставини життя, війна передається крізь призму дитячої психології.

Метою дослідження є показ художньої інтерпретації теми дитинства під час війни, яка нині здатна постати не лише матеріалом для проговорення проблем антигуманної та руйнівної суті збройних конфліктів, втраченого дитинства, а й культурним контекстом для осмислення власного досвіду війни, пошуком власних слів для вербалізації травм війни та виходом із посттравматичного стану.

Важливим завданням у межах дослідження є акцентування показу довоєнного життя героїв, рятувництва, вітаїзму, збереження людської гідності, уникнення трагічних епізодів із метою запобігання травматизації чи ретравматизації читачів. Утверджується думка про вагомість аналізованих творів як чинника конструювання культурної травми Голокосту в українському суспільстві, артикуляції дитячого травматичного досвіду війни, що через реакцію дитячої психіки показує її руйнівний вплив, нищення ключових суспільних цінностей, основ культури й ідентичності.

Ключові слова: Голокост, художня проза, дитина, дитинство, війна, тема, рецепція

1. Горбач Н. Буття дитини в часи Голокосту: художні стратегії осмислення травматичного досвіду. XII Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht». 2022. № 12

2. Качак Т. Тема війни і миру в сучасній українській прозі для дітей та юнацтва. Українська література в загальноосвітній школі. 2015. №3. С. 22–24.

СЮЖЕТНО-ОБРАЗНИЙ КОНСТРУКТ «ДІМ ДИВНИХ ДІТЕЙ» У ФЕНТЕЗІЙНІЙ РОМАНІСТИЦІ 2000–2020 РР.

Андрій ГУРДУЗ

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і
літератури Миколаївського національного університету
ім. В. О. Сухомлинського, постдокторант (Україна)*

Парадигмальна трансформація фентезійного роману в ХХІ ст. [1] сукупно з його інтелектуалізацією й активною рецепцією соціально-культурних процесів зумовлює ускладнення образних та утворення нових сюжетних і супровідних моделей у метажанрі.

Уперше визначаємо сюжетно-образний конструкт «дім дивних дітей» як потужний фактор моделювання фентезійної реальності 2000–2020 рр., зупиняючись на проблемі його засвоєння в українській літературі. Ключові характеристики моделі виявляємо на матеріалі романів «Дім дивних дітей» Р. Рітца, «Дім, в якому...» М. Петросян, «Дім у волошковому морі» Т. Дж. Ключна й ін., зіставляючи означену одиницю зі структурно, символічно й функціонально простішим мотивом дому на перехресті світів [2]. Конструкт «дім дивних дітей» кваліфікуємо як повторювану константну сюжетно-образну формулу у фентезійному романі, ядро якої формує колективний персонаж, презентований у низці синонімічних за певним критерієм образів, мотивовано зосереджених у локальному просторі (дім, інтернат, школа, острів, штаб, лабораторія в'язничного типу тощо). Постмодерне культивування амбівалентного образу Іншого в літературі, поширювані з кінця ХХ ст. гіпотези про генетичне оновлення людства, популярність постаті супергероя сприяли формуванню в літературі і кіно нового образного комплексу, суб'єкти-складники якого мають риси надприродно обдарованих героїв попередніх творів, зберігають статус Іншого, суспільно не прийнятого, але часто наділеного соціально значимою місією. Такий образний комплекс відгороджений від загальної спільноти і за рахунок змістового наповнення здатний моделювати власні внутрішні стосунки. Таємниці, місія, взагалі життя такого мікросоціуму розкриваються, як правило, крізь призму сприйняття героя, який потрапляє в цей світ і згодом часто виявляє (набуває) власну особливість.

Зіставлені твори демонструють варіативне ідейно-змістове наповнення виявленого нами конструкта – від національної (Р. Рітц), суспільно-політичної (М. Петросян) до сексуальної (Т. Дж. Ключн) маркованості. Спільним знаменником для аналізованих текстів є імператив захисту.

З огляду на значний резонанс аналізованого художнього корпусу та його підтверджений вплив на формування наступної генерації фентезійників варто стверджувати пріоритетність і перспективність вивчення новітніх жанрових явищ у фентезі, особливо формування стійких сюжетно-образних конструктів.

Ключові слова: фентезі, трансформація, конструкт, колективний персонаж, Інший, імператив.

1. Гурдуз А. Парадигмальний зсув у фентезійній романістиці перших десятиліть ХХІ ст.: етичний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Вид. дім. «Гельветика», 2022. Вип. 53. Т. 1. С. 187–193. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-1-27>. 2.

2. Канчура Є. Дім на перехресті світів у літературі фентезі: відкриття шляху до індивідуалізації. *Сучасні літературознавчі студії: зб. наук. пр.* Київ: Вид. центр КНЛУ, 2016. Вип. 13: Феномен дому в літературознавчій перспективі. С. 256–264.

**EVOKING CHILDHOOD TIME DURING WAR AND PEACE:
PAUL GOMA'S FROM CALIDOR.
A BESSARABIAN CHILDHOOD AND LUCIAN BLAGA'S THE
CHRONICLE AND SONG OF AGES AND POEMS**

Mădălina DEACONU

Assistent Professor, PhD, Titu Maiorescu University (România)

The present paper aims at giving a brief insight into the writers' manner of depicting childhood during wartime and during peacetime. Childhood should be the most wonderful period but history can interfere harshly and bring along many hardships and pain. However, even under these unfortunate circumstances, a child has the magic power of turning even the evil into a luminous experience. Throughout the adult life, the terror of history is the very trigger of the eternal return to the Eden of childhood time and to a favourite locus, usually the native home. Paul Goma's *From Calidor*.

A *Bessarabian Childhood* novel provides a good example for the manner in which a writer depicts childhood during wartime whereas, on the other hand, Lucian Blaga's *The Chronicle and Song of Ages* memoir is an appropriate example for the way in which a writer talks about childhood during peacetime. As Blaga is one of Romania's greatest poets, we have the unique opportunity to see how he refers to childhood in some of his poems, too. Mention should be made of the fact that, from the style point of view, metaphors are the most important figures of speech resorted to in order to depict childhood.

Keywords: childhood during wartime; the terror of history; childhood during peacetime; the eternal return to the Eden of childhood time and locus; prose and poetry childhood metaphors.

1. Grupul μ (Jacques Dubois, Francis Edeline, Jean-Marie Klinkenberg, Philippe Minguet, Francois Pire și Hadelin Trignon), *Retorică generală, Traducere și note* Antonia Constantinescu și Ileana Littera, București, Editura Univers (1974).

2. Lakoff, George, Johnson, Mark, *Metaphors We Live By*, Chicago, The University of Chicago Press (1980)

ТИПОВІСТЬ ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Юлія ДЕРКАЧ

*кандидат педагогічних наук, доцент Львівського національного
університету імені Івана Франка (Україна)*

Важлива роль дитячої літератури у житті дитини є фактом беззаперечним на сьогоднішній день. Книга допомагає у скрутних ситуаціях, лікує душевні та фізичні рани, вчить життєвої мудрості, підтримує, виховує, розважає та виконує багато інших функцій. В ранньому дитинстві читання зближує дітей із батьками. Згодом, діти люблять читати самостійно та вибирають твори різноманітних жанрів. Вважаємо, що не має дітей котрі не полюбляють читати. Є ті, хто ще не знайшов своєї книги. Однак, ми помічаємо, що популярність твору того чи іншого жанру залежить і від типу головного героя чи героїв. Маленький читач надає перевагу творам про своїх однолітків, про дітей наближеного віку. Це явище називаємо - «дзеркало ідентичності». Література перетворює людський досвід і відображає його нам, і в цьому відображенні ми можемо бачити своє життя та досвід як частину більшого людського досвіду.

Таким чином, читання стає засобом самоствердження, і читачі часто прагнуть бачити їхні відображення в книгах. Не всі книжки-дзеркала повинні розповідати про конкретну людину, яка досягла великих досягнень. Дітям також потрібно бачити дітей, як вони самі, які виконують звичайні дитячі речі, як-от відвідування бібліотеки, відвідування басейну та гра на дворі з товаришами. Книги, які дуже пов'язані, дозволяють дітям ідентифікувати себе з персонажами. Для дітей важливо зустріти персонажа історії, який має волосся, схоже на їхнє, або носить окуляри, як і вони. Схожість головних героїв з читачами дозволяє створювати зв'язки. Коли дітям подобається читати заголовки з героями, схожими на них, це допомагає створити зв'язок із книгою на іншому рівні. Ідентифікація з героями історії дозволяє глибше зрозуміти текст, оскільки діти встановлюють такі зв'язки з собою. Це не означає, що в усіх книжках повинні бути персонажі, схожі на наших дітей. Книги також є вікнами в інші культури, дозволяючи нам подорожувати в інші місця та спілкуватися з людьми, які не зовсім такі, як ми. Наповнення дитячого раціону читання книгами, які діють як дзеркала та вікна, сприятиме глибшому та всебічному читанню.

Ключові слова: герой, література, дитина, читання

1. Ewers, H. (2009). Fundamental concepts of children's literature research: literary and sociological approaches. New York: Routledge
2. Howlett, G. (2015, February 24). Why are so many adults reading YA and teen fiction? The Guardian. Retrieved from <https://www.theguardian.com/childrens-books-site/2015/feb/24/why-are-so-many-adults-reading-ya-teen-fiction>
3. Jarrard, S. (2016, November 1). Publishing insights from the Nielsen children's book summit. Book web. Retrieved from [http://bookweb.org/news/publishing-insights-nielsen-children %E2 %80 %99s-book-summit-34861](http://bookweb.org/news/publishing-insights-nielsen-children%E2%80%99s-book-summit-34861)

**БОЛІСНЕ ДИТИНСТВО (І/ЧИ) БОЛЮЧЕ МАТЕРИНСТВО:
СПЕЦИФІКА ОСОБИСТИХ ТА КОЛЕКТИВНИХ ТРАВМ У ЖІНОЧОМУ
ПИСЬМІ (на матеріалі роману «Молоко матері» Нори Ікстени)**

Роксолана ЖАРКОВА

кандидатка філологічних наук, незалежна дослідниця, Львів, Україна

Мета доповіді: проаналізувати специфічні риси особистих (приватних) жіночих травм на фоні загальної травмованості суспільства. Латвійська письменниця Нора Ікстена у своєму романі розкриває скомплікований простір дитинства, у якому головна героїня намагається зрозуміти і зцілити духовні рани, завдані найближчими людьми.

Спробуємо розкрити основний конфлікт «матір-дочка», який реалізується в ідейно-тематичному вимірі роману, окреслити проблематику тих суспільно-політичних обставин, що впливають на взаємини обох. Зосередимося на питаннях, що пов'язані з теорією травми, поколінневих розривів, родових конфліктів, психологічними проявами дорослішання, філософськими опозиціями дитячого / дорослого світів.

Презентуємо власну інтерпретацію роману латвійської прозаїкині у контексті феміністичних та культурних студій, психоаналітичних моделей й антропологічної перспективи.

Ключові слова: дитинство, материнство, травма, особисте, колективне, поколінневий розрив, жіноче письмо.

1. Caruth C. Unclaimed experience: trauma, narrative and history. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996.

2. LaCapra D. Writing History, Writing Trauma. The University of Johns Hopkins University Press, 2014.

3. Літературний образ дитинства в часи кризи ХХ-ХХІ ст.: наук. ред. Катажина Якубовська-Кравчик. Варшава, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2021.

ПРИГОДНИЦЬКА ПОВІСТЬ НА СЛУЖБІ ІДЕОЛОГІЇ: «ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА» У ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ 1920-1930-Х РОКІВ

Сніжана ЖИГУН

доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури, компаративістики і гринченкознавства Київського університету імені Бориса Грінченка (Україна)

Пропонована доповідь піднімає питання належного висвітлення теми війни у дитячій літературі. Як вказує Мілена Шубертова, зображення війни у літературі для дітей і молоді «часто пов'язане з мотивом відокремлення від дому, мандрів та входження у групу старших (чоловіків та жінок, товаришів по зброї чи полону), з-поміж яких протагоніст знаходить покровителів і провідників» (8). Ці риси дозволяють структурувати дитячу воєнну повість як розповідь про ініціацію, поширену у дитячій літературі. На прикладі творів 1920-30-х років демонструються ідеологічні маніпуляції цією розповіддю, зокрема під час висвітлення теми так званої громадянської війни у жанрі пригодницької повісті. Жовтневий переворот, названий революцією, та війна після нього подавалася у радянській культурі як боротьба за новий справедливий лад. Громадянською ця війна була лише в Росії, але ця назва використовувалася як універсальна. На думку Юстаса Гартцока, уніфікований наратив громадянської війни був важливим елементом радянської пропаганди, що «виховував радянських громадян солдатами-добровольцями єдиної соціалістичної держави» (295). Популярним жанром, у якому цей наратив просувався до радянських дітей, була пригодницька повість. Переживаючи низку небезпечних пригод, герої повісті долучалися до захисників/будівників нового ладу.

Аналіз повістей «Хмереч» Юрія Платонова, «Ядвіга і Малка, поліські партизанки» Дмитра Бузька, «Яструби» Івана Ковтуна демонструє, як такі риси жанру як інтрига, динамічний розвиток сюжету, незмінні характери спонукають читача сприймати війну як поле для самореалізації, замість розвивати емпатію до тих, хто її зазнав. Твори про громадянську війну тиражують розповідь про участь дітей у боротьбі, часто перебільшуючи їхні фізичні і психологічні можливості та замовчуючи травматичний вплив війни. На догоду ідеології радянська пригодницька повість про громадянську війну звужує коло проблем, спровокованих війною, що потребують осмислення юним читачем, і вчить, що перемога виправдовує засоби. Ця модель просувалася у радянській дитячій літературі і після II Світової війни, а отже сприяла ідеологічному вихованню упродовж 60 років, але в сучасних умовах є дидактичним банкрутом.

Ключові слова: пригодницька повість, тема війни, ідеологія, радянська література

1. Hartzok, Justus. Children of Chapaev: the Russian Civil War cult and the creation of Soviet identity, 1918-1941 [University of Iowa], 2009.
2. Semenova, Daria. "What Kind of Soviet Citizen Will You Grow into?": Ukrainian Adventure for Adolescents in the Stalinist Epoch". *East/West: Journal of Ukrainian Studies*. 2019 Volume VI, No. 2. 33-51.
3. Šubrtová M. When Children Die In War: Death in War Literature for Children and Youth. *Bookbird: A Journal of International Children's Literature*, Volume 47, Number 4, October 2009. 1-8.

ПСИХОЛОГІЗМ ПРОЗИ ЙОАННИ ЯГЕЛЛО

Світлана ЖУРБА

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української та зарубіжної літератур Криворізького державного педагогічного університету (Україна)

Література для дітей та підлітків є своєрідним маркером морально-етичних, соціальних та статевих проблем у сучасному суспільстві. Йоанна Ягелло у тетралогії «Кава з кардамоном» («Kawa z kardamonem», 2011), «Шоколад з чилі» («Czekolada z chili», 2013), «Тирамісу з полуницями» («Tiramisu z truskawkami», 2017), «Молоко з медом» («Mleko z miodem», 2019), розповідаючи про життя варшавської школярки-гімназистки, студентки Халіни Барської, порушує проблеми, які близькі підлітковій віковій категорії: стосунки у шкільному колективі, дружба між хлопцями і дівчатами, самоствердження особистості, самореалізація.

У роботі досліджено засоби психологізму в романах сучасної польської письменниці Йоанни Ягелло, вказано на стосунки батьків та дітей, відносини в шкільному колективі, простежено вплив сім'ї та оточення на формування особистості та характер головної героїні роману – Халіни Барської. Акцентовано на розкритті внутрішнього світу Лінки, її самореалізації; соціологізації особистості. Внутрішній світ Лінки розкрито через її поведінку, вчинки, роздуми, випробування, стосунки з однолітками, соціальну роль у суспільстві. Письменниця послуговується засобами художнього психологізму, виражені через прямі форми (внутрішнє мовлення, сни, сповідь) та непрямі (жести, міміка, психологічний портрет, психологічний інтер'єр), що дозволило достовірніше розкрити внутрішній світ персонажів творів Йоанни Ягелло.

У творах підлітки проходять складний етап становлення особистості: від відсутності ідеалів, невизнання обов'язків до впевненості в собі, можливості бути самим собою, самовпевненості, прагнення до успіху, самореалізації. Суперечливі тенденції особистісного зростання – набуття нового досвіду, засвоєння нової соціальної позиції структурується в свідоме осмислення себе як відповідальної людини. Психологічний феномен особистісного зростання визначається самореалізацією природніх потенціалів людини. Саме такою постає в романах Йоанни Ягелло головна героїня – Халіна Барська.

Ключові слова: психологізм, внутрішній світ, самореалізація, проблема батьків і дітей, Йоанна Ягелло.

1. Журба С. Психологія підлітка у романі «Кава з кардамоном» Йоанни Ягелло. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність : збірник наукових праць*. Кривий Ріг, 2018. Вип. 11. С. 37–48.

2. Качак Т.Б., Круль Л.М. Зарубіжна література для дітей. Київ : Академвидав, 2014. 416 с.

3. Марченко Т. Проблеми перехідного віку в романі Й. Ягелло «Кава з кардамоном». *Волинь філологічна : текст і контекст. Полоністичні студії*. 2019. Вип. 27. С. 107–117.

ТЕМА ВІЙНИ У СУЧАСНІЙ ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ТИПОВІ СЮЖЕТИ ЧИ ІНДИВІДУАЛЬНІ МОДЕЛІ ЖИТТЄВОГО ДОСВІДУ?

Тетяна КАЧАК

*доктор філологічних наук, професор кафедри початкової освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Україна)*

Сьогодні наша країна знову змушена боротися за свою незалежність, проти окупації, геноциду, який чинить росія. Повномасштабна війна, яку розпочала росія у лютому 2022 року, це не тільки вбивства українців, руйнування міст і сіл, екологічна катастрофа, це також гальмування економічного, культурного розвитку суспільства. Події, які зараз переживаємо, дитинство, обпалене війною, – усе знаходить відображення у сучасній дитячій книжці.

Важливо розглянути видані в умовах війни дитячі книги, які набули певного резонансу й користуються популярністю серед читачів. Окремої уваги варта література на тему війни: «Абрикоси зацвітають уночі» (2022) Олі Русіної, «Жовтий метелик» (2022) Олександра Шатохіна, «Півник, Котик. Шафка» (2022) Олександра Михеда, «Абетка війни» (2023) Євгена і Соломії Степаненків, «Залізницею додому» (2023) Мар'яни Савки, «Жерар-Партизан» (2022) Івана Андрусяка, «Мої вимушені канікули» (2022) Катерини Єгорушкіної, «Клуб врятованих. Непухнасті історії» (2023) Сашка Дерманського й Тетяни Копитової, «Таємні історії маленьких і великих перемог» Тані Стус та інші. Саме їх критичному осмисленню та аналізу з художньо-естетичного, соціокультурного, психолого-педагогічного ракурсів присвячена розвідка.

Ключові слова: тема війни, дитяча література, типові сюжети, проблематика, діти-герої.

1. Качак Т. Тенденції розвитку української прози для дітей та юнацтва початку XXI ст.. К.: Академвидав, 2018.

2. Стахів М. Війна. Діти. Література: дитячі книжки та війна в Україні. *Goethe-Institut*. <https://www.goethe.de/prj/lek/uk/--/wrrchldrn.html>

КОНЦЕПТ «ІНШОГО» У КІНОВЕРСІЇ РОМАНУ РЕНСОМА РІГГЗА «ДІМ ДИВНИХ ДІТЕЙ МІС САПСАН»

Оксана КОГУТ

*доктор філологічних наук, професор кафедри філології та перекладу
ІФНТУНГ (Україна)*

Сучасний мистецький дискурс актуалізував інтермедіальну взаємодію літератури та кіно. Візуалізація дитячого світу у кіноверсії роману Ренсома Ріггза «Дім дивних дітей міс Сапсан» цілком умовна, натомість актуалізується архетип пам'яті та часу через проєкцію «Іншого» як спосіб збереження власного «Я». Нескінченне проживання одного й того самого дня в часовій петлі, це свого роду тривання в небутті. Вражаючим є факт повноти життя, що сконцентровано в цьому дуже обмеженому художньому часопросторі. Кожен з дітей, котрі мешкають у будинку міс Сапсан ще до трагедії в реальному світі опиняються за межами нормального життя. Їхня нормальність піддається сумніву, зрештою вона ускладнює якщо не сказати що унеможлиблює їхнє звичайне (нормальне) життя.

Образ війни у тексті та фільмі корелюють, презентуючи візію префігурації архетипу смерті, що не може здолати петлю часу, отримуючи щоразу облизня. Смерть спрагла жертв, для неї ці діти немов особливі смаколики саме через свою Інакшість. У цій війні їм призначена роль офірної жертви, тож лише магичні здібності мадам Сапсан здатні захистити та вберегти їх від усього світу, що немов вселенська кара навис над ними. Одночасне тривання на екрані минулого-теперішнього-майбутнього особливо гостро змушує відчувати біль непотрапляння «Інших» у час, місце, врешті життя. Дитяча світоглядна парадигма справедливості та пошуку любові до Інших демонструє неупереджене сприйняття світу, продирання крізь сформовані суспільством догми та упередження, намагання втримати себе справжніх на межі обох світів, врешті оприятити власну присутність і значимість у них. Інакшість і неприйняття цих не дітей стає фактично архетипною проєкцією абсолютного зла, що утвердилось у реальному світі, оприятнює тривання інфернального часу за межами будинку мадам Сапсан. Режисер демонструє Межові стани, коли цей будинок віддано у владу вічних дітей, що так ніколи й не пройдуть ініціацію в доросле життя, водночас вони осягнувши істини буття опиняються немов над цими двома світами, сублімують Самість як таку. У Джейкоба Портмана поступово зникає ореол чару сприйняття містичної історії котру оповідає дідусь, натомість стає очевидними жахіття реального світу – війна, бомбардування, смерть, переслідування. При згадуванні монструозних «порожнеч» в оригіналі тексту актуалізується тема Голокосту, через асоціативність звучання Holocaust – hollowgas. Домінантним у фільмі є осягнення архетипу Дому, сам факт його існування для дивних дітей – наявність місця яке можна називати домом і де вони можуть бути тим ким є. Це образ раю, благодатного життя для незвичних і переслідуваних.

Ключові слова: пам'ять, архетип, війна, діти, дім, візуалізація

1. Мазурак А. Психофізіологічні засади монтажу як засобу художнього впливу в літературі й кіно. Слово і Час. 2012. № 6. С. 9–18. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / пер. із фр. А. Рєпи. Київ: Кліо, 2014. 272 с.

ОНТОЛОГІЧНИЙ ВИМІР «ПРОЧИТАННЯ» ХУДОЖНЬОГО СВІТУ ДИТИНСТВА В КООРДИНАТАХ МЕТАМОДЕРНОСТІ

Роксоляна КОХАН

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів (Україна)

Метафізичний горизонт дитинства як ключової екзистенційної парадигми пропонує широке поле для дослідження комунікативних, рецептивних та смисломодельючих тактик художнього осмислення дійсності. Особливо у контексті розгортання метамодерних світоглядних концептів та формування сучасних буттєвих (зокрема, емоційних, психологічних тощо) максим доречною видається дискусія про започатковану просвітниками філософію дитинства – звільненого від тавра «недорослості» / «несерйозності» / «недоцінності». Дитинство як екзистенційно моделюючий феномен упродовж розвитку / розгортання філософської думки не лише зазнавало різноманітних смислових трансформацій, але й сповнювало гуманітаристику численними мисленнєвими поштовхами, символізуючи таким чином свою справжню природу – подиху життя, трансцендентності початку, вихідної точки якісно нового відліку.

Аналіз аспектів смислового моделювання художнього світу дитинства, а також авторсько-читацьких імпліцитних та чітко виражених рецептивних схем пізнання літературного твору набуває нового виміру у контексті метамодерного дослідження. Літературні твори сучасних авторів про дитину / дитинство становлять особливо цікавий пласт міжметодологічних студій, що мають поєднати підходи класичного літературознавчого аналізу та сучасні методики. «Прочитання» художнього твору про дитину / дитинство (зокрема, для дорослого читача) крізь онтологічну мета-призму оприявнює світоглядно рецептивні та смисломодельючі контури сучасного літературознавства, де кожен із променів, спрямованих на «лінзу поляроїда» творить незліченну кількість проявів нового буття.

Ключові слова: онтологічний горизонт, рецептивна поетика, метамодернізм, парадигма, дитинство

1. Кохан Р. А. «Як воно: отримати в подарунок увесь світ?» Поетологічне розгадування РАДІСНОЇ головоломки : монографія. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 320 с.

2. Луцак С. Домінанта як ментальне осердя художньо-естетичного процесу (на матеріалі української літератури межі ХІХ–ХХ століть) : монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2010. 400 с.

3. Eco U. Lector in fabula. Die Mitarbeit der Interpretation in erzählenden Texten. München : dtv. Verlagsgesellschaft, 1998. 3. Auflage. 320 S.

ВТРАЧЕНЕ ДИТИНСТВО У ФІЛЬМІ «НЕСКОРЕНИЙ»

Світлана КРИВОРУЧКО

докторка філологічних наук, професорка, завідувачка кафедри зарубіжної літератури та слов'янських мов імені професора Михайла Гетманця Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Україна); запрошений професор Уніцентро, Іраті (Бразилія)

Ідея – формування патріотичної підсвідомої ментальності українців.

Цілі – заповнення прогалин історичної пам'яті.

Дитинство як «втрачений» період у житті людини розкривається в сценарії Василя Портяка та екранізації художнього фільму «Нескорений» 2000 р. режисера Олеса Янчука. Цей фільм огортається навколо історичних реалій України сер. ХХ ст. – діяльності УПА, про існування якої офіційно замовчувалося до кінця 80-х рр. Фільм заповнює лакуни в нашій національній історичній пам'яті.

Важливою в становленні української державності є діяльність ОУН 1929 р. (Відень, Австрія) – організації українських націоналістів та УПА 1941 р. (Галичина) – Української Повстанської Армії, яка сформувалася в 40-ті рр. ХХ ст. в Західній Україні. Одним із лідерів ОУН і УПА був Роман Шухевич (1907-1950 р.ж.). Художній образ Шухевича представлено в біофікції «Нескорений» у іпостасях герой, батько дітей, чоловік дружини, брат, син, християнин.

У іпостасі Роман Шухевич – батько дітей – вплетені образи його сина та дочки, які стають знаками «втраченого» дитинства. В іпостасі батька Шухевич розкритий в його ретроспективних спогадах про родинні свята в оточенні дружини та дітей. Ці спогади режисер передає лише візуально, без слів, в осяянні специфічного світла щастя й радості. Образ дочки у фільмі зображено як маленьку дівчинку. Думаю, це зумовлено певними біографічними елементами її життя, які залишились поза кадром фільму, як перспектива для майбутніх екранізацій. Інформація про дочку залишилась невідомою для її рідних.

Отже, в свідомості батька вона так і не подорослішала, тому що він бачив її лише маленькою дівчинкою. Образ сина Шухевича розкритий і в спогадах, і в пласті дитини / підлітка, якого позбавили дитинства, і в перспективі

становлення українського патріота, продовжувача справи діда і батька, який прагне здобуття етнічної свободи свого народу та отримання юридичної незалежності своєї України.

Режисер у сюжетних вузлах вводить трагічну долю Юрія Шухевича. Роман Шухевич отримує звістку про арешт сина: «- Друже провідник! - Що сталося? - Я гадаю, ви мусите знати! - Кажіть, кажіть, що? - Кажуть, вашого сина привезли до львівської в'язниці. - Юрка? - Ага! - Тут у Львові? - Ага! - У в'язниці? - Боже! Я не бачив його два роки!» (Шухевич, 1.19.50-1.20.30). За цією сценою іде ретроспекція. Ліс, як архетип Дому – місце захисту і безпеки, природа оберігає своїх дітей. Гори, ріка, зустріч Шухевича з сином підлітком, сльози сина, їхня емоційність, єдність, спорідненість. Музичний супровід підкреслює чутливість і сум, людський біль: «- Юрцю! Юрку! Синочку мій!! - Тату!! Я ще з Києва старавсь тікати, але не вдалося!» (Шухевич, 1.20.30-1.21.51). В оточенні гір на узбережжі ріки режисер передає щиру розмову батька та сина, розкриваючи їхні страждання вустами дитини: «- Чекісти привезли в Донбас. Вони, вони з людьми, як з худобою! Розлучили з мамою, бабунею! Там у Сталіно, вже й з Марусею розділили! Тату!!! Я хочу з тобою! Я вмю стріляти, тату!! Я мушу помститися!!» (Шухевич, 1.21.51-1.22.26). Так режисер у діалозі створює пафос суму українського народу, над яким знущається влада, що не дає можливості просто жити в родині. Офіційні інститути радянської імперії у дітей забирають батьків, розлучають рідних братів і сестер. Мудрість Шухевича розкрита в його настановах, які він передає своєму синові як гуманістичні ідеали, що обов'язково мають реалізуватися з часом: «- Послухай мене, дитино! Юрцю! Ти знаєш, ми, ми боремся не за те, щоб мститися, ти знаєш! Ми воюємо проти цієї нелюдської системи, вона... вона диявольська!!!! Юрцю! Тобі, тобі 14-ть років! Ти мусиш жити! Тепер дуже тяжко! Але прийде час... Ой, Юрцю, Юрцю!!! Тримайся! Нас тепер тільки двох лишилось!» (Шухевич, 1.22.26-1.22.50). В уривчастих висловлюваннях Шухевича автори фільму передають ідею дій УПА та ОУН, яка полягає в здобутті свободи української нації, а не в помсті. Саме тому зараз, у 2023 році ми (українці) маємо сильні позиції, тому що вони виходять із «еко» соціальних і політичних орієнтирів. Ми зорієнтовані на «своє» життя, а не завдання шкоди «іншим». Син Шухевича в 14 років втратив мати, сестру, і, трохи пізніше, батька. Так він залишився зовсім один, але з ментальними настановами своїх пращурів: бути вільними, будувати «своє» життя, не завдавати шкоду «іншому». Режисер символічно зображує біль «відрізання пуповини»: споглядання Шухевича за тим, як його рідний син іде назавжди вдалечинь – у природу / гори / ліс (Шухевич, 1.22.50-1.23.39). Так зображено «прощання» батька і сина. Вони йдуть у одному напрямі – символ Ліс, який є вічним, потойбічним, де відбудеться перетин у інших вимірах «рідних» однодумців.

Ключові слова: Роман Шухевич, патріотизм, конфлікт, індивід, держава, дитинство, історична пам'ять, художній образ.

1. Шухевич, Юрій. (2022). 30 років радянських таборів, сліпота і фанатична любов до України (2022). BBC NEWS Україна. 22 листопада. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-38505849>[in Ukraine].

2. Шот, Микола. (2023). Марія-Софія ТРИЛЬОВСЬКА: «Пам'ятала хіба, що нас усіх з дому забрали в тюрму — маму, брата, мене й бабусю». *Урядовий кур'єр*. 16 вересня. <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/mariya-sofiya-trilovska-ramyatala-hiba-sho-nas-usi/> [in Ukraine].

3. Янчук, Олесь. (2000). Нескорений. Україна. <https://www.youtube.com/watch?v=QYZS9M5GGSQ> [in Ukraine].

СПЕЦИФІКА АВТОБІОГРАФІЧНОГО НАРАТИВУ ПАТРОНА У ПОВІСТІ З.ЖИВКИ «ПЕС ПАТРОН»

Лариса КУЦА

кандидат філологічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Україна)

Оскільки автобіографічний дискурс в останнє десятиліття активно входить у сферу літературознавчого аналізу, то твори для / про дітей посилюють його актуалізацію під таким кутом зору. Повість «Пес Патрон» (2023) З.Живки зайняла особливе місце у сучасному автобіографічному просторі: відзначається особливою формою саморепрезентації Пса-персонажа. У повісті привертає увагу поетика автобіографізму, спрямована на дитину-читача, яка відзначається точністю фактів.

Ключові слова: повість, автобіографізм, саморепрезентація, рефлексія, пам'ять, персонаж, поетика

1. Бакула Б. Автор, автотематизм, автобіографізм // Наук. зап. НаУКМА: Філологія. К.: Вид. дім КМА, 1999. С.88-91.

2. Черкашина Т.Ю. Наративні виміри художньо-біографічної прози. Луганськ, СПД Резніков В.С. 2009. 200 с.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ І ЮНАЦТВА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ (1991–2023 РР.): ТЕКСТИ, КОНТЕКСТИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Наталія МАРЧЕНКО

кандидатка історичних наук, старша наукова співробітниця, старша наукова співробітниця Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (Україна)

Літературу (книгу) для дітей і юнацтва в незалежній Україні (1991 – 2023 рр.) розглянуто як інтегрований у соціокультурний простір літературно-видавничий феномен та самодостатню галузь мистецтва слова, що має суголосні, але відмінні від загальної літератури історію розвитку, стильові тенденції, напрямки, жанри тощо, а також осібні засновки літературної критики та наукового дослідження. Простежено, як у процесі народження нових творів і постання нових генерацій авторів, повернення до активного канону раніше заборонених, забутих і вилучених імен і творів, об'єднання в єдине ціле материкової та діаспорної літератури та переоцінки того всього на засадах модерної, часто взаємо заперечної критики, вибудовується нова – відкрита, динамічна та різноманітна як тематично, так і цінностями українська література для дітей і юнацтва.

У соціокультурній, науковій і літературно-критичній площині проаналізовано та систематизовано набутий нею досвід подолання тоталітарних травм у процесі складних постколоніальних трансформацій, пошуків відповідей на комунікаційні виклики та проблеми комерціалізації дитячої літератури. Визначено основні риси та етапи розгортання цього мистецького феномену: періоди «визрівання» (1990-ті рр. ХХ ст.), становлення (2000-ні рр. ХХІ ст.) та утвердження й інституалізації (з 2014 р. ХХІ ст.). Доведено, що війна з росією не знівельювала досягнень літератури для дітей і юнацтва в Україні попередніх років, не знизила і не викривила її гуманістичний пафос, а лише чіткіше означила її загально цивілізаційну місію як у розбудові й утвердженні української культури, суспільства та держави, так і в комунікації українства зі світом.

Ключові слова: література для дітей і юнацтва в Україні, література незалежної України (1991 - 2023), дитяче читання, книговидавництво для дітей, історія науки в Україні, українські дитячі письменники

1. Варданян Марина. Свій – Чужий в українській діаспорній літературі для дітей та юнацтва: національна концептосфера, імагологічні моделі. Кривий Ріг, 2018.

2. Качак Тетяна. Тенденції розвитку української прози для дітей та юнацтва початку ХХІ ст. Київ, 2018.

3. Марченко Наталія. Біографічні видання для дітей і юнацтва в Україні 2000–2020 рр. Українська біографіка ХХІ століття: мозаїка контекстів і форм : колективна монографія Київ, 2021. 93-115.

4. Огар Емілія. Дитяча книга в українському соціумі (досвід перехідної доби). Львів, 2012.

МЕТАМОДЕРНА ГАРМОНІЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ДЛЯ ЧИТАЧА ПОКОЛІННЯ АЛЬФА

Лідія МАЦЕВКО-БЕКЕРСЬКА

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри світової літератури Львівського національного університету імені Івана Франка (Україна)

Феномен читання, опинившись в неозорому горизонті метамодерного світу, переживає (ново)(пере)народження, позаяк переконливо свідчить про потребу / необхідність / незмінну актуальність тієї когнітивної якості людської природи, що формується і вдосконалюється завдяки спілкуванню через образи, символи, ідеї, метафори, смисли тощо. У парадигматиці Насіма Талеба можемо розгорнути активну дискусію, чим є книга (не лише сьогодні, але впродовж усієї історії духовно-матеріальної культури людства), звертаючись до образу фенікса (стійкого – у визначенні філософа) або гідри (антикрихкої – в розумінні Н.Талеба). Окреслена у 60-ті роки ХХ ст. когнітивістика неминуче поверне вектор досліджень з природи здобування, зберігання й передачі інформації до специфіки обміну цією інформацією в найрізноманітніших метафоричних, асоціативних, смислотвірних переплетіннях з урахуванням об'єктивно наявної та актуальної соціокультурної ситуації. Новочасні діалоги з технологічними «дивами» (на зразок чат-боту «ChatGPT», доступ до якого Україна отримала в лютому 2023 року) дедалі переконливіше свідчать про зверхність людського в людині, про прагнення максимально особистісного переживання світу, про потребу бути поміченим/побаченим/почутим. Отож, книга для покоління альфа є тим, чим вона має бути за своєю природою – джерелом знаходження самого себе. Відповідно, читанню належить бути вписаному в новітню парадигму як гуманітаристики назагал, так і освіти зокрема, адже йому належить важливе місце у визначенні етико-естетичних, світоглядних, ціннісних маркерів новітньої культурно-історичної доби. Водночас читанню слід обійняти домінуючі позиції у формуванні якісно іншого освітнього середовища в дискурсі пізнання, що наразі перебуває в пошуку рівноваги – читання зі сторінок книги чи з екрана девайса (?). Так, у цілісній «картині пізнання» поступово додаватимуться нові, надважливі складові, як-от підготовка компетентного вчителя, визначення справді актуальних завдань на кожному етапі освітньо-виховного процесу, розуміння мети й специфіки освітнього дискурсу в якнайширшій націєтворчій перспективі. «Підсвічування» окремої проблеми чи загострення уваги на одному питанні цілком умотивовано розгортає значну фахову дискусію.

Свого часу, відносно близького 1997 року, прозвучало питання Умберто Еко «Чи поглине комп'ютер книгу?». Досить швидко, відповідно до стрімкості технологічного прогресу, це питання набуло нового змісту й масштабу. 2015 року У.Еко та Ж.-К.Кар'єр зосередилися на особливому мислетвірному аспекті читання у розширеному інтелектуальному діалозі-дискусії з напівіронічною

назвою «Не сподівайтеся позбутися книжок»: «Питання полягає радше в тому, як зміниться внаслідок читання з екрана те, до чого ми раніше бралися, гортаючи сторінки. Що ми здобудемо з цими новими білими книжечками, і – насамперед – що ми втратимо?» У. Еко повертається до свого ж питання і намагається по-новому відповісти на нього: «Чи зникне книжка з тієї причини, що з'явився інтернет? <...> Завдяки інтернету ми повернулися в еру текстів. Якщо раніше ми думали, що увійшли в цивілізацію візуального образу, то комп'ютер повернув нас до галактики Гутенберга, і тепер усі відчують зобов'язання читати». Для освітнього дискурсу школи метафора «стосунків» сторінки й екрана набуває особливого значення, позаяк покоління альфа належить вже не до межової, переходової доби формування цифрового суспільства, радше до чітко виявленого постцифрового – учні початкової школи (народжені після 2015-2017 років) втілюють принципово іншу якість свідомості, що навчається, адже будь-який пристрій (носій інформації) становить не окремий сегмент у комплексі впливів та мотивів до розвитку й саморозвитку, а своєрідне продовження особистості дитини (навіть у досить обмеженому просторі життєвого досвіду). Сьогодні проблема читання актуалізує поєднання людинознавчого й людинотворчого аспектів, при цьому духовнотворча природа цього феномену домінує. Отож, сутність читання в метамодерних координатах є однією із особливо важливих та актуальних в новітньому освітньому дискурсі.

Ключові слова: метамодернізм, феномен читання, когнітивістика, постцифрове покоління, рецепція

1. Зубрицька М. Homo legens : читання як соціокультурний феномен. Львів : Літопис, 2004. 352 с.
2. У.Еко та Ж.-К.Кар'єр «Не сподівайтеся позбутися книжок»Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 256 с.

HOW TO TRANSLATE THE UNSPEAKABLE: WRITING AND ILLUSTRATING NARRATIVES OF WAR FOR YOUNG ADULT AUDIENCES

Viktoriiia MEDVIED

PhD Student, University of St. Andrews (Scotland)

Difficult times require expanding the range of topics covered by children's literature. Over the past year and a half, Ukrainian literature has been enriched with many topics of children's literature, which were not accepted to be discussed before February 2022.

I am researching the question of how to translate the unspeakable into plain language and protect Ukrainian children through multilingual fairy tales about the war, engaging the concepts of cognitive metaphor, narrative psychology, fairy-tale-and bibliotherapy. The aspect of fairy-tale therapy (in other words, the option to create a narrative to discuss things thoroughly with a young reader) offers a wide range of possibilities for those who are interested in writing for young people, which the conference ‘Writing for Young People’ is mainly about. Writing on such a vulnerable topic, a writer would need to consider a wide range of issues to make their texts non-traumatic. Creating texts as a future tool to relieve stress for the young audience, we must be attentive to the main principles, which are highly recommended to be followed by any young/young adult fiction (I am specifying this particular genre because this is what I am specializing in) author.

How to write Ukrainian children’s literature – and texts in general – about the war and other controversial topics? What to expect from the vulnerable matters’ discussion development in the text? Is it better to get rid of all the expectations before writing a book? Or to filter diligently not to traumatize your reader? And will the usual, common metaphors work in the field of the unusual?

Keywords: young adult children’s literature; migration; war in Ukraine; narrative psychology; generational memory; cognitive metaphor; how to support and defend children through narratives.

1. Lathey, Gillian; Kelly Washbourne, *Translating Children’s Literature* (Oxford: Routledge, 2016).

2. Lathey, Gillian; Susan Bassnett, Edwin Gentzler, *The Translation of Children’s Literature* (Clevedon: Multilingual Matters, 2006).

3. Hollindale, Peter, *Signs of Childishness in Children’s Books* (Stroud: Thimble Press, 1997).

4. Van, Coillie Jan; Walter P. Verschueren, *Children’s Literature in Translation: Challenges and Strategies* (Oxford: Routledge, 2014).

5. Oittinen, Riitta; Anne Ketola, Melissa Garavini, *Translating Picturebooks: Revoicing the Verbal, the Visual, and the Aural for a Child Audience* (London: Routledge, 2018).

6. Epstein, B.J. *Translating Expressive Language in Children’s Literature: Problems and Solutions* (Oxford: Peter Lang, 2012).

7. Salisbury, Martin, *100 Great Children’s Picturebooks* (London: Laurence King, 2015).

ЧИТАННЯ І ПИСЬМО ЯК СЮЖЕТОТВОРЧІ ЧИННИКИ ХУДОЖНЬОГО СВІТУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ

Тетяна МИХАЛЬЧУК

аспірантка Національного університету «Острозька академія» (Україна)

Друга половина ХХ ст. пропонує науковій спільноті поглянути на літературу по-новому. Зокрема, вивчити її можливості в «антропологічному моделюванні», осмислити, чим саме збагачується читач, поринаючи в художній світ, як усвідомлює його загалом і який досвід здобуває. Так починаються роздуми про літературу «у стосунку до зовнішнього світу», що будуються навколо посилення зв'язків між літературою та антропологією.

З-поміж роздумів щодо значення літератури в процесі розвитку особистостей, спільнот, впливу на культурно-історичні процеси, літературна антропологія також прагне відповісти на питання: «що таке література загалом?». У цьому контексті у сферу дослідження потрапляють акти читання, письма, декламування тощо. Пошук відповідей нерідко відбувається й у площині художнього світу, адже взаємодія мистецтва і дійсності цікавить не лише науковців, а й письменників, котрі у свій спосіб реагують на виклики сучасного світу і прагнуть зрозуміти, де у ньому місце літератури.

Основна ідея доповіді – окреслити корпус текстів сучасної української прози для підлітків, сюжетотворчими елементами якої стають образи книги, бібліотеки, епізоди читання та складання історій тощо, адже на сьогодні тема дитячого й підліткового читання є однією з найактуальніших для українських педагогів, видавців, письменників, психологів та ін.

Результати: За останнє десятиріччя в Україні з'явився цілий корпус текстів, у яких персонажі проводять багато часу за читанням, топос бібліотеки стає важливою частиною художнього простору, а образ книги нерідко набуває значення ключового символу, який впливає на розгортання сюжету. Можемо згадати тексти Г. Рис «Намалюй мене пташкою» (2014), О. Луцєвської «Скелет без шафи» (2019), Н. Ясіновської «Любов, дідусь і помідори» (2021), А. Бачинського «Примари чорної діброви» (2022), В. Арєнєва «Скарбничка історій» (2022) та ін. Зокрема, у наведених прикладах особливе місце посідає процес читання, який уособлює родинну традицію, шлях до проживання травматичного досвіду, та нерідко стає шляхом до пошуку рішень.

Висновки: Отже, окреслена проблематика є перспективним напрямом подальших мультидисциплінарних досліджень, спрямованих на пошук відповідей на питання щодо популяризації читання, впливу на юних читачів, визначення місця й ролі власне літератури в сучасному світі.

Ключові слова: сучасна українська література для підлітків, літературна антропологія, читання, письмо, книга

1. Архипова Л. Апологія мудрості літератури. *Філософська думка*. 2011. № 1. С. 37–48.

2. Галета О. Нова словесність: українська література в антропологічній перспективі. Львів: видавництво УКУ, 2023. 248 с.

ДИТЯЧИЙ НАРАТИВ У СПРИЙНЯТТІ СВІТУ ПРИРОДИ В РОМАНІ «ЕНН ІЗ ЗЕЛЕНИХ ДАХІВ» Л. М. МОНТГОМЕРІ

Катерина НІКОЛЕНКО

*аспірантка кафедри світової літератури Львівського національного
університету імені І. Франка (Україна)*

Серія «Енн», над якою Л.М. Монтгомері працювала в період із 1908 року і аж до своєї смерті у 1942 р., складається із 9 романів. Ці романи у хронологічній послідовності розкривають історію життя головної героїні – рудоволосої дівчинки на ім'я Енн Ширлі. На момент початку оповіді героїні одинадцять років, однак у процесі розгортання сюжету й дорослішання Енн її образ поглиблюється, збагачується новими перспективами, новим досвідом і переживаннями.

Мета нашої наукової розвідки – дослідити специфіку дитячого нарративу у сприйнятті світу природи в романі «Енн із Зелених Дахів» (“Anne of Green Gables”). Встановлено, що в описах природи наратор часто переходить на точку зору головної героїні, використовуючи типові для неї лексику, синтаксис і манеру вираження. Характерними ознаками точки зору Енн Ширлі є яскрава образність, метафоричність, використання експресивних епітетів і порівнянь.

Точка зору дитини у романі протиставляється точці зору дорослих: там, де більшість людей бачать звичні деталі буденного світу (“Well now, you must mean the Avenue,” said Matthew after a few moments’ profound reflection. “It is a kind of pretty place”), Енн відкриває нові світи уяви (“Still with rapt face she gazed afar into the sunset west, with eyes that saw visions trooping splendidly across that glowing background”). Головна героїня помічає не лише загальні контури предметів і явищ, а особливо нюанси перетворень природи під впливом яскравого чи неясного світла. Відтінки й напівтони, ранкові сутінки, осяйний серпанок, срібний пилок світла, розсіяне проміння – вся ця різноманітна гама відображає особливе творче бачення Енн, її здатність помічати найменші видозміни природи (“the birches in the hollow turned as golden as sunshine and the maples behind the orchard were royal crimson”; “the air was full of the savor of clover fields and balsamic fir woods”; “ a golden frenzy of wind-stirred buttercups and a glory of wild roses”). Саме через призму творчого натхнення світ у сприйнятті Енн починає видозмінюватися й набуває нових барв.

Ключові слова: канадська література, Л.М. Монтгомері, нарратив, точка зору, образ, мотив, символ

1. Кохан Р.А. Поетологічна парадигма радості у світовій літературі про дітей кінця ХХ – початку ХХІ ст. (на матеріалі творів Юстейна Гордера, Джонатана Фоера, Анни Гавальди) : дис. ... канд. філ. наук : 10.01.04. Львів, 2018. 242 с.

2. Montgomery, L.M. Anne of Green Gables. London: Puffin Books, 2008. 464 p. Picturing Children: Constructions of Childhood Between Rousseau and Freud / edited by M.R. Brown. London : Routledge, 2002. 240 p.

КАРТИНА СВІТУ ПІДЛІТКІВ У КНИЗІ НАТАЛІЇ ДОВГОПОЛ «ЗНАЙТИ КРАЇНУ АМАЗОНОК»

Ольга НОВИК

доктор філологічних наук, професор кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства Бердянського державного педагогічного університету (Україна)

Книга Наталі Довгопол «Знайти країну амазонок» постає у контексті young adult fiction, описує пригоди, подорож чотирьох підлітків, які дорослішають, змінюються на очах читачів. Розглянемо картину світу головних героїв роману, де Геродотова історія про скіфів та амазонок переплітається зі змалюванням повсякденності іншої доби в історії України – часів Речі Посполитої.

Завдяки послуговуванню жанром пригодницького роману авторка створює картину подорожі дітей як в просторі, так і в часі, розширює хронотоп. Сценами з авантюрного роману стають епізоди з перевдяганням, зміною суспільних ролей. Княжна і циркова акторка, син князя і волоцюга, час від часу змінюють ролі, мандруючи до мрії. Образи Матея і Волоцюги розкриваються завдяки стосункам з головною героїнею – Катериною. Четверта героїня книги, юна циркова акторка, дивує і вражає зовнішністю, характером, вчинками.

Квест та історичні реалії, чарівні предмети й детальні описи обстановки в палацах і хатах, фантастичні портали і достовірність відтворення почуттів героїв, опис подорожі чумацької валки і картин життя амазонок, – все це створює художній світ пригодницького роману для підлітків, який читається легко завдяки сюжету-подорожі, динамічній зміні місць і подій. Важливою є історична складова, достовірність відтворення повсякденності епохи, в яку відбуваються події.

Окремої уваги заслуговує образ фантастичної країни минулої слави, яка є метою подорожі компанії – країна амазонок. Дивовижні речі й артефакти старих часів пов'язують текст не тільки з легендами про скіфів, історією Геродота, але й з іншими творами української літератури (наприклад, чарівний меч – поширене явище в літературній традиції: «Меч Арея» Івана Білика, «Заклятий меч» Володимира Аренєва та інші літературні мечі). Авторка майстерно змальовує психологію підлітків, їх почуття і прагнення, кохання і зраду, залучаючи проблеми інклюзії в формуванні особистості. Підлітки не просто стають старшими, змінюються їх життєві цінності, пріоритети. Четверо героїв та персонажів, які зустрічаються на їх шляху, Наталія Довгопол ставить у ситуацію вибору, який кардинально впливає на повсякденність кожного з них, на читачів.

Ключові слова: Наталія Довгопол, підліток, амазонки, Геродот, картина світу, історія

1. Бовсунівська Т.В. Жанрові модифікації сучасного роману. Харків, 2015. 368 с.
2. Довгопол Н. Знайти країну амазонок. Харків, Віват, 2022. 320 с.
3. Качак Т. Тенденції розвитку української прози для дітей та юнацтва початку ХХІ ст. Київ: АКАДЕМВИДАВ, 2018. 320 с.

DIALOG MIĘDZYKULTUROWY W TWÓRCZOŚCI PISARZY SZKOŁY UKRAIŃSKIEJ POLSKICH ROMANTYKÓW

Тамара ТКАЧУК

кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри світової літератури і порівняльного літературознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Україна)

Twórczość pisarska wymaga kontaktów merytorycznych bowiem sama przyjaźń czy wspólnota losów nie wystarczą do pisania oryginalnych tekstów. Potrzebne są tu jeszcze głębsze motywacje i inspiracje, a także obiektywne, krytyczne i profesjonalne spojrzenie na rodzące się dzieło. Stąd w treści artykułu ukazana została wrażliwość estetyczna twórców polskich i ukraińskich na walory życia, natury i tworzonej przez nich na przełomie XIX - XX wieku kultury słowa. Autorka artykułu w dokonanym przeglądzie relacji, znajomości, istotnych wątków dyskusji, przyjaźni - dostrzega trzy podobne czynniki występujące na Ukrainie i w Polsce, inspirujące rozwój kulturowy obu narodów, państw i obywateli. Są to: wspólnota losu, uwarunkowania historyczne i twórczy dialog kultur pogranicza. Kulturotwórcze dokonania analizowane pod kątem literaturoznawczym wskazują między innymi na rolę i znaczenie osobistych przyjaźni między pisarzami. Jawią się one jako znaczące determinanty twórczości. Stąd ukrajinofilskie zainteresowania polskich autorów stały się szczególnie rozpowszechnione i rozwinięte także w epoce romantyzmu w latach 40. i 50. XIX wieku, kiedy intensywnie promowano związki między twórczością pisarzy, a ich najbliższym otoczeniem, ziemią i ludźmi, wśród których oni żyli, a także folklorem i tradycjami historycznymi. A ponieważ Ukraina, ze względu na swój charakter, historię i bogactwo poezji ludowej stanowiła niewyczerpane źródło tematów, wątków, obrazów, barw poetyckich i wrażeń dla wyobraźni twórczej, często sięgali do niej nie tylko polscy romantycy, którzy byli z nią mniej lub bardziej związani okolicznościami swojego życia, ale także niektórzy autorzy, którzy nigdy jej nie widzieli.

Ключові слова: dialog międzykulturowy, romantyzm, szkoła ukraińska polskich romantyków, patriotyczna tematyka, kultury pogranicza

1. Szkoła ukraińska w romantyzmie polskim. Szkice polsko-ukraińskie, red. U. Makowska, S. Makowski, M. Nesteruk, Warszawa 2013.

2. В. Щурат, Початки слави української народної пісні в Галичині, Львів 1927, s. 10.

3. A. Nowosielski, Pamiętnik kuratora magazynów, Warszawa 1858, s. 30.

МІФОПОЕТИЧНА КАРТИНА СВІТУ У ФЕЄРІЇ МОРІСА МЕТЕРЛІНКА «БЛАКИТНИЙ ПТАХ»

Дмитро ЧИСТЯК

*доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри романської
філології Навчально-наукового інституту філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка (Україна)*

Розвідка присвячена функціонуванню міфопоетичної картини світу у феєрії Моріса Метерлінка «Блакитний птах» (1908). Якщо концепт-ідеологема «Світове Начало» в ранній драматургії автора було “невідомою та згубною силою”, то ця п’єса утверджує необмеженість потенціалу людини, закладеного у глибинах її “я”. І хоча людство, уособлене в парі дітлахів, робить у цьому тільки перші кроки, воно сміливо прочиняє двері до всіх таємниць Ночі, пізнає безмежжя людської пам’яті та відносність смерті (завдяки розчиненню Душі у Всесвіті), а також – визначеність майбутнього і вищу мораль Радощів і Блаженств. Твір наскрізь пройнятий почуттям віри в Людину, яка, завдяки своїм численним науково-технічним, а головне – душевним здобуткам стає володарем світу рослин, тварин, речей, ба навіть стихій. Власне, сама подорож дітей – символічна: вони мандрують у собі, у нескінченних глибинах свого “я”, пізнаючи його завдяки впливу двох сутнісних начал – Світла й Темряви. Межу між “я” і “не-я” стерто, все у світі пов’язане, все розмовляє однією мовою, повертається до витоків первісної єдності. Блакитний Птах став поводитирем до внутрішнього світу дітей, який водночас є Всесвітом, і відлетів, лише на якусь мить явившись їм. Таким чином, блакить для автора (як і для Новаліса та С. Малларме) уособлювала ідеальний світ, де відбувалося єднання зі Світовим Началом, хоча це єднання на цій Землі вповні відчуті не можна.

У п’єсі “Заручини” (1918), продовженні історії про Тільтіля та Мітіль, йдеться про пошуки й віднаходження Любові (тієї-таки онуки сусідки Берленго – Мажуа, з французької дослівно означає “моя радість”). У творі посилюються натуристичні тенденції (зокрема теза про обумовленість людської долі природою), Фатум зникає, абсолютизуються ідеї про визначеність життя волею пращурів і нащадків (у контексті відкриття ДНК), а також ідеалізуються світлі сили в Людині (“Усе потворне – несправжнє”, – говорить Душа Світла). Така міфопоетична концептуалізація продукує нейтралізацію опозиції мезоконцептів СВІТЛО і ТЕМРЯВА через фокусування на СВІТЛІ внутрішньому у зв’язках із зовнішнім СВІТЛОМ через комунікацію з ідеальним (символ Блакитний Птах) як корелятом сакрального простору ДУШІ одиничної й ДУШІ СВІТУ.

Ключові слова: концепт, міф, ідеологема, символ, символізм

1. Метерлінк М. П’єси: пер. з франц., передм., післям. і комент. Д.О.Чистяка. Київ: Пульсари, 2007. 248 с.

2. Чистяк Д.О. Міфопоетична картина світу в бельгійському символізмі: монографія. Київ: Журнал "Радуга", 2016. 272 с.

3. Чистяк Д. Мова міфопоетичного космосу в українській та бельгійській символістській поезії: монографія. Київ: Саміт-Книга, 2019. 608 с.

СПОМИНИ ОСИПА НАЗРУКА ПРО СІЧОВЕ СТРЕЛЦТВО ЯК КОНТЕНТ ДЛЯ ЮНАЦТВА

Марія ФЕДУНЬ

доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та психології Івано-Франківського ОІППО (Україна)

Оскільки цього року вшановуємо Осипа Назарука (140 років від дня народження) і у доробку письменника є спогади про вояків минулого, вважаємо, що така тема є актуальною. Спомини нашого земляка не лише відкривають історичне минуле, вони можуть спонукати молодь до усвідомлення значення та ролі молодого покоління у національно-визвольній боротьбі.

Ключові слова: спогади, мемуари, спомини, автобіографія

1. Федунь М.. Вітчизняна мемуаристика в Західній Україні першої половини ХХ століття: історичні тенденції, жанрова специфіка, поетика. Івано-Франківськ, 2010.

РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИБУЛІНГОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ КАЗКИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Анна ДИМОВСЬКА

кандидатка філологічних наук, викладачка вищої кваліфікаційної категорії циклової комісії української філології, Комунальний заклад "Балтський педагогічний фаховий коледж" (Україна)

Казка – один із улюблених дитячих жанрів, як у фольклорному, так і в літературному варіантах. Зміст казок є наскрізь вигаданим, фантастичним, генетично вони сягають міфу. Цим обумовлено традиційну відповідність казкових сюжетів класичній схемі мономіфу – «подорожі Героя» за Дж. Кемпбеллом: виправа – ініціація – повернення; головний герой (протагоніст) неодмінно вступає в протистояння з антагоністом (головним лиходієм, ворогом), проходить найскладніше випробування і перемагає (на відміну від міфу, який часто є трагічну розв'язку). Такі історії про героїв, на думку К. Воґлера, потурають потаємному бажанню аудиторії, допомагають нашому колективному ментальному здоров'ю, формують суспільство.

Популярність, широка розповсюдженість, загальновідомий зміст казок та їхній благотворчий вплив на дітей дають підстави для експериментів з казковим матеріалом в освітньому середовищі. На наш погляд, актуальним вектором роботи з казкою в сучасній українській школі є використання її антибулінгового потенціалу. Так, Е. Форнасарі у книзі «Здолай булінг разом із героями казок» розглядає казкових кривдників як булерів і пропонує уважніше придивитися до репрезентованих у казках антибулінгових стратегій (зокрема, додаток до книги містить антибулер-алгоритм). У посібнику проаналізовано постаті дванадцятьох відомих казкових антагоністів-булерів (Людожер із «Хлопчика-Мізничка», зведені сестри Попелюшки, Чирвова Королева («Аліса у Дивокраї»), Шер-Хан («Мауглі»), Вовк із «Трьох поросят», брати і сестри Гидкого Каченяти, Лиха Відьма Заходу («Чарівник Країни Оз»), Лисиця і Кіт із «Піноккіо», зла королева (мачуха Білосніжки), фея Дінь-Дінь («Пітер Пен»), зла Чаклунка («Рапунцель»), Чудовисько («Красуня і Чудовисько»), Золотоволоска (однойменна казка), Вовк («Червона Шапочка»)), описано приклади боротьби з ними, проведено аналогії до цькування в сучасному дитячому середовищі. Більшість текстів, до яких звертається Е. Форнасарі, відомі дітям з дошкільного віку; окрім того, до цих творів знято численні екранізації, що створює ряд додаткових можливостей для роботи з ними. Важливо також відзначити, що на завершення книги авторка пропонує маленьким читачам відрефлексувати матеріал: «А раптом булер чи булерка – це ти?» (на такий випадок також наявні рекомендації).

Таким чином, книга Е. Форнасарі є чудовою антибулінговою розробкою та, водночас, орієнтиром: беручи за основу підхід авторки, кожен вчитель може обрати казки на власний смак, відповідно до конкретних ситуацій чи запланованих цілей, проаналізувати представлені в них образи булера та жертви, дослідити антибулінгову стратегію протагоніста й адаптувати її до сучасних реалій. Розроблений таким чином матеріал надається не лише для навчальних занять чи позакласного читання, а й для різноманітних форм виховної роботи – бесіди, тренінгу, бібліотечного уроку, інсценізації тощо.

Ключові слова: казка, булінг, антибулінгові стратегії

1. Воглер К. Подорож письменника. Міфологічна структура для письменників / пер. з англ. Я. Машико. Київ: ArtHuss, 2023. 528 с.

2. Кемпбелл Дж. Тисячоликій герой / пер. з англ. О. Мокровольського. Львів: Видавництво Terra incognita, 2021. 416 с. 3. Форнасарі Е. Здолай булінг разом із героями казок / пер. з англ. Алли Ващук. Львів: Видавництво Старого Лева, 2022. 72 с.

ЛИСИЧКА-КОМЕРСАНТКА І КРАХ ЇЇ ІДЕЙ (за казкою «Лисичка-комерсантка» Галини Гузовської-Корицької)

Галина КОРИЦЬКА

кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри змісту і методик навчальних предметів Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (Україна)

«Лисичка-комерсантка» і крах її ідей (за казкою Галини Гузовської-Корицької) Казка Галини Гузовської-Корицької «Лисичка-комерсантка» надійно поселилася в підручнику для четвертого класу «Українська мова та читання» (автори Олександра Савченко та Ірина Красуцька). У 2023 році четвертокласники не тільки з нею подружилися, але «Лисичка надихала їх на створення коміксів, збагачення власного мовлення фразеологізмами, складання сенкану», – написала Лілія Анатоліївна, якій удалося зацікавити учнів прочитати твір. «На уроках образотворчого мистецтва малювали комікси, а Олексій з допомогою батька створив відеоряд подій за змістом казки», – поділилася Оксана Володимирівна. Учитель/вчителька застосовує власні вміння зацікавлення школярів художнім твором, використовує для цього інструменти. Важливо, коли комплексно підходить до процесу, коли вдається «впіймати» хвилю казконастроєвості. Однак зауважу, що й авторці літературної казки необхідно допомогти «розшифрувати» код казки, зробити коментарі, підготувати «методичну шпаргалку»...

Розробляючи сценарій уроку, важливо враховувати, наскільки діти готові до певного виду діяльності, наскільки зможуть зрозуміти суть прочитаного тощо. Запитання, вміщені в підручнику, допоможуть з'ясувати, чи сподобалася казка, чи подобається поведінка Лисички тощо. Однак варто провести обговорення прочитаного, залучати учнів до наведення фактів на підтвердження сказаного (наприклад, «Якщо б лисичка вміла тримати язик за зубами й не показувалася людям на очі», – то чи потрапила б вона в халепу?»; «Для чого Лисичці варто було обминати людей десятою дорогою?» тощо. Літературна казка «Лисичка-комерсантка» інтегрувала знання з різних предметів, зреалізувала мету й завдання мовно-літературної освітньої галузі, зокрема навчальних предметів «Українська мова», «Літературне читання».

Учительці початкових класів довелося не тільки попрацювати над змістом твору, а й провести певну словникову, лексичну роботу. Рекомендуємо організувати проєктну діяльність під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (це може бути підготовча робота перед читанням чи після прочитання казки). Наприклад, віртуальна мандрівка до лісу по гриби; інсценівка уривка з твору тощо. Працюючи з казкою, ми реалізуємо як предметні, так і ключові компетентності. Доцільно використовувати такі форми роботи, щоб діти винесли урок із казки. Наразі готуємо методичний комплекс на допомогу вчителю.

Ключові слова: літературна казка, Лисичка-комерсантка, компетентності, мовно-освітня галузь

1. Гузовська-Корицька Г. «Лисичка-комерсантка» (казка). Савченко О.Я., Красуцька І. В. Українська мова та читання : Підручник для 4 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : Частина 2. Київ : УОВЦ «Оріон», 2021. 160 с.

2. Кизилова В.В. Динаміка української літературної прозової казки : монографія. Київ : Талком, 2020. 211 с.

РОЗВИТОК НАВИЧОК АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ХУДОЖНІМ ТЕКСТОМ (з досвіду роботи)

Олена НЮКАЛО

*заступник директора з навчальної роботи, учитель української мови та літератури Бердянської спеціалізованої школи I-III ступенів №16 з поглибленим вивченням іноземних мов
Бердянської міської ради Запорізької області (Україна)*

Розвиток аналітичних навичок учнів у процесі дослідження художнього тексту – вимога часу. Водночас це й замовлення держави на випускника, здатного критично мислити, узагальнювати, приймати правильні рішення, що зазначено в Державному стандарті базової середньої освіти. Завдання вчителя – дати учню уніфікований набір прийомів, що допоможуть йому здійснювати аналітичну діяльність не лише в процесі читання, а й у майбутньому.

Основна ідея дослідження полягає у висвітленні прийомів організації аналітичної діяльності здобувачів освіти в процесі аналізу художнього тексту на уроці української літератури. Питанню розвитку в учнів навичок критичного сприйняття художнього тексту присвячені роботи таких вітчизняних науковців: А. Л. Ситченка, Г. Л. Токмань, у працях яких умотивовано необхідність такої роботи, розглянуто прийоми її організації. Питання розвитку навичок аналізу художнього твору при викладанні зарубіжної літератури висвітлене в статтях Р. М. Куницької, де подається теоретичне обґрунтування принципів, видів, форм аналізу художнього тексту, Т. Алексеєвої, яка розкриває загальні принципи, що мають бути покладені в основу аналізу літературного твору, вважаючи, що вміння правильно організувати дослідження художнього твору – «найважливіша складова фахової майстерності вчителя». Таки чином, завдання педагога – навчити аналізувати літературний твір у єдності змісту й форми, виділяти коло проблем, висвітлених автором, сюжет, композицію, систему образів, образотворчі засоби, давати власну оцінку вчинкам героїв, виявляти

засоби творення образів, розрізняти жанрові особливості, застосовувати критичний аналіз художнього тексту, умотивовувати авторську оцінку подій.

Мета доповіді – проаналізувати форми й прийоми роботи на уроці, які допомагають учням глибоко засвоювати зміст художнього тексту, критично його переосмислювати, проводити паралелі між життям героїв і власним, знаходити шляхи подолання проблем і виходу із складних ситуацій, зрештою зацікавити учня літературним твором, спонукати до активного читання. У статті розкрито можливості застосування при роботі з художнім твором методу «Метаплан», продемонстровано підхід до послідовного компаративного аналізу творення художнього образу в оригінальному творі та його перекладі, висвітлено можливості організації часткової пошукової роботи учнів в умовах навчання онлайн, на конкретних прикладах розкрито можливості застосування для цього виду діяльності інтернет-ресурсів, зокрема платформ Padlet, Canva, наведено зразок учнівської творчої роботи як підтвердження результативності організації аналітичної діяльності учнів у такому ключі.

Ключові слова: художній текст, аналітичні навички, творення образу, метаплан, дерево рішень, кроссенс, кольорова палітра твору

1. Ситченко А.Л. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу: Монографія. – К. : Ленвіт, 2004. – 304 с.

2. Токмань Г.Л. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник / Г.Л.Токмань. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – С. 128.

3. Державний стандарт базової середньої освіти. Режим доступу: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/

СПЕЦИФІКА ВИВЧЕННЯ ЕПІЧНИХ ТВОРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ: З ДОСВІДУ РОБОТИ

Ольга ХАРІНА

учитель української мови та літератури Бердянської спеціалізованої школи № 16 з поглибленим вивченням іноземних мов, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, учитель-методист (Україна)

Важлива роль у формуванні літературної компетентності школярів належить урокам літератури рідного краю, де "учні мають змогу вільно висловити власні читацькі враження, не пригнічені готовим критичним матеріалом з підручника". "Аксіологічною основою кожного такого заняття є патріотизм: любов до України починається з любові до малої батьківщини, поваги до її культури". Відомий учений-методист А.Л. Ситченко зазначає, що на уроках літератури рідного краю "учням пропонуються кращі літературні твори, відводиться досить часу на їх прочитання, надається необхідна

педагогічна допомога для роботи над матеріалом, заохочується активність, самостійність і творчість читачів, помічаються їхні відкриття". Ганна Токмань наголошує на органічному поєднанні уроків такого типу з краєзнавством, історією та культурою рідного краю, особливо це стосується, на її думку, земель, які зазнали русифікації, де "природність звучання українського слова найкраще підтверджується уроками літературного краєзнавства, адже письменники тут народилися, жили, боролися за право народу бути самим собою, розмовляли, писали українською".

На нашу думку, у школах Бердянська на уроках літератури рідного краю обов'язково треба знайомити школярів середньої ланки з творчістю відомого педагога, журналіста, краєзнавця, члена Спілки письменників України (з 1967 року), автора 18 художніх творів і 7 науково-популярних видань, телефільму "Билиці Азовського моря", лауреата Запорізької обласної літературної премії імені Василя Лісняка Олексія Яковича Огульчанського. Його повісті пізнавальні, повчальні, цікаві, виховують спостережливість, повагу до людей праці, любов до всього живого, порушують важливі екологічні проблеми, оспівують красу й багатство Приазов'я. У контексті вище зазначеного пропонуємо види роботи над пригодницькою повістю Олексія Огульчанського "Степова принцеса": "Чарівна скринька", літературний диктант, прийом "Розташуй у правильній послідовності", випереджальні завдання (як групові, так і індивідуальні), що передбачають елементи дослідження, метод "Піраміда твору", інтерактивний прийом "Кубування", прийоми "Снігова куля", "Асоціювання", творча робота у форматі порівняння опису степової повені талановитим прозаїком і відомим пейзажистом Жарковим В.М. (полотно "Дорога в дощ"). Огульчанський – унікальна постать на літературній карті Бердянщини. Його пригодницькі дитячі повісті культивують добро, щирість. Вивчення цих творів – окраса курсу літератури для учнів основної школи.

Ключові слова: урок літератури рідного краю, краєзнавство, основна школа, патріотизм, навчальна ситуація, літературний диктант, прийом "Розташуй у правильній послідовності", випереджальні завдання, елементи дослідження тексту художнього твору, творча робота у форматі порівняння.

1. Огульчанський О. Степова принцеса: повісті. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. 168с.

2. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах [Текст]: навч. посіб. для студентів-філологів. К.: Ленвіт 2011. 291 с.

3. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник. К.: ВЦ «Академія», 2012. 312 с. (Серія «Альма-матер»).

ФІЛОЛОГІЧНА СЕСІЯ (мовознавча)

PHILOLOGICAL SESSION (linguistics)

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ПЕРЕКЛАДУ (на прикладі роману для юнацтва «ЧОРНИЛЬНА КРОВ» Корнелії Функе»

Уляна БАРАН

кандидат філологічних наук, доцент, президент ГО «Центр дослідження літератури для дітей та юнацтва», президент ГО «Вся Україна читає дітям» (Україна)

На завершення курсу лекцій «Лексико-граматичні проблеми перекладу» (2020), разом із студентами-германістами Донецького національного університету імені Василя Стуса, – Пилипчак Анною, Сайдою Олексієм, Стеценко Катериною, Тельчаровою Людмилою, Хмель Романом та Чумаком Ростиславом, – було здійснено детальний аналіз німецько-українського перекладу перших семи частин всесвітньовідомого роману «Чорнильна кров» Корнелії Функе. За основу порівняння було взято разом з оригіналом переклад, здійснений українською мовою Любомиром Українським та Світланою Сліпченко у видавництві "Теза" (м. Вінниця).

В рамках даного викладу презентується практично-теоретична частина роботи, виконана студентами, що, на нашу думку, заслуговує на особливу увагу з боку як і інших фахівців у даній галузі, так і самих перекладачів в Україні. Тут ми подаємо вибірку найяскравіших перекладацьких, адаптивних для української культури, прийомів, провівши попередньо також аналіз змісту оригінального німецького тексту, його лексичного та стилістичного забарвлення.

Ключові слова: лексико-граматичні проблеми перекладу, компаративний аналіз, переклад, мовна адаптація.

1. Лисенко Г. Л. Основи перекладу – міст між теорією і практикою (німецько-український напрям): підручник / Г. Л. Лисенко, І. М. Баклан, З. В. Чепурна. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2019. – 204 с.

2. Функе, Корнелія. Чорнильний світ [Текст] : трилогія / Корнелія Функе. - [Вінниця] : Теза ; [Х.] : Фоліо, [2010]. Кн. 2 : Чорнильна кров : [роман] / пер. з нім. Любомира Українського та Світлани Сліпченко. - 2010. - 512 с.

3. Funke, Cornelia. Tintenblut. – Cecilie Dressler Verlag GmbH, Hamburg.

КОНКОРДАНСИ ДИТЯЧИХ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Людмила БАРАНОВСЬКА

*заступник директора з НВР Ліцею імені Олени Пчілки м. Ковеля
(Україна)*

Конкорданс є об'єктом вивчення корпусної лінгвістики, перспективної галузі мовознавства, новою лексикографічною формою. Уперше була зроблена спроба конкордації казок Лесі Українки «Біда навчить», «Лелія», «Казка про Оха-чародія», це дало змогу укласти словник мови автора та простежити динаміку мовотворчості. Новизна та актуальність дослідження полягають у вивченні особливостей авторської лексикографії.

До уваги брали лексико-граматичні параметри текстів, продуктивність використання тематичних груп, типологію сполучуваності мовних одиниць, частотність їх вживання, малопродуктивні та домінуючі словоформи. Аналіз лексичних утворень та текстових корпусів вищезазначених казок Лесі Українки дає змогу зробити висновок про специфіку авторського художнього стилю творів для дітей.

Ключові слова: конкорданс, корпусна лінгвістика, авторська лексикографія

1. Данилюк Н. Словник мови Лесі Українки (на матеріалі збірки «На крилах пісень»): зб. наук. пр. Київ: КММ, 2012

2. Лесюк М. Теоретичні засади укладання словників мови письменників/Українська історична та діалектологічна лексика; Ін-т українознавства ім. Крип'якевича. Вип.3. Львів, 1996

РІДНА МОВА В РОДИНІ КОСАЧІВ ТА ХУДОЖНЬОМУ СЛОВІ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ

Світлана БОГДАН

кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри історії та культури української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки (Україна)

Рідна мова слугує основним засобом формування націєцентричної мовної особистості. Визначальна роль у цьому належить родині. Через рідне слово (і завдяки йому) закладаються основи того чи того типу мовної особистості і певного рівня мовної свідомості. Визначальна роль у цих процесах традиційно належить жіноцтву.

Реальним результативним втіленням ідеї творення української мовної особистості, що передбачає насамперед "виховання в українській мові" (Леся

Українка), слугує досвід родинної школи Ольги Драгоманової-Косач і її власна художня мовотворчість, проєктована щонайперше на дитячу аудиторію, в якій відтворено і питоменні риси рідної мови, її особливості дитячого світо- та словосприйняття, і щонайбільше - на моделях шляхетної традиційної (і такої бажаної сьогодні) міжособистісної комунікативної поведінки в різних площинах: діти-батьки, діти-природа тощо.

Ключові слова: рідна мова, двомовність, мовна свідомість, мовна особистість

1. Пчілка Олена. "Золоті дні золотого дитячого віку". Автобіографічний нарис/ упор., підготовка текстів, передмова та примітки Лариси Мірошниченко та Алли Ріпенко. Київ: Веселка, 2011. 79 с.

2. Пчілка Олена Український дитячий театр. 2-ге вид. / упор., підготовка текстів, передмови, текстологічні коментарі Лариси Мірошниченко. Київ: Веселка, 2015. 439 с.

СЕМАНТИЧНИЙ СИНТАКСИС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Олексій ВОРОБЕЦЬ

кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального та германського мовознавства Факультету філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Україна)

Семантичний синтаксис інтерпретуємо як глибинну галузь лінгвістики, яка вивчає взаємозв'язок між семантичним та синтаксичним складниками мовних одиниць, дає можливість декларувати різнополярні аспекти функціонування мови. В українській мові взаємопов'язаними із традиційними принципами розуміння побудови речення виступають семантико-синтаксичний та функційно-семантичний [2], концентруючи увагу на семантичних ролях (агент, пацієнт, реципієнт та ін.) та функціях (каузальна, об'єктна, суб'єктна, адресатна, локативна та ін.). Так, А.Загнітко визначає семантику як когнітивний підхід до категоризації понять, а також аналізу організації поняттєвого простору в свідомості людини, де поняттєві структури розглядають як носіїв базових знань про світ, а лексичне значення – як когнітивну категорію. Цей семантичний напрям виник унаслідок бурхливого розвитку когнітивних ідей, зорієнтованих на дослідження мовних структур як засобів формування та репрезентації знань у свідомості носія мови [1, 253]. Також розрізняють внутрішню та зовнішню семантику речення:

- семантика речення внутрішня – граматична семантика речення, семантика синтаксичних позицій, займаючи які слова стають компонентами речення;

- семантика речення зовнішня – лексична (номінативна) семантика речення, яка розглядає його або як вираження певного судження, або як позначення (найменування) певної ситуації чи події [1, 253]. Окрім того, можна виокремити українську мову як таку, що характеризується поліфункційним асортиментом синтаксичних конструкцій, які дозволяють виражати різноманітні семантичні відношення. Наприклад, Вбитий на снігу, я спам'ятався в зоряній пустелі (Л. Костенко) – моделі поширювачів із атрибутивною та локативною функцією.

Отже, Семантичний синтаксис української мови - це складна та цікава галузь лінгвістики, яка розкриває великий потенціал для вираження семантичних відтінків у мові. Вивчення цього аспекту мови допомагає краще розуміти, як мова функціонує та яким чином ми виражаємо свої думки, почуття та ідеї через слова.

Ключові слова: семантика, синтаксис, українська мова, поширювачі, модель

1. Загнітко А.П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4 т. Т. 3. Донецьк: ДонНУ, 2012. 426 с.

2. Предикат у структурі речення. Київ; Івано-Франківськ; Варшава, 2010. 408 с.

КОМУНІКАТИВНА ПОВЕДІНКА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ

Оксана КУЧЕРУК

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри української мови та методики її навчання

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Наталія ШУРХНО

завідувач Дяківської гімназії Берездівського ліцею Берездівської сільської ради Шепетівського району Хмельницької області, аспірантка Житомирського державного університету імені Івана Франка (Україна)

В інформаційно-цифровому суспільстві комунікативна поведінка учнівської молоді закономірно набуває нових форм. Це значною мірою зумовлено особливостями сучасного медіапростору як середовища взаємодії представників учнівства. Посилення диджиталізації суспільного життя спричиняє виклики становленню юних компетентних мовців. Відповідно важливе значення для формування комунікативної поведінки юної мовної

особистості має спілкування вчителя з учнями в системі мовної освіти, побудованої на засадах інтегрування інфомедійної грамотності.

У працях сучасних науковців розкрито окремі особливості спілкування в педагогічному процесі (С. Гарькавець, Л. Волченко) [1], визначено форми віртуалізованої та симулятивної комунікативної поведінки індивіда в соціальних мережах (І. Грабовець) [2], досліджено комунікативні технології врегулювання соціальних конфліктів (А. Гусєв, Н. Довгань та ін.) [3], представлено моделі мережевої комунікації (В. Іващенко) [4] та ін. Однак аналіз праць науковців свідчить, що питання комунікативної поведінки учнів у сучасному медіапросторі досліджено недостатньо. Наша мета – розглянути виразні особливості комунікативної поведінки учнівської молоді в сучасному медіапросторі та важливі педагогічні аспекти, необхідні для забезпечення здорового комунікативного розвитку юних мовців у процесі навчання української мови.

Сучасний медіапростір, у якому практично «живуть» учні, включає насамперед інтернет, соціальні мережі, відеоігри, смартфони, електронну пошту та ін. Відповідно можна визначити основні особливості комунікативної поведінки учнівської молоді в сучасному медіапросторі й співвідносні напрями освітньої діяльності в системі українськомовної освіти:

1. Споживання учнями медіаконтенту – повідомлення в соціальній мережі, фільми, мультфільми, новини, відео, музика, комп'ютерні ігри та ін. Важливо, щоб учитель-словесник скеровував, контролював цей процес, обговорював з учнями медіатексти й відповідний контент, впливаючи в такий спосіб на його добір з огляду на освітню цінність.

2. Активний перехід учнівства від використання традиційних засобів спілкування до цифрових. У результаті учні застосовують сучасні стратегії і тактики онлайнової комунікації: а) профілювання – створюють і підтримують власний інтернет-профіль, у якому вибирають незвичні «ніки» (назви), завантажують фотографії, описують себе, генеруючи віртуальний образ як засіб самовираження та ідентифікація, щоб привернути увагу та спілкуватися зі своєю аудиторією; б) захист приватності – обмежують доступ до своєї інформації, для цього регулюють налаштування конфіденційності, вибирають, хто може бачити пости та повідомлення, блокують небажаних користувачів або повідомлення окремих груп чи осіб, щоб уникнути конфліктів, цькування, спаму; в) встановлюють віртуальну дружбу шляхом долучення до різних спільнот, груп, групових чатів – за інтересами чи спеціалізованими темами. Важливо, аби вчитель під час навчальної роботи, зокрема з розвитку мовлення, розглядав та обговорював із учнями практичні кейси щодо онлайн-безпеки, паролів, інтернет-ризиків та безпечної комунікативної поведінки в мережі.

3. Спілкування учнів у мережі – інтернет як мережа мереж стає основним комунікативним контекстом, соціальні мережі (Instagram, TikTok та ін.), месенджери є активними засобами комунікації для учнівської молоді. Коментуючи публікації інших користувачів, а також відповідаючи на коментарі під своїми публікаціями, учні висловлюють підтримку, діляться власним

досвідом, виражають власні думки, почуття, емоції, оцінки у формі медіатексту. Він може поєднувати письмовий текст, фотографії (знімки зі школи, зустрічі з друзями, подорожей), емодзі, відео та ін., це може додати виразності до онлайн-спілкування. Часто створюючи й поширюючи свої медіатексти, учні використовують популярні, релевантні до публікацій хештеги (наприклад, #школа, #друзі, #клас), щоб збільшити видимість дописів і привернути увагу користувачів мережі, які цікавляться відповідною темою. Важливо, щоб учитель цікавився як особливостями медіасередовища, яке відвідують учні, так і учнівськими медіапродуктами; приділяв увагу етикету й безпеці спілкування в мережі, навчав учнів поважати інших в онлайн-взаємодії, уникати образ, мови ворожнечі, кібербулінгу, бути доброзичливими комунікантами; пояснював особливості складання історій (Stories) і коротких відеороликів (Reels), правила написання повідомлень та вираження реакції на коментарі, актуальні події.

4. Віртуальна взаємодія учнів (співпраця, комунікація, розв'язання конфліктів) в умовах онлайн-ігор. Важливо, щоб учитель контролював тематику, наповнення відповідних ігор, стежив за ігровою діяльністю учнів, обговорював з ними зміст ігор, ролі, стереотипи поведінки персонажів, баланс між віртуальним і реальним життям, навчав критично мислити, пояснював правила безпеки в інтернет-середовищі.

5. Актуальність інформаційної грамотності, що передбачає наявність умінь учнів аналізувати інформацію, розрізняти факти від дезінформації та фейків, критично оцінювати джерела інформації, розуміти, як працюють медіа і як вони впливають на людей. Важливо, щоб учитель вів з учнями відкритий діалог щодо конкретної інформації, навчив розпізнавати правдивий та маніпулятивний контент, перевіряти достовірність інформаційних джерел, розрізняти факти від думок, коментарів, розвивав у юних мовців навички аналізу та критичного оцінювання отриманої інформації.

Отже, комунікативна поведінка учнівської молоді в сучасному медіапросторі є складною, багатоаспектною та динамічною проблемою. Така поведінка закономірно розвивається відповідно до нових вимог сьогодення й може бути ефективною за умови належного супроводу та підтримки, зокрема, з боку вчителя-словесника. У процесі українськомовної освіти важливо забезпечити таке освітнє середовище, яке б допомогло учням опанувати стратегії і тактики ефективної комунікації в онлайн-форматі. Супровідна робота вчителя-словесника на засадах інтегрування інфомедійної грамотності в контекст українськомовної освіти може допомогти учням зрозуміти, як взаємодіяти в медіапросторі та ефективно комунікувати.

Перспективним убачаємо розроблення лінгводидактичної моделі формування комунікативної компетентності учнів гімназії у процесі навчання української мови із використанням медіатекстів.

Ключові слова: комунікативна поведінка учнів, медіапростір, медіатекст, українськомовна освіта, стратегії і тактики комунікації

1. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Спілкування в педагогічному процесі: навч. посібник. Житомир: ТОВ «Видавничий дім “Бук-Друк”», 2021, 100 с.
2. Грабовець І. В. Фреймінг та медіамейкерство як форми комунікативної поведінки. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики, 2019, Вип. 83, с. 102-108.
3. Гусєв А. І., Довгань Н. О., Івачевська О. В. та ін. Комунікативні технології інформаційного суспільства : монографія; за наук. ред. А. І. Гусєва. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. – 142с.
4. Іващенко В. Л. Сучасні медіакомунікативні технології: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Видавництво “Розумники”», 2021. 192 с.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Наталія МЕДВІДЬ

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (Україна)

Розвиток мовної освіти в Україні є одним із найважливіших загальнодержавних завдань. Його пріоритет детермінований вектором мовної політики держави, відображений у законах і нормативно-правових актах, ставленні населення до вживання її в різних сферах життя. Відсутність чіткої та стійкої позиції стосовно мовного питання перешкоджає усвідомленню і зміцненню національної ідентичності, утвердженню української державності.

Опанування рідною мовою, володіння мовами інших народів сприяє розширенню мовної картини світу, більш інтенсивному всебічному розвитку особистості. У педагогічній теорії та практиці мовну освіту визначено найефективнішим засобом зростання комунікативної потужності нації.

Сучасна мовна освіта в Україні, на думку М. Пентилюк, зорієнтована на вдосконалення технології освітнього процесу, наближення його до вимог соціуму, оскільки держава й суспільство потребують високоосвічених, інтелектуально розвинених громадян, які здатні вільно спілкуватися між собою, утверджуючи статус української мови як рідної і державної.

До завдань мовної освіти дослідниця уналежнює: «формування особистості, здатної на базі рідної засвоювати інші мови для кращої адаптації в світовому співтоваристві; виховання толерантного ставлення до плюралізму думок співрозмовників; плекання розвитку рідної мови і культури через формування в учнів почуття громадянськості, підвищення престижу української мови тощо» [2, с. 26].

Набуває актуальності питання багатомовності освіти, оскільки володіння кількома мовами сприяє загальнокультурному розвитку людини, умінню

розв'язувати проблеми міжнаціональних відносин у своїй країні і за її межами. Виокремлено такі першочергові завдання багатомовної освіти: навчити учнів вільно володіти українською та кількома іншими мовами; розвивати в них етнічну самосвідомість, сприяти збереженню значущості рідної мови; формувати патріотичні та громадянські почуття, створювати позитивний образ співвітчизника, відчуття приналежності до єдиної загальноукраїнської спільноти; стимулювати поглиблене вивчення іноземних мов, передусім глобальної англійської та інших європейських, регіональних мов, знайомити учнів з надбаннями світової культури, визнаючи Україну частиною світової і європейської спільноти [1].

Мовна освіта як необхідна складова освітнього процесу сприяє розвитку мовної культури та компетенції, вихованню поваги до мовного розмаїття держави, толерантності та виваженості у ставленні до представників різних етносів, носіїв різних мов і культур.

Ключові слова: освіта, мовна освіта, багатомовна освіта, освітній процес

1. Біла книга національної освіти України / за ред. В. Г. Кременя. Київ, 2009. 185 с.
2. Пентилюк М. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірник статей. Київ: Ленвіт, 2012. 256 с.

ДИТЯЧИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ТИП МОВЛЕННЄВОЇ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тетяна ПОТАПЧУК

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. (Україна)

Особливе місце у визначенні типології мовленнєвотворчої продукції посідає дитячий фольклор – унікальна, універсальна, безкінечна мовна і мовленнєва гра, пов'язана з осягненням багатств живого народного мовлення. Безкінечна тому, що є формою усної, а не писемної літератури, а значить кожний, хто використовує (промовляє, повторює) фольклор, робить це по-своєму, доповнюючи, змінюючи, збагачуючи й оновлюючи народні тексти.

Учені відзначають особливості сприймання і освоєння дітьми цих творів – емоційну включеність, багатоваріантність відтворення текстів, їх вільну інтерпретацію. Діти безбоязно реконструюють твір, навіть якщо пам'ятають усього декілька слів із його традиційного варіанта, з величезним задоволенням створюють власні примовлянки, лічилки, загадки, колискові тощо, знаходячи їм відповідне місце у своєму житті, грі, спілкуванні.

Численні власні спостереження і вихователів, які брали участь в експерименті, дозволили виділити три групи колискових, у виконанні і створенні яких діти виявляли свою творчість. У першу групу були включені «фонетичні» колісанки, зміст яких складає проспівування однієї фонем (а-а-а-, у-у-у-, о-о-о-, м-м-м-). Частина дітей при цьому вірно повторювала традиційну мелодію, більшість – намагалася зберегти ритм колискової.

До другої групи ми віднесли колискові – «однослови». Їхній зміст складали численні повтори одного слова чи словосполучення («Ой, моя рідненька», «Доня-доня», «Ти моя дитино», «Оля-Оля», «Спи, спи, засинай») в якому, однак, інтонаційно дитина висловлювала найніжніші почуття. Проговорюючи, вірніше, проспівуючи одне і те саме слово дитина намагалася підкорити його загальному ритму і скорочувала, урізала (рід-рід-рідненька), розтягувала (доня-ня-ня-ня-ня), але не замінювала ніяким іншим. Колісанки третьої групи були побудовані на основі класичних варіантів, в яких діти робили свої доповнення, зміни за причини забування тексту, або з бажання вставити своє власне, що, на думку дитини, найбільш підходить. Колискові цієї групи відрізняло чуття ритму і рими, вживання емоційно забарвленої лексики.

Ключові слова: фольклор, колискові, примовлянки, лічилки, загадки, діти дошкільного віку, вихователі

1. Дитячий музичний фольклор. Українська музична енциклопедія. Т. 1: [А – Д] / Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : ІМФЕ НАНУ, 2006. С. 615-619. 300 с.

2. Дмитренко М. Українська фольклористика: Акценти сьогодення / Розвідки, статті. Київ: «Сталь», 2008. 235 с.

3. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ: 2005. 150 с.

4. Література. Діти. Час: вісник центру дослідження літератури для дітей та юнацтва: навч. книга. Тернопіль: Богдан, 2011. Вип 1. 192 с.

**ФРАЗЕОЛОГІЯ ПОКУТСЬКОГО КРАЮ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНИХ ТА КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ (на матеріалі
словника «Народна мудрість Коломийщини» В. Нагірного, О. Русакової)**

**PHRASEOLOGY OF POKUTTIA AS A MEANS OF FORMING
NATIONAL AND CULTURAL VALUES (based on the material of the
dictionary "Folk wisdom of Kolomiyshchyna" by V. Nagirny, O. Rusakova)**

Ольга РУСАКОВА / Olha RUSAKOVA

*кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри філології,
Коломийський навчально-науковий інститут Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника (Україна)*

*PhD, Associate Professor, Kolomyia Educational-Scientific Institute, Vasyl
Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine*

Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти метою освіти, окрім іншого, є «виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу». Серед ціннісних орієнтацій, на розвиток яких спрямована базова середня освіта, виокремлюємо ті, які утверджують людську гідність, чесність, милосердя, доброту, справедливість, співпереживання, взаємоповагу, які формують у здобувачів освіти активну громадянську позицію, патріотизм, повагу до культурних цінностей українського народу, його історико-культурних надбань, традицій, державної мови.

Національні цінності базуються на повазі до батьків, людей, які оточують дітей та взаємодіють з ними, до Бога, рідної країни, мови, культури, традицій. Виховувати національно свідому та культурну особистість дозволяють освітні компоненти мовно-літературної галузі, які відіграють провідну роль у державотворенні, консолідації нації, у становленні такої особистості, яка пишається тим, що є українцем чи українкою.

Мета нашого дослідження – визначити виховний потенціал фразеології рідного краю, з'ясувати, які саме національні та культурні цінності можна формувати в учнів закладів загальної середньої освіти засобами фразеології Покутського краю.

Матеріал вивчення – словник "Народна мудрість Коломийщини" В.Нагірного, О. Русакової (2020), у якому зібрано 1100 фразеологічних одиниць, записаних на теренах Покутського краю. З одного боку, словник створено з метою збереження багатства мовної скарбниці українського народу, а з іншого – це видання популяризує народну мудрість загалом і народну етнопедагогіку зокрема.

У тезах звертаємо увагу на ті фразеологізми, які демонструють позитивні аспекти людського життя та сприяють вихованню молодого покоління

українців національно свідомими, культурними. Перш за все, виокремлюємо ті прислів'я, які відображають повагу до членів родини й сім'ї. Визначальним для покутян є ставлення до матері, розуміння її цінності для дитини.

Фразеологія Покутського краю відображає християнські цінності, демонструє віру в Бога, у Божу силу та благодать. Цінними для молодого покоління українців є вислови, які демонструють ставлення до навчання та виховання.

Прислів'я та приказки Покуття засвідчують те, що українці є оптимістами, а ця риса передається з покоління в покоління.

Тези містять приклади фразеологізмів.

Ключові слова: мова, фразеологія, виховання, національні цінності, Покуття

According to the State Standard of Basic Secondary Education, the goal of education, among other things, is "education of a responsible, respectful attitude towards family, society, natural environment, national and cultural values of the Ukrainian people".

Among the value orientations, the development of which is aimed at basic secondary education, we single out those that affirm human dignity, honesty, mercy, kindness, justice, empathy, mutual respect, which form active citizenship, patriotism, respect for the cultural values of the Ukrainian people in students of education, its historical and cultural heritage, traditions, state language.

National values are based on respect for parents, people who surround children and interact with them, for God, native country, language, culture, traditions. The educational components of the linguistic and literary field, which play a leading role in the creation of a state, consolidation of the nation, and in the formation of such a person who is proud to be a Ukrainian or a Ukrainian woman, make it possible to raise a nationally conscious and cultural personality.

The purpose of our research is to determine the educational potential of the phraseology of the native region, to find out what national and cultural values can be formed in students of general secondary education institutions using the phraseology of Pokuttia.

The study material is the dictionary "Folk wisdom of Kolomiyschyna" by V. Nagirny, O. Rusakova (2020), which contains 1,100 phraseological units recorded on the territory of Pokuttia. On the one hand, the dictionary was created with the aim of preserving the richness of the language treasury of the Ukrainian people, and on the other hand, this edition popularizes folk wisdom in general and folk ethnopedagogy in particular.

In theses, we pay attention to those idioms that demonstrate the positive aspects of human life and contribute to the education of the young generation of Ukrainians who are nationally conscious and cultural. First of all, we highlight those proverbs that reflect respect for family members. The attitude towards the mother, the understanding of her value for the child is decisive for Pokutians.

Phraseology of Pokuttia reflects Christian values, demonstrates faith in God, God's power and grace. Valuable for the younger generation of Ukrainians are sayings that demonstrate an attitude to education and upbringing.

Proverbs and sayings prove that Ukrainians are optimists, and this trait is passed down from generation to generation.

Theses contain examples of phraseological units.

Key words: Language, phraseology, education, national values, Pokuttia

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/

2. Нагірний В., Русакова О. Народна мудрість Коломийщини. Коломия: Вік, 2020. 80 с.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА ДЛЯ РОЗВИТКУ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ОБДАРОВАНOSTІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Олена Шеховцова,

учитель української мови та літератури

Комунального закладу «Запорізька загальноосвітня санаторна школа-інтернат №7 I-II ступенів» Запорізької обласної ради (Україна)

Доповідь присвячена опису інструментаріїв роботи вчителя-словесника з розвитку філологічної обдарованості здобувачів освіти засобами інноваційних технологій, які забезпечать успішне подолання учнем/ученицею складнощів у створенні власного мовного продукту з урахуванням комунікативної інтенції.

У доповіді розглядаються такі типи занять з розвитку філологічної обдарованості дітей, які сприяють якісному формуванню в здобувачів освіти комунікативної компетентності як важливої складової життєвої компетентності, що включає сукупність здатностей, пов'язаних з ефективним спілкуванням, успішною самопрезентацією та соціалізацією. Головна мета занять з розвитку філологічної обдарованості дітей - створити навчальний простір, у якому буде приємно навчатись і який даватиме учням не тільки знання, а й уміння та можливість ефективно застосовувати їх у повсякденному житті, успішно соціалізуватись. Метою роботи вчителя-словесника над розвитком філологічної обдарованості здобувачів освіти є створення засобами інноваційних технологій комплексу прийомів і форм роботи, які забезпечать успішне подолання учнем/ученицею складнощів у створенні власного мовного продукту з урахуванням комунікативної інтенції. Одним з пріоритетних завдань сучасного вчителя є формування якісно нової мовної особистості, яка буде здатною до самореалізації та самопрезентації, набуде готовності до вербального уникнення та розв'язання конфліктів, творитиме українськомовне середовище в усіх сферах суспільного життя, буде забезпечувати висококультурне інтелектуальне

спілкування. Для ефективної реалізації цих завдань учитель застосовує такі типи занять з розвитку філологічної обдарованості дітей: практикум з мовної комунікації; заняття з елементами тренінгу; лінгвістичний спринт; мовний батл; лінгвістична гра; есе; дослідницький проєкт. Упровадження занять з розвитку філологічної обдарованості підвищує рівень мотивації учнів/учениць до вивчення предметів філологічного й узагалі гуманітарного циклу, сприяє розвитку комунікативної компетентності учнів, їх здатності до самопрезентації, дає можливість для виявлення та підтримки талановитих авторів-початківців, майбутніх науковців, розвитку їх творчого та інтелектуального потенціалу. Під час занять діти мають додаткову можливість навчитися продукувати власні думки самостійно й грамотно, формулювати й обговорювати різноманітні питання. Як результат, діти беруть активну участь у філологічних змаганнях і посідають призові місця у творчих, інтелектуальних конкурсах та олімпіадах з української мови та літератури.

Ключові слова: філологічна обдарованість, мовний продукт, комунікативна компетентність, інтенція, інноваційні технології.

1. Бігич О. Методичний батл й інтерактивна технологія формування методичної компетентності викладача іспанської мови. Лінгвістичні й методичні проблеми викладання іноземних мов у школі та ВНЗ. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Вип. 3, 2017. с.308. URL: <http://rgf.vnu.edu.ua/index.php/rgf/article/view/62> (дата звернення: 26.04.2023).

2. Лагута Т., Вержанська О. Комунікативний тренінг як засіб формування готовності мовної особистості до мовленнєвої взаємодії. Харків. 2019. URL: https://periodicals.karazin.ua/language_teaching/article/view/12866/14119 (дата звернення: 25.04.2023).

3. Панасенко М.Ю. Лінгвістична гра як засіб розвитку творчого мислення студентів на заняттях іноземної мови. Нові концепції викладання іноземної мови в світлі сучасних вимог. Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції. 2014. с.97. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/21906/materials%20of%20conference5.11.2014%2B.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=97> (дата звернення: 27.04.2023).

СЕКЦІЯ ПСИХОЛОГІЇ та ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ
SECTION of PSYCHOLOGICAL and INCLUSIVE
EDUCATIONAL

HOME EDUCATION IN POLAND – PARENTS' PERSPECTIVE

Agnieszka KACZOR

*dr, gnatianum University in Krakow Faculty of Pedagogical Sciences Department of
Family Research (Poland)*

In my speech, I will present the legal and historical context of homeeducation in Poland. In order to show the specificity of homeschooling from the perspective of parents, I will talk about the results of qualitative research in which, referring to the concept of qualitative analysis of Mayring's content, I analyzed the content of homeschooling blogs. As a result of the research, the areas of parental involvement in home education were identified. The challenges, difficulties and dilemmas that accompany parents who take on the duties of the school were pointed out. A crisis in the relationship between the school and homeschooling parents was noticed. The main obstacles to cooperation between family and school were the discouraging of parents from homeschooling and the lack of support and favor from principals and teachers. In connection with the above, it seems important to create a support system for home-schooling parents in Poland and to develop solutions that will respond to the needs of students learning at home.

Key words: homeschooling, parents, family, home education

1. Budajczak M. (2020), Edukacja domowa... po latach, Ćwiklice: Wydawnictwo IOSEPHICUM
2. Krasuska-Betiuk M., Dropia P. (2021), Blaski i cienie edukacji domowej w przekonaniach praktykujących ją matek, „Wychowanie w Rodzinie”, doi: 10.34616/wwr.2021.1.025.045
3. Szolc K. (2018), Edukacja domowa jako „szkoła przyszłości”, „Europejskie Studia Społeczno-Humanistyczne”, 25 (4), s. 49-56.

TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS WORKING WITH STUDENTS WITH SPECIFIC LEARNING DIFFICULTIES

Anita FAMUŁA-JURCZAK

Doktor, Prof. Uniwersytetu Zielonogórski (Polska)

The aim of the speech is to present the results of research conducted among teachers in the Lubuskie Voivodeship. The research sought to learn teachers' opinions on the functioning of students diagnosed with specific learning difficulties in the educational community.

Key words: education, school, reform of the education system, specific learning difficulties

1. Principles of Universal Design in Inclusive Education, 2022, Anita Famuła-Jurczak, W: Designing and Implementing Public Policy in Contemporary Society: New Perspectives, 2022 / eds. Dorota Szaban, Magdalena Zapotoczna, Piotr Pochyły, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht Verlage

2. Nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej a specjalne potrzeby edukacyjne dzieci imigrantów, 2021, Anita Famuła-Jurczak, Małgorzata Lipińska, W: Poszukiwanie sojuszników i źródeł inspiracji w pedagogice dziecka, 2021 / red. nauk. Marzena Adamowicz, Lidia Kataryńczuk-Mania, Iwona Kopaczyńska, Toruń: Oficyna Wydawnicza "Impuls"

3. Edukacja wczoraj, dziś, jutro, 2023, / (Red.) Marzena Magda-Adamowicz, Ewa Pasterniak-Kobyłecka, Anita Famuła-Jurczak, .- Toruń:

DOROSŁE MATKI SWOICH MATEK. ZNACZENIE RELACJI Z MATKĄ W KSZTAŁTOWANIU SIĘ ROLI RODZICIELSKIEJ - PERSPEKTYWA BIOGRAFICZNA

Paulina Mariola PUSZC

Phd, adjunct, University of Silesia,

Faculty of Theology and Institute of Pedagogy (Poland)

Podjęcie roli rodzicielskiej stanowi istotne zadanie rozwojowe okresu wczesnej dorosłości oraz znaczące doświadczenie w biografii człowieka. Realizowanie roli rodzicielskiej to proces, którego człowiek uczy się w biegu życia. Jednym z rodzajów uczenia się jest biograficzne uczenie się. Celem badań było wyjaśnienie i scharakteryzowanie biograficznego uczenia się roli rodzicielskiej przez matkę. Badania przeprowadzono w perspektywie biograficznej. W badaniach wzięło udział

15 kobiet w wieku od 24 do 35 lat, będących matkami. W wyniku przeprowadzonych badań ustalono, że biograficzne uczenie się roli rodzicielskiej przez matkę zachodzi poprzez uczenie się z biografii własnej i biografii Innych, w wymiarze świadomym i nieświadomym, indywidualnie lub w relacji z Innym(i). Kluczową częścią autobiografii mającą znaczenie w procesie biograficznego uczenia się roli rodzicielskiej jest okres wzrastania i rozwoju w domu rodziny pochodzenia. Szczególnie znaczące są tu doświadczenia życiowe zdobywane w relacji z matką oraz obserwowanie jej w roli matki.

Taking on a parental role is an important developmental task of early adulthood and a significant experience in the biography. Fulfilling the parental role is a process that a person learns in the course of life. Biographical learning is one of the types of learning. The aim of the research was to explain and characterize the biographical learning of mother's parental role. The research was conducted in a biographical perspective. The study involved 15 women aged 24 to 35 who are mothers. As a result of the conducted research, it was established that the biographical learning of the parental role by the mother takes place through learning from her own biography and the biography of Others, in the conscious and unconscious dimension, individually or in relation to the Other(s). A key part of the autobiography that is significant in the process of biographical learning of the parental role is the period of growth and development in the home of the family of origin. The life experiences gained in the relationship with the mother and observing her as a mother are particularly significant here.

Key words: biografia, biograficzne uczenie się, macierzyństwo, rola rodzicielska biography, biographical learning, motherhood, parenting role

1. Alheit P. (1995) 'Biographical learning: Theoretical outline, challenges and contradictions of a new approach in adult education' in P. Alheit, A. Bron-Wojciechowska, E. Brugger, P. Dominicé P. (ed.) *The Biographical Approach in European Adult Education*. Wien: Verband Wiener Volksbildung, pp. 57–74.

2. Dubas E. (2011) 'Uczenie się z (własnej) biografii – wprowadzenie' in E. Dubas, W. Świtalski (ed.) *Uczenie się z (własnej) biografii*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, pp. 5-9.

3. Cowan C.P., Cowan P.A. (1995) 'Interventions to ease the transition to parenthood: Why they are needed and what they can do', *Family Relations*, 44(4), pp. 412–423.

EDUCATION AND INCLUSION

Araceli DEL POZO ARMENTIA

*PhD in Education Facultad de Educación Universidad Complutense de Madrid
(Spain)*

#PhotoThinking: the use of photography as a teaching resource in education: This project aims to investigate the pedagogical and didactic possibilities of using photography as an essential (not circumstantial) means of transmission and internalization of learning.

Key words: Pedagogy Anthropology Photography Innovation

1. Benjamin, W. (2021). Sobre la fotografía. Pre-Textos.
2. Flusser, V. (1994). Los gestos: fenomenología y comunicación. Herder.
3. Larralde, G. (2022). Dibujar para aprender: Visual Thinking (VT) en educación. Graó.
4. Rutherford, M., Baxter, J., Grayson, Z., Johnston, L., y O'Hare, A. (2020). Visual supports at home and in the community for individuals with autism spectrum disorders: A scoping review. *Autism*, 24(2), 447-469. <https://doi.org/10.1177/1362361319871756>
5. Vansieleghem, N. (2021). Tracing Lines: On the Educational Significance of Drawing. *Studies in Philosophy and Education*, 40, 275-285. <https://doi.org/10.1007/s11217-021-09762-z>

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Наталія КИРСТА

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики дошкільної та спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Україна)

Основна ідея започаткованого дослідження полягає у виокремленні особливостей пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями та окресленні ефективних напрямів корекційно-розвиткової роботи з дошкільниками в освітньому процесі ЗДО. Відповідно термін «пізнавальна активність» трактуємо як самостійність, ініціативність діяльності дитини, що здійснюється в процесі пізнання навколишнього світу

(допитливість) та започатковується потребами пояснення пізнавальних завдань, які виникають перед дошкільниками в тих чи інших ситуаціях» [1, с. 178].

Характеризуючи зміст корекційно-розвиткової роботи логопеда з дітьми, які мають загальний недорозвиток мовлення, нами проаналізовано науковий доробок І. Білої, А. Бовсуновської, О. Вінарської, О. Грибова, О. Дибіної, Л. Єфіменкова, Н. Зимівець. Ученими визначено основні напрями формування фонетичного слуху, фонетичного сприймання, засвоєння лексико-граматичних правил, навичок послідовного, повного викладу власних думок [2, с. 72].

У процесі діагностики дітей-логопатів нами виявлено нетипові мовленнєві порушення, що спонукало до пошуку ефективних методик, зокрема, апробовано ізотерапію [3, с. 141]. Ізотерапія є одним з найбільш популярних та ефективних методів арт-терапії. Вона полягає у використанні образотворчого мистецтва: малювання, ліплення, фотографування, декорування. Використано такі вправи: монотипія – полягає в малюванні образів на склі (фарбами), а потім прикладанням до нього паперу і домальовування отриманого відбитка. Готовий малюнок діти називають і придумують історію, пов'язану з ним. Пластилінова композиція – дітям видається лист картону і пластилін. Вони розминають його (пластилін), наносять на картон, як би розмащуючи. Після цього їм видається крупа або макарони, з допомогою яких вони створюють малюнок, вдавлюючи їх в шар пластиліну. Малювання історій – дитина малює малюнок на тему будь-якої історії, а потім розповідає про неї. З метою розвитку пізнавальної активності старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення додатково використано методики «Дізнайся, хто це» (сприймання), «Знайди будиночок» (мислення), «Довготривала пам'ять», «Вгадай і розкажи».

Отже, пізнавальна активність, що є складовою пізнавально-мовленнєвої діяльності, відіграє ведучу роль у корекційно-розвитковій роботі з дітьми-логопатами. В процесі активного пізнання навколишнього світу органами чуття дошкільник отримує відповідний досвід, який з допомогою слова переходить у судження про предмет пізнання.

Ключові слова: пізнавальна активність, діти-логопати, загальний недорозвиток мовлення, корекційно-розвиткова робота, ізотерапія

1. Нестеренко В.В. Дробязко Л.О. Сутність та особливості пізнавальної активності дітей дошкільного віку. *Педагогічний альманах «Дошкільна освіта»*. Вип. 3, О.: ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2011. С.178—183.

2. Зимівець Н.В., Бовсуновська А.Ю. Загальний недорозвиток мовлення та його вплив на психічний розвиток дітей дошкільного віку. *Пріоритетні напрями розвитку науки і освіти : матер. І Всеукр. наук.-пр. інтер.-конф. з міжнародною участю*. Бер.:БДПУ, 2019. С. 68-72.

3. Жданович І. С. Інноваційні технології в корекційній роботі з загального недорозвинення мовлення. *Науковий пошук : зб. наук. пр. мол. уч. С.: СумДПУ ім. А. С. Макаренка*, Вип. 18., 2021. С.139–143.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ

Тетяна КОТИК

*докторка педагогічних наук, професорка, кафедра початкової освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Україна)*

Мета дослідження: з'ясувати та висвітлити можливості навчання на інтегрованій предметній основі щодо формування емоційного інтелекту молодших школярів як складової їх життєвих компетентностей. Особливостями організації навчання на інтегрованій основі для формування емоційного інтелекту є таке:

- використання змісту різних освітніх галузей у межах однієї теми дослідження, що допоможе сформувати ціннісне ставлення до предмета або явища, стійкий пізнавальний інтерес і мотивацію до подальшого дослідження проблеми. Так, ознайомленню з особливостями рідного краю сприятимуть спілкування з природою, літературне читання, українська мова, знайомство з народознавством та історією, відгадування загадок, виразне читання віршів, малювання, інсценізація, дослідницька діяльність, елементи хореографії та фізкультури;

- застосування знань, умінь, навичок суміжних дисциплін, наприклад, сприймання музичного й образотворчого мистецтва, відтворення отриманих емоцій у художній праці або елементах хореографії сприятимуть не лише розвитку творчої діяльності, а й розумінню того, як емоції спонукають до діяльності;

- об'єднання знань, умінь, навичок в єдине ціле, скажімо, під час сприймання музичного й образотворчого мистецтва, ліричної поезії. На такому уроці відгадування загадок, інсценізація, виразне читання віршів, елементи хореографії, фізкультури та художня праця допоможуть краще зрозуміти способи вираження емоцій, почуттів, настрою;

- дослідження теми з різних сторін. Для засвоєння етичних норм поведінки, що передбачає соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь, доцільно аналізувати комунікативні ситуації різного емоційного забарвлення, що передбачено змістом мовно-літературної освітньої галузі, і на цій основі демонструвати вплив настрою та емоцій на здоров'я та ефективність спілкування;

- інтеграція різних способів діяльності. Під час ігрової та предметно-практичної діяльності з малювання, інсценізації, хорового співу з елементами танцю, ознайомлення з довкіллям відбувається активна міжособистісна взаємодія учнів та роздуми для заповнення щоденника вражень.

Таким чином, для реалізації вимог Державного стандарту Нової української школи щодо розвитку емоційного інтелекту молодших школярів необхідно враховувати таке:

- під час вивчення предметів всіх освітніх галузей перевагу надавати урокам спілкування, що передбачають роботу в діалоговій формі;

- ефективною формою діалогового навчання є організація інтегрованих уроків, під час яких розвиток емоційного інтелекту відбувається в різних видах діяльності як мовленнєвої, що охоплює аудіювання, говоріння, читання, письмо, так і не мовленнєвої, під час якої учні здобувають досвід здійснення різноманітних предметно-практичних дій, практикуються в різних видах мистецтва, залучаються до пошукової та творчої діяльності;

- на уроках повинні превалювати моделювання проблемних мовленнєвих ситуацій та їх розв'язання, аналіз мовленнєвої поведінки, ситуативні ігри, пошуково-дослідницька діяльність, групові методи роботи, творчі роздуми; - ефективним засобом розвитку емоційного інтелекту учнів є інтерактивні технології та методи навчання, що передбачають взаємодію учнів у парах, трійках та малих групах для вирішення освітніх завдань у різних видах ігрової та навчальної діяльності.

Ключові слова: Нова українська школа, емоційний інтелект, молодші школярі, емоційно-ціннісне спрямування уроків, міжпредметна інтеграція.

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. (2018) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п>

2. Котик Т.М. Теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи: навчально-методичний посібник для вчителів. Тернопіль, Астон, 2020. 192с. <https://lib.imzo.gov.ua/navchalno-metodichn-posbniki/dlya-pedagogchnikh-pratsvnikv/5-navchalno-metodichniy-posbnik-nova-ukrainska-shkola-teorya--praktika-formuvannya-emotsynogo-ntelektu-v-uchnv-pochatkovo-shkoli/>

3. Шпак, М. (2011). Емоційний інтелект у контексті сучасних психологічних досліджень. Психологія особистості, 1, 282–288. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Po_2011_1_36

ФОРМУВАННЯ МЕДІАКУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Маріанна МАТІШАК

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника (Україна)*

У сучасному суспільстві стрімкими темпами зростає кількість інформації, посилюється її вплив на життя і діяльність кожної людини. Для успішної орієнтації у світі медіа виникає потреба цілеспрямованого формування навичок критичного й аналітичного мислення, інформаційної компетентності особистості. У змісті професійної підготовки майбутніх фахівців різних галузей мають бути запроваджені освітні компоненти, спрямовані на засвоєння медіакультури, розвиток здатності орієнтуватися в сучасному медіапросторі.

Проблема формування медіакультури майбутніх педагогів представлена у низці наукових досліджень. Зокрема, в наукових розвідках Н.Ашиток, О.Барішполець, О.Волошенюк, І.Колеснікової, О.Качури, Л.Найдьонової, В.Різуна, О.Семенов, І.Червінської, М.Ячменик та ін. наведено зміст і методичні аспекти порушеної проблеми.

Мета доповіді - окреслити педагогічні умови формування медіакультури майбутніх магістрів зі спеціальної освіти.

У світовому науково-освітньому просторі категорія «медіаосвіта» використовується орієнтовно з 70-х років ХХ ст. і в документах ЮНЕСКО трактується як «навчання теорії та практичних умінь для опанування сучасних мас-медіа». Підтверджено значущість засобів медіаосвіти задля підтримки основ демократичного суспільства, забезпечення прав і свобод громадян різних країн. У сучасних нормативних документах та науково-педагогічній літературі представлено зміст і сутність ключових понять означеної проблеми. Автори Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (2016) трактують медіакультуру як культуру сприймання і виробництва соціальними групами та соціумом у цілому сукупності інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, технологій комунікації, пошуку, збирання, виробництва і передавання інформації. На особистісному рівні медіакультура означає здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі, здійснювати ціннісно-вольову рефлексивну регуляцію інформаційної поведінки.

Формування медіаграмотності та відповідних компетентностей має здійснюватися на різних рівнях освіти з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти, їх індивідуальних потреб та інтересів. У змісті професійної підготовки майбутніх магістрів зі спеціальної освіти передбачено вивчення вибіркового освітнього компонента "Інфомедійна грамотність логопеда".

Цілі навчальної дисципліни:

- формувати у майбутніх магістрів зі спеціальної освіти уявлення про особливості розвитку і функціонування сучасного інформаційного простору;
- ознайомити здобувачів зі стандартами інформації в медіасередовищі, технологіями впливу медіа на соціум, механізмами роботи традиційних та соціальних медіа, особливості дезінформації та маніпуляцій;
- розвивати критичне й аналітичне мислення, інфомедійну грамотність майбутніх фахівців спеціальної освіти, здатність до використання інноваційних технологій, засобів і методів безпечної поведінки в інформаційному просторі;
- формувати здатність до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини.

Вивчення дисципліни ґрунтується на ключових принципах медіаосвіти, а саме: особистісний соціально-психологічний підхід, перманентне оновлення змісту, орієнтація на розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, пріоритет морально-етичних цінностей, пошанування національних традицій, патріотизм, громадянська спрямованість, естетична наснаженість, продуктивна мотивація. Педагогічні умови формування медіакультури майбутніх магістрів зі спеціальної освіти виокремлені на основі аналізу наукових джерел, сучасних публікацій, потреб теорії і практики вищої освіти:

- впровадження в освітній процес освітніх компонентів, зорієнтованих на збагачення медіакультури майбутніх педагогів;
- інтегрування елементів медіаосвіти у зміст навчальних дисциплін;
- урахування результатів неформальної освіти, стимулювання самоосвіти і саморозвитку.

Отже, майбутні педагоги зі спеціальної освіти мають володіти високим рівнем особистої медіакультури, бути готовими до саморозвитку й самоосвіти, розуміти основні принципи та підходи до організації медіаосвіти, мають бути здатні орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі, володіти навичками критичного й аналітичного мислення.

Ключові слова: медіакультура, інфомедійна грамотність, медіаосвіта, магістри зі спеціальної освіти

1.Баришполець О.Т. Український словник медіакультури. НАПН України. Київ: Міленіум, 2014. 196 с.

2.Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти: збірник статей / редкол. В.Ф. Іванов та ін. Київ: Академія української преси, IREX, Центр вільної преси, 2021. 400 с.

3.Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (2016, нова редакція).

URL:

http://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya.

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ ВІЙНИ

Марина ПАВЛОВСЬКА

вихователь, Комунальний заклад «Запорізька загальноосвітня санаторна школа - інтернат №7 I - II ст.» Запорізької обласної ради (Україна)

Другий рік поспіль українські школи працюють в надзвичайних умовах, в умовах бойових дій та масового переселення українців. З'явилися нагальні проблеми сьогодення – організація освітньої діяльності в умовах війни та вибір методів і методик, що призвели до зміни формату навчання. Діяльність психологічної служби має працювати з урахуванням умов воєнного стану та спрямовувати свою роботу на надання психологічної допомоги всім учасникам освітнього процесу.

Головна мета діяльності психологічної служби – індивідуалізація та захист соціального благополуччя з використанням наукових методів та технологій. Тобто, спеціалісти мають:

- забезпечити систематичне та своєчасне вивчення психофізичного розвитку дитини, її поведінки, враховуючи: вікові, фізичні, інтелектуальні, гендерні та індивідуальні особливості;
- створити психологічні умови для саморозвитку та самовиховання;
- сприяти підвищенню психологічної культури всіх учасників освітнього процесу.

Слід розуміти, що існує категорія людей яка потребує психологічної підтримки і кому необхідна психологічна допомога, але і ті і інші потребують соціально – психологічної реабілітації. Психологічна підтримка – це сприяння активізації можливостей людини, збільшення її ресурсних можливостей. А психологічна допомога – це відновлення життєвих функцій, психічних ресурсів та опанування реальною життєвою ситуацією. Соціально-психологічна реабілітація – це відновлення соціальної компетентності особистості. Отже, головне завдання психологічної служби – соціально-психологічна реабілітація всіх учасників освітнього процесу (педагогів, здобувачів освіти, батьків).

Ключові слова: психологічна допомога, психологічна підтримка, соціально-психологічна реабілітація

1. Панок В.Г. «Діяльність психологічної служби та українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи в умовах війни: результати, проблеми, пріоритети <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4205>

2. Байдик, В.В., Бондарук, Ю.С., Гніда, Т.Б., Корнієнко, І.О., Лунченко, Н.В., Луценко, Ю.А., Мороз, Р.А., & Ткачук, І.І. (2017). Консультування в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій : практичний посібник (В.Г. Панок, І.І. Ткачук, заг. ред.). Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи. <https://lib.iitta.gov.ua/718798/>

ВПЛИВ МУЗИКОТЕРАПІЇ НА МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ

Тетяна ПОТАПЧУК

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Україна)

У середньовіччі ця проблема вивчалась у руслі теорії афектів, що встановлювала зв'язок між емоційно-почуттєвими станами людини і способами їх відображення у музиці. З тих давніх часів стратегія психотерапевтичних і лікувальних можливостей музичного мистецтва проходить червоною ниткою через усі психолікувальні школи і напрями. Перші спроби наукового пояснення цього феномена відносяться до XVII століття, експериментальні дослідження розпочались у XIX ст., але лише у XX ст. на науковій основі було розкрито профілактичні, лікувальні й оздоровчі властивості музичного мистецтва, а саме: виявлено лікувальні властивості звуків, встановлено взаємозв'язок між частотою звукових коливань музики та фізіологічних процесів людини.

Лікувальні можливості музики покладені в основу діяльності Інститутів музичної терапії 15 зарубіжних країнах, у тому числі – Англії, Франції, Німеччини, Австрії, США та ін. Безперечно, XXI століття має дати могутній поштовх і нашій країні для застосування музикотерапії у медицині, психіатрії, і особливо у педагогіці, яка, на жаль, ще не до кінця осягнула та усвідомила значення музики не тільки як естетичної категорії “прекрасного”, що розвиває різнобічні якості особистості, а ще й як засобу, що має великі психотерапевтичні, лікувальні, а головне виховні можливості.

На сьогодні, єдиного загальноприйнятого визначення музикотерапії немає, тому наводимо найбільш поширені уявлення про неї, як: медичного напрямку, що використовує музику із лікувально-профілактичною метою; психотерапевтичного методу, що використовує музику в якості лікувального засобу; засобу формування емоційної стійкості у професійній діяльності, керування психічним станом дитини.

Підсилити ефект музикотерапії можна за допомогою ароматерапії, дихальних і рухових вправ, залучення живопису, поезії, танцю, кольоротерапії. Вільне малювання під певну музику допомагає виразити почуття через малюнок, танець - рухами, аромати трав допоможуть оздоровитись, а поетичне і колірне сприйняття набагато підсилить вплив музики на психофізіологічний стан дитини. Дуже важливо, щоб музичний твір подобався дітям, сприймався ними, тільки в цьому випадку музикотерапія “запрацює” і принесе позитивні результати.

Ключові слова: музикотерапія, лікувально і профілактична мета, сучасні технології

1.Любан-Плоцца Б. Музыка і психіка // Б. Любан-Плоцца, Г. І. Побережна, О. Белов. К : “АДЕФ-Україна”. 2002. 200 с.

2.Побережна Г.І. Музыка в дитячій душі. К. : Українське агентство інформації та друку «Рада», 2007. 80 с.

3.Призванська Р. Музична терапія і навчання: пошук внутрішнього потенціалу. International Scientific and Practical Conference: Збірник матеріалів Міжнародної конференції. Мюнхен, 2020. С. 146–152.

ОЦІНКА МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ТА ВИЯВЛЕННЯ ТРУДНОЩІВ У НАВЧАННІ: КОМПЕТЕНТІСТЬ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ

Світлана ЧУПАХІНА

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Україна)

Сучасна системи вищої освіти будується на засадах компетентнісного підходу, завданням якого є формування у майбутніх здобувачів компетентностей, як інтегративних показників засвоєння професійних навичок [5]. Професійно значущі компетентності вчителів-логопедів ґрунтовно описано у дослідженнях науковців сучасності [6].

У професійній підготовці вчителів-логопедів практичну компетентність щодо оцінки мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами та виявлення у них труднощів у навчанні визначено як необхідну професійну складову фахівців зі спеціальної освіти [1; 3]. Оцінка мовленнєвого розвитку передбачає певну процедуру обстеження – в логопедії це триєдність правильно встановленого мовленнєвого порушення, прогнозу щодо його динаміки та проектування шляхів корекційного впливу. Водночас це укладання індивідуальної мовленнєвої карти [4].

Науковці вказують, що недостатньо сформовані означені професійні компетентності проявляються у практичних вміннях уже на первинних етапах логопедичної роботи. Вивчення структури професійних компетентностей вчителів-логопедів засвідчило, що прогалини між теоретичною та практичною підготовкою фахівців впливають на їх професійну діяльність [2]. Рівень сформованості умінь оцінювати мовленнєвий розвиток, які відповідають професійному розумінню змісту логопедичного обстеження певного мовленнєвого порушення, проявляється під час проходження практики і впливають на становлення фахівця на перших етапах самостійної професійної діяльності. Під час практичних занять майбутні логопеди вивчають процедуру обстеження, однак це не дослідницька діяльність, а констатаційна (для обговорення пропонується приклади мовленнєвих порушень, водночас в

процесі логопедичного впливу частина інформативних симптомів для оцінки мовленнєвого розвитку може бути частково чи повністю скоригована). Окрім того, на практичних заняттях майже не можливо прослідкувати саме практики проведення означеної діяльності. Під час практики здобувачі-практиканти також, певною мірою обмежені самостійністю, часом, іноді не мають можливості синтезувати відомості від фахівців-методистів про об'єкт вивчення тощо. Здебільшого логопеди-початківці стверджуються, що у практичній діяльності вони мають недостатньо вміють застосувати знання з предметів, найбільші труднощі у них виникають саме з оцінки мовленнєвого розвитку та виявлення порушень у мовленні, диференціювання подібних симптомів. Водночас їх теоретичні компетентності щодо означеної діяльності відповідають високому рівню підготовки [6].

Отож продовжуючи дослідження вважаємо за доцільне на всіх рівнях підготовки здобувачів-логопедів організовувати волонтерську та віртуальну практики, які передбачають реалізацію створених ними проєктів.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, компетентність, мовленнєвий розвиток, індивідуальна мовленнєва карта

1. Мартинчук О. В. Стратегічні орієнтири удосконалення фахової підготовки вчителів-логопедів до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічна наука). Збірник наукових праць*. Вип. 4. Кам'янець-Подільський : Медобори 2006, 2014. С. 225 – 234.

2. Манько Н.В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку: Науково-методичний посібник. Київ: КНТ, 2008. 256с.

3. Миронова С.П. Урахування рівнів підтримки дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному навчанні. *Інтеграція науки і практики в умовах модернізації спеціальної освіти України: збірка матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції 23-24 березня 2023 року* / за заг.ред. С.Д.Яковлевої, Н.В.Кабельнікової. Івано-Франківськ, 2023. С. 143 – 146

4. Методичні рекомендації для інклюзивно ресурсних центрів щодо визначення категорій (типологій) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі. Національна академія педагогічних наук України Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України, 2021. 200 с. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/2021/12/31/Metod.rekom.dlya.IRTS.31.12.pdf>

5. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. URL : <https://www.kmu.gov.ua/>

6. Чупахіна С.В., Потапчук Т.В., Лякішева А.В. Підготовка майбутніх учителів-логопедів до педагогічної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*, 2022. Випуск 1. С. 159 – 167

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

Юлія ШЕВЧЕНКО

асистент вчителя, Татарбунарський ліцей імені В.З.Тура (Україна)

У сучасних вітчизняних психолого-педагогічних дослідженнях із інноваційної педагогіки (О. Біла, І. Моляко, О. Тунік), презентовано різні програми розвитку креативності дітей і молоді, що поєднують такі групи найбільш конструктивних технологій, методів і організаційних форм стимулювання креативності, як: методи синектики; метод «брейнстормінгу» (мозкового штурму); технологія «ТРВЗ» (творчого розв'язання винахідницьких задач); метод морфологічного аналізу та гронування асоціацій; конференція креативних ідей; методи народної педагогіки (народна гра, метод розповіді народної казки, методи народної пісенної терапії, методи ілюстрування та декоративного розпису тощо) [1, с. 48]. Саме для дітей молодшого шкільного віку педагоги-практики найчастіше пропонують низку продуктивних завдань із ресурсом активних дій зі самостійного добору або вигадування змістових запитань до текстів народних казок, уточнюючих запитань до вже наявних відповідей учителя або до відповідей однокласників. Визначені рекомендації слід ураховувати з метою розвитку та зміцнення в учнів гнучкості мислення. Вищезазначений методичний кластер сьогодні поповнюється й іншими змістовно-цінними формами розвитку нестандартного мислення засобами народної педагогіки [2, с. 27]. Серед них актуальним вважаємо використання різних серій творчих вправ, ігор, досліджень, експериментів, народознавчих експедицій і проєктів, театральних інсценівок сюжетів народних казок тощо. Презентуємо деякі з них.

1. Інтерактивна вправа з використанням казкових сюжетів «Плюс один». Учні розповідають уже відому українську народну казку, додавши до її змісту ще один об'єкт, якого не було раніше. Наприклад: дівчинка, будиночок, орел, три чашки, три стільці, мавпа, слон [3, с. 2-3]. Презентуємо фрагмент творчої розповіді педагога: «Долітав до лісу орел, який налякав бабусю, котра живе у лісі, і забрав її з собою на гілку дерева. Івасик-Телесик занепокоївся через те, що бабуся не з'явилася додому вчасно». Доцільним стало використання цікавих сюжетів таких українських народних казок, як «Дід, баба та курочка Ряба», «Кривенька качечка», «Коза-дереза», «Колобок». Результатом використання вищенаведеної вправи є позитивна динаміка розвитку творчої уяви молодших школярів, відтворення ними оригінальних, нестандартних ідей.

2. Театральна вправа з елементами пальчикового театру «Пальчик, пальчик, де ти був?». Метою даної вправи є формування у дітей стійкого інтересу до театального мистецтва; розвиток фантазії, художньо-творчих здібностей; вправа сприяє індивідуальному прояву учнів та активній взаємодії між ними через театральні практики. Педагог показує вправу та декламує, водночас учні виконують рухи руками за представленою технологічною картою, наприклад:

«Пальчику, пальчику, Де ти бував? Я з цим братом в ліс ходив, А з цим братом борщ варив, З цим я кашки скуштував, А з найменшим заспівав». Одним із видів роботи з пальчиковим театром є використання створених тематичних комплектів іграшок у постановках з елементами етнопедагогіки, а саме таких, як «Масляна»[4, с. 1], «Прийди, весно, прийди красна»[6, с. 1-2]. Унаслідок використання педагогом вищевказаної вправи спостерігається стрімкий розвиток просторового мислення, артистичних здібностей учнів і підвищення рівня зацікавленості етнічною спадщиною країни у них.

3. Вправа з елементами мультимедійних технологій «Емоційний світ мультфільмів». Учням пропонується переглянути відеозапис, що демонструє емоційний стан героїв мультфільму. Наприклад: серія вітчизняних мультфільмів і анімаційних телесеріалів, що містять народознавчий ресурс («Микита Кожум'яка»(автор О. Олесь, режисер М. Депоян), «Козаки. Навколо світу» (режисерМ. Медвідь), «Чарівний горох»(режисер Я. Руденко-Шведова) тощо) і серія зарубіжних мультфільмів («Вінні Пух», «Том і Джері», «Міккі Маус» тощо). Творче завдання, яке виконують учні полягає у вільному спостереженні за широкою палітрою емоцій героїв і їх відтворення з використанням різних засобів невербального інформування (міміка, жести, тези тощо). Відтак, учителі-практики рекомендують упроваджувати у навчальний процес наступний формат проведення вправи: на одній половині екрану транслюється малюнок учня, а на іншій - герой епізоду чи мультфільму [5, с. 2]. Тут слід звертати увагу дітей на те, що їхні дії мають відбуватися одночасно. Саме у такий спосіб учень може мимовільно слідкувати за покращенням власної акторської майстерності. Більш ефективною стала творча робота школярів з казковими сюжетами мультфільмів із елементами народних традицій, обрядів («Як козаки сіль купували» (режисер В. Капустян), «Хто боїться дядечка Бабая»(режисер Н.Марченкова), «Таємний посол» (авторО. Коваленко)і зарубіжними мультсеріалами(таких, як «МіккіМаус», «Щенячий патруль» тощо). Мультиплікаційна продукція в контексті наведеної вправи постає як ефективний засіб розвитку загальної та спеціальної обдарованості дитини та призводить до якісного засвоєння дитиною трансльованих цінностей і норм етнічного змісту.

4. Творча вправа з елементами музикотерапії «Я малюю музику». Учням пропонується прослухати обрану мелодію(сучасні українські народні пісні, колядки, веснянки, колискові, забавлянки – «Не ходи Орисю», «Сорока-Ворона» тощо) і за допомогою різнокольорових фарб зобразити настрій, який відчули діти та який було закладено в уривку музичного твору[7]. Результатом використання педагогом цієї вправи є розвиток музичного слуху та пам'яті, креативного мислення вихованців, адже емоційне забарвлення навчального процесу сприяє міцному закріпленню матеріалу, розвитку особистості кожного школяра з урахуванням його особливостей.

Таким чином, пропонуючи учням творчі ігри, театральні постанови з елементами народної педагогіки, науковці та вчителі-практики справедливо рекомендують орієнтуватися на системний підхід. Він полягає у тому, що

методичний кластер вправ слід вводити регулярно та послідовно з акцентом на цілісну сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених творчих елементів у них. При цьому базовим виступає принцип наступності.

Ключові слова: молодший школяр, творча вправа, засоби народного мистецтва.

1. Біла О. О. Соціально-педагогічне проектування в закладах дошкільної, початкової та позашкільної освіти (контекст університетської підготовки соціологів): навчально-методичний посібник. Одеса: Астропринт, 2019. 192с.

2. Біла О. О., Іванова Д.Г. Антропоорієнтована спрямованість професійної діяльності креативних педагогів у контексті збереження самоцінності дитинства. Професійна підготовка фахівців мистецько-педагогічного профілю: теорія і практика: колективна монографія / за заг. ред. О. О. Білої, Ізмаїл: ІДГУ. 2022. С. 46-60.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО

Діана ДОЛІШНЯ

*магістрантка кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Україна)*

Успішне формування високопрофесійного вихователя, який володіє ініціативністю, критичним мисленням та постійно удосконалює свої професійні навички, можливе, лише якщо процес навчання у закладі вищої освіти зближений з реальною професійною діяльністю. Крім глибоких знань у наукових основах, успішне становлення педагога вимагає постійного вдосконалення його професійних умінь і навичок.

Теоретичні та практичні дослідження, проведені такими вченими, як А. Вербицький, Н. Кузьміна, Л. Сподін, Н. Тализіна та інші, розкривають різні аспекти професійної спрямованості. Ці дослідження ґрунтуються на положеннях психологічних студій таких вчених, як А. Маслоу, К. Платонов, С. Роджерс. Хоча існують різні підходи до розуміння поняття "професійна спрямованість", дослідники згодні, що вона залежить від ієрархії мотиваційної сфери особистості. Варто відзначити, що багато з цих досліджень акцентують увагу на формуванні мотиваційної сфери та зацікавленості у професії, проте не враховують такі важливі аспекти, як наявність особистісних установок на розуміння та осмислення пізнавальних мотивів, значення мотивів (корисність та значущість майбутньої професійної діяльності) та розвиток емоційного компоненту, які є необхідною основою для формування професійної спрямованості.

Ключові слова: педагогічні умови, професійна спрямованість, майбутні вихователі ЗДО.

СОЦІОКУЛЬТУРНА СЕКЦІЯ **SOCIOCULTURAL SECTION**

ОСВІТА МИРУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ВІЙНИ

Оксана КОНДУР

*доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Україна)*

Унаслідок міжнародної модернізації за умов посилення взаємозв'язку та взаємоповаги всіх країн світу за останнє десятиліття процес інтенсивної глобалізації став панівною парадигмою розвитку світової економіки, де глобалізація здійснює перетворювальний вплив на національні системи вищої освіти та науки. Спостерігаємо низку еволюційних процесів, інноваційно-прогресивну єдність полісоціумів, які утворюють синергетичний, спільний, соціальний ефект у вигляді глобалізації освітніх та наукових систем.

У глобалізованому світі людство потребує освіти в напрямку миру і сталого розвитку. З 2016 року предметом моїх досліджень став вплив глобалізаційних тенденцій на трансформації української освітньої системи та управлінські моделі забезпечення якості освіти на рівні європейських стандартів, а саме: формування наступних поколінь, які будуть прагнути та матимуть можливість брати участь у побудові суспільства сталого розвитку. Адже наука і освіта служать передумовами досягнення сталого розвитку суспільства. Процес «європеїзації» української освітньої галузі отримав своє законодавче втілення прийняттям Закону України «Про вищу освіту» (2014), Концепції «Нова українська школа (НУШ)» (2016), Закону України «Про освіту» (2017), Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (2019 р.).

Проте відкрита повномасштабна агресія росії з лютого 2022 року заподіяла значні руйнування матеріальної бази закладів освіти, призупинення бюджетування багатьох освітніх програм, вимушеного повернення освітнього процесу до онлайн-формату, а в деяких регіонах і неможливості його провадження; суттєвого зменшення контингенту як здобувачів освіти, так і вчителів, викладачів через їх вимушену еміграцію й у гіршому випадку – через фатальні для їх життя наслідки воєнних дій завойовника. Нового змісту набула академічна мобільність учасників освітнього процесу, ускладнилися можливості забезпечення якості освіти, про що мала можливість доповісти на щорічній Міжнародній науковій конференції «Культурна спадщина

пограниччя» (15-16 вересня 2022 р.), організованій Академією імені Якуба з Парадижа (м. Гожув Великопольський, Республіка Польща) спільно з Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, Україна).

Опрацювавши публікації останніх років щодо питання освіти для миру (*Edukacja dla pokoju*), переконана, що вона – важливий складник освіти для сталого розвитку (*Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju*) й забезпечення якості освіти загалом. Освіта для миру базується на гуманістичній педагогіці і водночас має національне забарвлення. Вона повинна сприяти національно-патріотичному вихованні дітей і дорослих та толерантності до всіх інших народів.

Ключові слова: освіта, глобалізація, освіта для сталого розвитку, війна

«ДИТИНА» ЯК ІСТОТА АБСОЛЮТНОГО В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

Оксана ДЖУС

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти та інноваційних технологій Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Україна)

Дитина і дитинство в історії людства – дві неоднозначні категорії, які пройшли тривалу еволюцію від нерозуміння-неусвідомлення-заперечення – до дитиноцентризму як фундаментального принципу сучасної педагогіки.

Ф.Ар'єс – один із перших дослідників ідеї дитинства висунув тезу про те, що в середньовічному суспільстві її не існувало, дитина сприймалася як «маленька людина», яка не потребує «специфічного» ставлення.

Зміни економічного і соціального характеру покликали на світову педагогічну арену Ж.Ж. Руссо («Еміль, або про виховання»), Дж.Локка («Про виховання»), Й.Г.Песталоцці («Лінгард і Гертруда») і, зрештою, «дитинство» стало сприйматися не лише як віковий етап розвитку індивіда, а й особливе соціальне явище, суть якого визначається специфікою суспільної системи, у яку воно інтегровано. Дитинство як поняття і як специфічна роль у родині виникає в XVII столітті й утверджується на межі XIX – XX ст. своєрідним маніфестом

Е.Кей («Століття дитини») і бурхливим розвитком реформаторської педагогіки (М.Монтессорі, О.Декролі, Г.Шаррельман, Д.Дьюї, Г.Кершенштейнер).

У першій третині ХХ ст. «дитина» як істота абсолютного знайшла втілення у творчому доробку Я. Корчака, який і сьогодні закликає до спільної «Молитиви вихователя»: «дай дітям доброї долі, підтримай їх у зусиллях їхніх щирих, працю їхню благословити. Не провадь їх шляхами найлегшими, але найпрекраснішими проведи» і вкотре звертається до кожного: «Поважайте незнання дитини! Поважайте працю пізнання! Поважайте невдачі і сльози!», «поважайте кожну окрему хвилину, адже вона вмре і більше ніколи не повториться», дайте дітям змогу «насолоджуватись радістю світанку і вірити», не зрікайтеся «в ім'я завтра» хвилин спілкування з дитиною, щоб вкотре не збувалося провісництво: «падає дах, бо не було приділено належної уваги фундаментові будівлі».

Ключові слова: дитина, дитинство, вихователь, історія педагогіки, родина.

1. Ariès, Philippe. Centuries of Childhood: A Social History of Family Life, translated by Robert Baldick. New York: Alfred A. Knopf, 1962.
2. Jean-Jacques Rousseau. Emile or On Education. Hachette, 1979.
3. Януш Корчак. Як любити дитину. 2016.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО

Марія ОЛІЯР

*доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, м.
Івано-Франківськ (Україна)*

Розвиток технологій, глобалізація, демографічні проблеми активно змінюють суспільство. Найважливішими стають соціальні вміння, критичне мислення, уміння кооперуватися з іншими людьми, вирішувати проблеми. Система освіти також переосмислює свої цілі та включає в освітні програми дедалі ширший перелік навичок майбутнього – soft skills. Кожен професіонал, у тому числі педагог, має вміти: вирішувати комплексні завдання; мислити критично, творчо; управляти людьми; працювати в команді; розпізнавати емоції інших людей та свої власні, керувати ними; формулювати судження та

приймати рішення; орієнтуватися на клієнта; вести переговори, спілкуватися [2]; швидко переключатися з одного завдання на інше тощо. Ці вміння називають *soft skills* (гнучкі навички, надпрофесійні компетенції) на противагу *hard skills* – «жорстким» професійним навичкам [1, с. 138-139]. *Soft skills* – комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність праці.

В останні кілька років шкільна освіта у всьому світі відходить від традиційної орієнтації на формування предметних знань та умінь, намагаючись створити умови для розвитку сучасних ключових компетенцій, чи навичок ХХІ століття. Тому однією з найважливіших проблем стає формування особистості педагога, який відповідає вимогам сучасного суспільства. Тільки з тими педагогами, які готові постійно розвиватися та освоювати *soft skills*, можливо побудувати прогресивне й конкурентоспроможне суспільство.

За основу відповідної роботи зі студентами – майбутніми вчителями початкових класів – нами було взято «Модель 4К», що має за кордоном назву «Four Cs». Ця модель є узагальненням так званої Давоської десятки – списку з десяти ключових компетенцій, скорочених до чотирьох, найбільш необхідних за сучасних умов. Структура та зміст *soft skills* у названій моделі розкривається через такі компетенції, як критичне мислення, креативність, комунікація, координація (співпраця). Одночасно необхідно проводити роботу з підготовки педагогів до формування *soft skills* молодших школярів із застосуванням сучасних освітніх технологій: ігрових, інформаційно-комунікаційних, технологій рівневої диференціації, індивідуалізації, творчого розвитку, проблемного навчання та ін. При їх використанні у молодших школярів формується досвід спілкування та співробітництва з однокласниками й іншими людьми, здійснюється активна пізнавальна, трудова, творча діяльність, засвоюються різні способи соціальної взаємодії і співпраці, необхідні для успішного навчання та розв'язання спільних завдань.

Ключові слова: майбутній педагог, учитель початкових класів, молодший школяр, soft skills, модель 4К, сучасні освітні технології.

1. Безлюдна Н., Дудник Н. (2022). Формування *soft skills* у майбутніх педагогів як умова реалізації професійного стандарту вчителя. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2022. № 2(6). С.137–143.

2. Грона Н. Розвиток *soft skills* майбутніх учителів в умовах закладів фахової передвищої та вищої освіти: міжрегіональний проект. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 7 (111). С. 33–47.

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Любомира ІЛІЙЧУК

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Україна)*

У сучасному суспільстві цифрові технології стали невід'ємною складовою повсякденного життя кожного громадянина. З цього погляду освіта відіграє ключову роль, надаючи можливість кожній людині отримати необхідні компетентності, які дозволяють відповідати вимогам часу, використовувати сучасні технології для навчання, комунікації, отримання різних послуг, виконання громадянських обов'язків і захисту своїх прав, зокрема права на якісну освіту. Не випадково цифрова трансформація вищої освіти спрямована на підвищення її якості та досягнення нових результатів навчання, що відповідають нинішнім вимогам цифрового суспільства. Це визначає необхідність створення в університетах відповідного цифрового освітнього середовища, зорієнтованого на формування висококваліфікованих фахівців, здатних працювати в умовах Нової української школи.

Беззаперечно, що цифровізація освіти посилює віртуальну мобільність учасників освітнього процесу і, в умовах сучасного навчання, змінює традиційну освітню систему у напрямі створення нового рівня її якості – цифрової освіти. Цифрові технології доповнюють традиційні підходи до організації освітнього процесу новими способами взаємодії й формування професійної компетентності здобувачів, які вирізняються своєю мобільністю і динамічністю, що, безумовно, впливає на якість професійної підготовки майбутніх фахівців. Цифрові інструменти використовуються для виконання навчальних завдань, організації самостійної роботи, подання нової інформації, перевірки і оцінювання знань, рефлексії, комунікації між викладачем і здобувачами тощо. Педагогічно доцільне їх застосування забезпечує ефективний і якісний процес досягнення освітніх цілей шляхом візуалізації навчального матеріалу, знаходження різних алгоритмів вирішення завдань, оперативного пошуку та швидкого опрацювання необхідної інформації, створення індивідуальних завдань для здобувачів, заохочення їх до співпраці та спілкування.

Отже, впровадження цифрових інструментів в освітній процес забезпечує освітні запити майбутніх фахівців, рівний і вільний доступ до здобуття якісної освіти і наукового прогресу, зумовленого новітніми технологічними рішеннями й освітніми інноваціями. Відтак очевидно, що цифровізація суспільства загалом та освіти зокрема призводить до значущих і радикальних змін у системі забезпечення якості надання освітніх послуг у закладах вищої освіти.

Ключові слова: цифрові інструменти, цифрові технології, вища освіта, якість вищої освіти, майбутні фахівці початкової освіти

1. Варяница Л. О., Шевченко О. М., Петросова В. І. Цифрові інструменти Google для української освіти : використані можливості в умовах війни. Академічні візії. 2023. Вип. 17. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7739433> 2.

2. Скрипник Н. І., Когутюк О. В., Волкотруб А. О. Сучасні освітні інструменти як ефективний засіб підвищення рівня інформаційно-цифрової компетентності вчителя-словесник. Молодий вчений. 2023. № 1.1 (113.1). С. 75-81. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-113.1-18>

ARTISTIC EXPRESSION AND CREATIVITY IN CHILDHOOD

Mykhaylo KOTYK

*PhD, senior lecturer, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ukraine)*

Art, creativity, and expression play a crucial role in childhood development, fostering cognitive, emotional, and social growth. Through Creative Arts Education, Play and Imagination, Visual and Performing Arts, as well as Music, Dance, and Drama in Education, children are empowered to explore their creative potential and develop a holistic set of skills that are essential for navigating the complexities of the world.

Key words: Childhood Development, Creative Arts Education, Play and Imagination, Visual Arts, Performing Arts, Music Education, Dance Education, Drama Education, Creative Potential, Cognitive Development, Emotional Growth, Social Interaction, Holistic Learning, Artistic Expression, Skill Development, Educational Enrichment, Imagination in Education, Inclusive Learning Environment, Fine Motor Skills, Emotional Intelligence.

1. Gardner, H. (1993). *Multiple Intelligences: The Theory in Practice*. Basic Books.

2. Winner, E. (2014). *How Art Works: A Psychological Exploration*. Oxford University Press.

3. Eisner, E. W. (2002). *The Arts and the Creation of Mind*. Yale University Press.

4. Hetland, L., Winner, E., Veenema, S., Sheridan, K. M., & Perkins, D. N. (2007). *Studio Thinking: The Real Benefits of Visual Arts Education*. Teachers College Press.

5. Milbrandt, M. K. (2011). *Teaching Visual Culture: Curriculum, Aesthetics, and the Social Life of Art*. Teachers College Press.

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА УРОКІВ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ. ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ-ІГОР НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Галина ВОЛОЩУК

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології, Коломийський
навчально-науковий інститут Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника (Україна)*

Гра – це один зі способів мотивації учнів до навчання. У школі на помилки завжди звертають увагу. Фіксація на помилках призводить до того, що учні більше концентруються на оцінках, ніж власне на знаннях. У комп'ютерних іграх, навпаки, помилки вітаються і є основним інструментом досягнення успіху. Д. Кларк визначив у своїх працях вплив ігрофікації на підвищення мотивації в учасників освітнього процесу, виділивши основними сферами впливу такі компоненти, як формування конкретних цілей, здатність до соціальних ініціатив та випробувань, формування відчуття автономності, впевненості у собі, здатність комунікувати та співпрацювати.

Науковці Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника створили дві комп'ютерні гри-вікторини та провели онлайн-турніри між старшокласниками. У двох турнірах взяли участь понад 900 учасників.

Перша гра «Шлях Василя Стефаника» інтелектуально-навчального змісту, призначена для учнів, учителів, студентів, викладачів, а також усіх, хто бажає перевірити і удосконалити свої знання з біографії та творчості геніального українця. Унікальна настільна мапа відображає життєпис Василя Стефаника від дня його народження до останніх днів його життя, а також відтворює різні знакові етапи його творчої біографії, мови творів та навіть почерк письменника.

Головний персонаж гри Карпатська рись, символ університету, ставить кожному учаснику 20 запитань. Гра відбувається у супроводі автентичної покутської музики і переносить гравців в епоху кінця ХІХ-початку ХХ ст.

Інтелектуально-навчальна гра «Стежками Франка» призначена для учнів, учителів, студентів, викладачів, а також усіх, хто бажає перевірити і удосконалити свої знання з біографії та творчості українського класика Івана Яковича Франка. Такі ігри допомагають оцінювати знання та доторкнутися до творчості наших видатних українців. Комп'ютерна гра-вікторина може слугувати навчальним додатком зі шкільних предметів – українська мова і українська література. Головний персонаж гри Карпатська рись – талісман Прикарпатського університету, ставить кожному учаснику 20 запитань.

Гра відбувається у супроводі музики. Гра-вікторина має 5 категорій:

- 1) категорія «життєпис»: завдання – дати відповідь на питання, пов'язане з життєвим шляхом Івана Франка;
- 2) категорія «світлини»: завдання – визначити осіб або місця, зображені на світлинах;

3) категорія «творчість»: завдання – вказати твір або героя з твору Івана Франка;

4) категорія «мова творів»: завдання – обрати пропущене в цитаті слово/слова, з'ясувати значення слова; деякі питання сформульовані так, як питання з української мови на ЗНО/НМТ (про частини мови, структуру речення, розділові знаки);

5) категорія «почерк»: завдання – прочитати слово, сполучення слів чи речення, написані Іваном Франком власноруч.

Твори Франка, які використано для створення питань, відповідають програмі для загальноосвітніх навчальних закладів 10-11 класів рівня стандарт і профільного рівня: філософська поезія «Легенда про вічне життя», поема «Мойсей», новела «Сойчине крило», драма «Украдене щастя», лірика збірки «Зів'яле листя» («Ой ти, дівчино, з горіха зерня», «Чого являєшся мені у сні»), а також лірика збірки «З вершин і низин» («Гімн», «Сікстинська мадонна»). У питаннях категорій світлина і життєпис відображено шлях Франка як письменника, вченого і громадського діяча, публіциста, перекладача, а також змальовано багатогранність його діяльності, її вплив на культурний і політичний розвиток України. У питаннях висвітлено значення творчості Франка для розвитку української літератури та його роль у пробудженні національної свідомості.

Ключові слова: гейміфікація, комп'ютерна гра-вікторина

1. Бай С., Хью К.Ф. та Хуанг Б. Чи покращує гейміфікація результати навчання учнів? Докази мета-аналізу та синтезу якісних даних в освітніх контекстах. Огляд освітніх досліджень. 2020. 10.03.22. URL: <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2020.100322>

2. Луїкріс М. Регудон, Альберто Д. Язон, Карен Манайг, Шервін Банааг Сапін. техніки гейміфікації у викладанні та дослідницьких курсах у сфері технологій та освіти з питань засобів існування: феноменологічне дослідження. Міжнародний журнал менеджменту, підприємництва, соціальних і гуманітарних наук. 2022. No 5. с. 33. url: <https://doi.org/10.31098/ijmesh.v5i2.1164>

3. Саган О., Лазарук В. Трансформації освітніх технологій на основі принципів цифрової дидактики. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». 2020. No 92. с. 91–95. url: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-92-15>

ЧИТАННЯ ЯК ОСВІТНЯ КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ

Лариса КРУЛЬ

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Юлія Бойдуник

студентка Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Україна)

Сучасним суспільством з його глобальними проблемами першочергово затребувана людина не лише поінформована, а й готова до пізнання, до ціннісного осмислення результатів своєї діяльності, позитивної взаємодії із соціумом.

В умовах глобальних соціально-економічних перетворень, важливим стає перехід «від наукоучіння до логіки культури», «від культури корисності до культури гідності», провідна цінність сучасного світу це особистість.

У Державному стандарті дошкільної освіти (2021) вказано, що рівень культурної компетентності громадянина (зокрема, рівень читання) здебільшого визначає характер політики та економіки, а також безпеки і конкурентоспроможність країни. Означений підхід визначає значущість читання як освітню компетентність та особливу культурну особистості [1].

На думку вчених читачі вирізняються рівнем розвитку інтелекту: вони критичніші, самостійніші в судженнях і поведінці, здатні мислити в межах проблем, узагальнювати і виявляти протиріччя, оцінювати ситуацію, швидше знаходять правильні рішення, мають більший обсяг пам'яті, активну творчу уяву, краще володіють мовою та мовленням, точніше формулюють, вільніше пишуть, краще контактують, відтак читання формує духовно зрілу, освічену, культурну і соціально цінну людину [2; 3].

Книги, один з найдоступніших засобів комунікації, що допомагає людині виробити певне оцінне, емоційне, практично дієве ставлення до навколишнього світу і самого себе. Дитяча книга розглядається як засіб формування моральної та естетичної культури особистості, розвитку мислення, пізнавальної сфери, літературного мовлення дітей.

Саме читання може і має стати визначальним чинником вирішення актуальних завдань української освіти, водночас читацьку культуру ми розглядаємо як основу розвитку інтелектуально-пізнавального, емоційного, художньо-естетичного та духовного потенціалу особистості. Читання стає не лише засобом включення людини в культуру, способом її збереження та розвитку, а й чинником її особистої успішності в різних сферах життєдіяльності.

Очевидно, що сучасна ситуація з читанням в Україні є системною кризою читацької культури – на що вказують результати досліджень [2; 4].

Зниження інтересу до читання – це загальносвітова тенденція, і країни світу, реалізуючи власні стратегії та програми, перебувають у пошуку ефективних способів протидії їй, оскільки читання посідає важливе місце у розвитку будь-якої країни [4].

На жаль, сучасні діти дошкільного віку розвиваються здебільшого поза культурним контекстом, оскільки у молодих сім'ях сьогодні мало читають, не обговорюють прочитаного. Інколи спостерігається ситуація, коли дитина, що не відвідує заклад дошкільної освіти, починає активно користуватися книгою лише у школі, і в такому випадку до неї потрапляє лише навчальна книга, спілкування з художньою літературою не стає потребою.

Зауважимо, що тип сприймання тексту через електронне джерело досі мало досліджується, водночас тип сприймання впливає на тип мислення. Вчені припускають, що такі характеристики сучасних молодих людей, як фрагментарність сприймання, «кліпова» свідомість, поверхове мислення, швидка стомлюваність від інтелектуальної праці, потреба зміни подій та видів діяльності, можливо, є наслідком дитинства без книги [3].

Ідея навчити дитину читати у дошкільному віці за своєю суттю суперечить науковим уявленням про вікові закономірності дитячого розвитку, отож є небезпечною для здоров'я дитини, її соціалізації. У період, коли психіка дитини інтенсивно розвивається, закладаються основи її розвитку, вона переробляє величезну кількість інформації, дорослим важливо забезпечити її емоційне спілкування, надати можливості зорієнтуватися і освоїти навколишній світ.

Слід зауважити, що сучасні дослідження проводяться щодо психології читання, читацької соціалізації, проблем розвитку дитини-читача в умовах активного інформаційного простору.

Актуальною є необхідність вивчати становлення дошкільників-читачів і ті процеси, які є основними аспектами феномена дитинства: процес читання-слухання дітьми літературного твору, процес спілкування дитини з книгою, процес формування у дошкільників доступних віковій літературознавчих компетентностей.

Отож формування читацької культури, яке (як духовний ресурс України) в сучасних умовах стає поряд з найважливішими державними завданнями забезпечення розвитку української ідентичності, також об'єктивно – зазнає впливу світових процесів глобалізації та формування інформаційної культури відкритого суспільства.

Ключові слова: читання, читацька культура, освітня компетентність.

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) : нова редакція / наук. кер. Т.О. Піроженко; авт. кол.: О.М. Байер, О.К. Безсонова, Н.В. Гавриш та ін. Київ, 2021. 37 с. URL : [Базовий](#)

2. Гавриш Н. Художня література в освітньому процесі: сучасні технології. *Дошкільне виховання*. 2011. №2. С. 4–9.

3. Качак Т., Круль Л. Література для дітей і дитяче читання в Новій українській школі. *Гірська школа Українських Карпат*. 2018. № 18. С. 165 – 170. DOI <https://doi.org/10.15330/msuc.2018.18.169-174>

4. Просенюк А. І. Виховання інтересу до змісту художнього твору як засіб формування творчості дошкільників. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського* : зб. наук. пр. Одеса, 2008. № 3. С. 60–64.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ольга НОС

*студентка 5 курсу Львівського національного університету імені Івана
Франка (Україна)*

Сучасний світ змінюється надстрімко і це позначається на сутності, функціях, завданнях, візії школи. В теперішніх умовах значно розширилась соціально-педагогічна парадигма діяльності вчителя, тому важливим завданням професійної освіти вважаємо розроблення й обґрунтування стратегій соціально-педагогічного процесу фахової підготовки майбутніх учителів початківців. Соціально-педагогічна діяльність – це вид професійної діяльності, що полягає в забезпеченні освітньо-виховними засобами цілеспрямованої соціалізації, створенні сприятливих умов для всебічного розвитку, саморозвитку та самореалізації особистості. Соціально-педагогічна діяльність, таким чином, є соціальною за спрямуванням та педагогічною за змістом.

У професійній підготовці майбутнього вчителя до соціально-педагогічної діяльності важливо акцентувати на особливостях реалізації виокремлених функцій в умовах початкової школи як відкритої соціально-педагогічної системи. Адже соціалізація дітей у молодшому шкільному віці характеризується специфічними явищами, зокрема актуалізується потреба учнів брати посильну участь у суспільному житті, пристосуватись до дитячої субкультури, опанувати певні соціальні ролі. Методи соціально-педагогічної діяльності надзвичайно різноманітні. Якщо брати за основу їх змістовну сторону, то це, безперечно, засоби виховання, якщо ж брати організаційно-

технічні моменти, то вони виступають як форма. Бесіда виступає одночасно формою організації соціально-педагогічного процесу, його засобом і методом.

Характеризуючи класифікації методів соціально-педагогічної роботи, доходимо до висновку, що більшість із них орієнтовані на фахову діяльність соціального педагога. Соціально-педагогічна діяльність вчителя початкових класів не повинна повторювати діяльність соціального педагога як члена команди, а лише доповнювати її та підсилювати усі функції та напрями. Соціально-педагогічна робота вчителя покликана розглядати особистість як фокус системи соціально-педагогічного впливу, як початковий і кінцевий пункти багатогранного процесу соціалізації. Це означає, що всі педагогічні механізми і засоби мають розглядатися з урахуванням їх функціонування в цілісній системі соціуму, тобто в усіх сферах суспільного життя. Останнє і зумовлює необхідність розробки нових соціально-педагогічних проектів і технологій.

Сучасні стратегії професійної освіти на передній план ставлять істотно нові вимоги до процесу й результатів соціального становлення зростаючої особистості: традиційна педагогічна парадигма орієнтує навчально-виховний процес початкової школи на спеціально створені моделі соціально-виховного впливу на учнів, а популяризація та розвиток гуманістично-антропологічної концепції головним пріоритетом визнає особистість у всій її цілісності й неповторності.

Ключові слова: соціально-педагогічна діяльність, методи соціально-педагогічної діяльності.

1. Бойко, А. М. Методи виховання. *Енциклопедія освіти*/ Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 488.

2. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності : навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2012. 248 с.

**ПІДЛІТОК, ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ
І КОМУНІКАЦІЙНА ВІЙНА ЗА РЕАЛЬНІСТЬ**

Олена РИЖКО

*доктор наук із соціальних комунікацій, професор кафедри видавничої справи
та редагування Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Україна)*

У кожного письменника є основна тема, яка так чи інакше наявна в усіх творах. У мене це взаємини в добу технологій. Теми стають полем для генерування ідей, які реалізуються в історіях через двоєдиність сюжету (структури) і персонажа (Маккі, 130). Мої персонажі – підлітки. Підлітковий вік апріорі – вік змін і криз, а підлітковий вік, який припадає на перманентну війну за реальність, що її Д. Кулеба визначає як «комунікативну війну, що ведеться шляхом формування цінностей, переконань та емоцій людей і здійснення впливу на них» (Кулеба, 22), помножений на війну реальну, стає віком катастроф.

У пошуках персонажа закономірним є бажання зрозуміти, на які ж цінності спирається сучасний підліток, прагне він нормалізувати власне життя чи вдається до ескапізму, обираючи при цьому ресурсозатратне спілкування з людьми чи користання з можливостей ШІ, не обтяженого воєнними травмами і складним бекграундом. Відповідно 23–24 вересня 2023 було проведене невелике опитування в середовищі старших підлітків за допомогою гугл-форми, поширеної через платформу інстаграм. Участь узяли 64 респонденти, 78 % із яких мають 17–20 років. Відповідаючи на питання про засоби нормалізації власного світу у війні, крім іншого (читання, музика, кіно, навчання/робота), 91 % опитаних назвали зустрічі з друзями/однодумцями. Лише один респондент зазначив зоною комфорту мережу. Відповідаючи на питання, чи вдають вони до ескапізму і за допомогою чого, лише 11 % відповіли «ні». Щодо використання можливостей ШІ (переважно ChatGPT), то 87,5 % опитаних використовують його для навчання і роботи; не використовують узагалі 12,5 %; ніхто не використовує, щоб втекти від реальності. Коли йдеться про спілкування, то 95 % опитаних оберуть спілкування з людьми, ще 5 % воліють залишитися на самоті. Жоден респондент не обрав спілкування з ШІ, оскільки він не наділений емпатією і тактильністю.

Отже, в моменти катастроф, наскільки б принадним не було технологічне забуття, сучасні підлітки обирають первородність (Снайдер, 228), засадничі бажання і цінності, які дають нам змогу залишатися людьми.

Ключові слова: підліток, штучний інтелект, реальність, війна, ескапізм, цінності

1. Кулеба Дмитро. Війна за реальність: як перемагати у світі фейків, правд і спільнот. Вид. 3-є, оновл. Київ: Книголав, 2022. 384 с.
2. Маккі Роберт. Оповідь. Субстанція, Структура, Стиль та Принципи Письмової Екранізації. Вид. 2-е. Київ: АРК.ЮЕЙ, 2022. 520 с.
3. Снайдер Блейк. Як блискавично писати живучі тексти. Врятуйте кицьку! Харків: Віват, 2021. 240 с.

СТРУКТУРА РОБОТИ РЕДАКТОРА ЗА УМОВ КРОСМЕДІЙНОГО ВИРОБНИЦТВА НАВЧАЛЬНИХ ВИДАНЬ

Олена ГЕРАСИМОВА

аспірантка першого року навчання, Журналістика, Навчально-науковий Інститут журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка (Україна)

Цифровізація шкільної освіти трансформує продукт українського навчального книговидання. Ринок навчальної літератури насичують друковані шкільні підручники із цифровими навчальними матеріалами.

Марина Женченко та Олена Герасимова за аналогією з кросмедійним виробництвом журналістського контенту «було запропоновано використовувати на позначення друкованих підручників із цифровими додатками поняття “кросмедійний підручник”» [1].

Редактор переходить до роботи з електронними формами видань, де відчутний «брак єдиних правил розроблення таких видань. Автори й редактори зазвичай працюють над виданнями, покладаючись лише на власні знання та уподобання, а тому за змістом і формою книги не завжди відповідають потребам читачів і видавничим стандартам» [2].

Підготування електронних чи кросмедійних навчальних проєктів розглядається в наукових розвідках з позицій педагогіки, викладання, а не редакційно-видавничого аспекту.

Над кросмедійним проєктом може працювати одна команда редакторів (як засвідчило моє нещодавнє опитування редакторів УОВЦ “Оріон” методом анкети на самозаповнення з подальшими напівструктурованими інтерв’ю), а може дві: одна редколегія працює з друкованим продуктом, друга — з електронним (досвід проєкту «Освіта. Діти. Майбутнє»).

Досвід редакторів УОВЦ “Оріон” представляє зразок роботи редактора над кросмедійним підручником, де одиниці контенту не утворюють цілісної системи та не мають стандартизованих принципів представлення контенту. Робота редактора з кросмедійним додатком до навчального видання, де цифровий контент організовано в систему, відрізняється. На прикладі роботи над інноваційним освітнім проєктом ОДМ, а саме його мультимедійним додатком для 1 класу, визначено такі «нетрадиційні» редакторські практики в роботі над кросмедійним проєктом:

- розроблення мапи сценаріїв користувача (user flow);
- участь у процесах дизайну із розумінням трендів ігрового дизайну;
- збереження балансу між емоційною привабливістю вправ і розвивальним ефектом гри [3; 4].

«Іноді занадто багато привабливих варіантів використання, передбачених у мультимедійному тексті, що можуть відвертати увагу дітей від його змісту» [3];

- написання відеосценаріїв;
- редагування аудіофайлів, зважаючи на вікові особливості сприйняття дітей 6–7 років;

Робота редактора над кросмедійним проєктом дуже залежна від знань про свою цільову аудиторію, — до того ж не тільки дітей, а й учителів — для правильної побудови шляхів користування продуктом.

Ключові слова: редагування, кросмедіа, електронний підручник, електронні освітні ресурси, цифровий контент

1. Герасимова О., Женченко М. Кросмедійні шкільні підручники: поняття, класифікація, проблеми редакційно-видавничої підготовки. *Поліграфія і видавнича справа*. №1 (83) / 2022. С. 125—130. DOI: 10.32403/0554-4866-2022-1-83-125-133

2. Дедушкіна А., Фіголь Н. Особливості редагування електронного посібника з журналістики для вищої школи. *Наукові записки української академії друкарства*. № 2 (53). 2016. С. 327—336. URL: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/2-53/38.pdf> (дата звернення: 17.09.2023).

3. Ларіонова Н. Електронні освітні ігрові ресурси в освітньому процесі початкової школи : науково-методичний посібник. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 96 с.

4. Yolanda (Linda) Reid Chassiakos, Jenny Radesky, Dimitri Christakis, Megan A. Moreno, Corinn Cross, COUNCIL ON COMMUNICATIONS AND MEDIA, David Hill, Nusheen Ameenuddin, Jeffrey Hutchinson, Alanna Levine, Rhea Boyd, Robert Mendelson, Wendy Sue Swanson; Children and Adolescents and Digital Media. *Pediatrics* November 2016; 138 (5): e20162593. <https://doi.org/10.1542/peds.2016-2593>

НАВЧАННЯ РЕДАКТОРІВ ДИТЯЧИХ ВИДАНЬ (НА ПРИКЛАДІ КАФЕДРИ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ КНУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА)

Марина ЖЕНЧЕНКО

*доктор наук із соціальних комунікацій, професор кафедри
видавничої справи та редагування Київського
національного університету імені Тараса Шевченка,*

Ярослава ПРИХОДА

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри видавничої справи та
редагування Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Україна)*

У творенні дитячих видань чільне місце належить редакторіві. Редактор дитячих видань має володіти комплексом компетентностей, серед яких інноваційне мислення і бачення, здатність долати стереотипи, вміння виявляти соціально значущі й цікаві для дітей теми, вміння моделювати майбутнє видання, просувати його, працювати з аудиторією тощо. Набуття і розвиток цих компетентностей неможливе без реалізації конкретних проєктів під час навчального процесу. Добрі результати дає проєктний метод навчання, який ми активно застосовуємо в курсі «Дитячі видання».

Курс «Дитячі видання» вибудовуємо так, щоб студенти ознайомились з українськими та міжнародними інституціями, які опікуються виданнями для дітей, центрами дослідження дитячої літератури, з найновішими тенденціями на ринку дитячої книжки за кордоном, і в Україні, навчилися виявляти нові тенденції. Паралельно організуємо мозкові штурми, щоб проговорити й виявити тематичні блоки, яких бракує, або й яких ще нема чи мало на українському книжковому ринку. Обов'язково опрацьовуємо матеріали з вікової психології, працюємо з «фокус групами» – молодшими братами, сестрами, сусідами, родичами. Так одержуємо мінізріз запиту на тему/книжку.

Серед тематичних профілів у курсі виокремлюємо такі:

- робота з історичною, соціальною пам'яттю (люди, події, місто, місця);
- екологія, природа;
- родинні цінності.

Ще в доковідні часи ми виявили, що нема книжок про дітей Ярослава Мудрого. Екскурсія до Софії Київської – дала результат. Студенти підготували дві книжки – «Ніч у бібліотеці. Як читали діти Ярослава Мудрого» (залікова робота) і «Єллісів та еллісівці. Українці в Норвегії» – (бакалаврський проєкт).

Студенти тонко реагують на запити дитячої аудиторії. Проблеми спілкування, безпеки, дому як місця закорінення розкрито в залікових проєктах цього року: «Медуся шукає дім» – про херсонських бджіл; «Літакові вірші»

переклад віршів з російської українською – родинна історія; «Абетка міст України» тощо. Як подолати страх? Над цією проблемою студентка працювала в бакалаврському проєкті «Як не боятися страху». Вона сама написала текст, переклала англійською мовою (досвід перебування за кордоном утвердив її у важливості творення книжок-двомовок). Цінним вважаємо те, що студенти долучають до своїх проєктів родичів, які створюють ілюстрації, пишуть тексти, інтерактивні матеріали, є першими читачами і критиками. Таке співтворення додає теплоти і родинності навчальному курсу. Маємо цікаві приклади. Серед них залікова робота студентів «Ліна та Лео літають», що вийшла у видавництві «Little beetle press» в Ірландії в серії «Українські читайлики», та чимало інших.

Застосування інноваційних технологій у творенні дитячих книжок – наш пріоритет. Експерименти зі штучним інтелектом окреслили оригінальні й цікаві моменти, які розкрили студентам і великі можливості, і водночас виклики. Це стало підставою до організації вебінару в Асоціації українських редакторів разом з видавництвом «Ранок» та Українським національним офісом інтелектуальної власності та інновацій. На цьому вебінарі ділились своїм досвідом і наші студенти.

Такі підходи до навчального курсу, звичайно, потребують повної залученості передусім викладача, кожного студента. Це курс, який спонукає до творчості, до дії, курс, який має високий емоційний потенціал.

Навчання редакторів, видавців, авторів, ілюстраторів дитячих книжок – справа державної ваги, це робота над майбутнім. В наших умовах це надважливо і відповідально. Втім щороку зменшується кількість годин, курси стають модулями, на цьому акцентують колеги з інших навчальних закладів, де готують редакторів. А варто було б думати над міждисциплінарними (і навіть міжуніверситетськими) комплексними повноцінними курсами, взаємодією кафедр, студентів і викладачів.

Ключові слова: дитячі видання, дитячі книжки, редактор, проєктний метод навчання.

1. Огар Емілія. Дитяча книга в українському соціумі (досвід перехідної доби). Львів, 2012.
2. Baluch A. Książka jest światem/ Krakow, 2005; Reynolds K/ Children's Literature Global and Lokal. Oslo, 2005.
3. Стахів М.Війна. Діти. Література: дитячі книжки та війна в Україні. Goethe-Institut. <https://www.goethe.de/prj/lek/uk/--/wrrchldr.html>

SOCIAL NETWORKS AS A TOOL FOR THE FORMATION OF TEENAGERS' MEDIA LITERACY AND SOCIAL SKILLS

Oleksandra KOVALOVA

Post-graduate Student of the Department of Publishing and Editing of the Educational and Scientific Institute of Journalism, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)

The growth of information and communication technologies and the widespread availability of digital texts and social media online are leading to significant changes in how we read. These changes go beyond just the formats of reading and encompass a broader understanding of text, reading activities, the role of the reader, and the social contexts in which reading occurs.

Some notable researchers in the field of media education include O. Baryshpolets, I. Chelischeva, N. Gabor, V. Ivanov, T. Kraynikova, O. Murzina, V. Sobkin, O. Voloshenyuk, E. Yastrebtseva. The primary objective of media literacy is to educate young individuals in reading media texts with critical thinking skills, fostering an appreciation for aesthetics, and aiding in the integration of knowledge and abilities gained from different experiences. It also encourages the development of social and civic responsibility through active engagement with media [1].

Some researchers, both from abroad and Ukraine, have highlighted the positive aspects of social media for teenagers from the early days of their popularity:

1. Learning outside the classroom. Over a decade ago, N. Tverezovska suggested that using social media in education can make students more interested in studying on their own by integrating study materials into social networks [2].

2. Social media for emotional comfort. Many teenagers find that activities like listening to music, socializing, using social media, and going for walks help them cope with fears and worries. Activities like sports and video games also provide comfort.

3. Cognitive development opportunities. Exposure to different viewpoints and the chance to form their own opinions can lead to changes in how teenagers think and communicate. For instance, I. Kuznetsova believes that when teenagers encounter diverse and often opposing viewpoints on interesting topics, it allows them to compare their own perspective with others' [3]. This can be a source of cognitive growth. Today, if used wisely and competently, social media can serve as a platform for intellectual, cognitive, and social development for teenagers.

Key words: social media, media literacy, teenagers, digital texts

1. Rekun O. Practical aspect of the implementation of media education in an institution of higher education. Bulletin no. 12 (168). Series: Pedagogical sciences. 2021. No. 12. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7592/1/Практичний%20аспект%20впровадження%20медіаосвіти%20у%20закладі%20вищої%20освіти.pdf> (date of access: 22.09.2023).

2. Tverezovska N. The role and place of social networks in the formation of the educational and information environment of agricultural universities. Information technologies in vocational education. 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/323160240_Rol_i_misce_socialnih_merez_u_formuvanni_osvitno-informacijnogo_seredovisa_agrarnih_universitetiv (date of access: 14.09.2023).

3. Kuznetsova I. The internet as an environment for the activities of modern teenagers. <http://ecopsy.com.ua>. URL: http://ecopsy.com.ua/data/zbirki/2003_01/sb01_33.pdf (date of access: 21.09.2023).

ПРОМОЦІЯ КНИГОЧИТАННЯ В ДИТЯЧОМУ ЖУРНАЛІ «ПІЗНАЙКО»

Тетяна ЦЕПКАЛО

кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Дитяча журнальна періодика завжди відігравала важливу роль у популяризації книгочитання серед школярів. Журнал «Пізнайко (від 6 років)» відзначається жанрово-тематичним розмаїттям та яскравими ілюстраціями, що робить це видання привабливим для дітей молодшого та середнього шкільного віку, а тому гортання сторінок самого часопису спонукає до прочитання опублікованих там матеріалів.

Промоція книгочитання в журналі «Пізнайко» відбувається декількома шляхами. Перш за все це реклама різноманітних книг в рубриці «Рекомендуємо» з анотаціями до них, фотографіями обкладинки та сторінок, електронною адресою видавництва та QR-кодами, за котрими можна безпосередньо перейти на сайт видавництва з гаджета та придбати рекламове книжкове видання. Так, у кожному номері можна зустріти рекламу книг видавництва «Школа»: «Бабайка» Туутіккі Толонен, «Пуффі та Брунгільда» Барбари Кантіні, «Вінні та Вілбер» Лори Овен, «Коко» Герди Марії Пум та багато інших. На сторінках цього часопису рекламуються книги й інших видавництв, таких як «Час Майстрів», «Книголав», «Видавництво Старого Лева», «А-ба-ба-га-ла-ма-га» та ін. Окремим видом популяризації книгочитання є подання уривків з повістей або цілих оповідань з книг в рубриці «Читалка». Оскільки кожен номер журналу «Пізнайко» присвячений якійсь окремій темі, то й твори в цій рубриці підібрані відповідно до цієї загальної тематики. Так, у номері, присвяченому школі, опубліковано уривок з повісті Памели Бучарт «У мою вчительку вселився прибулець» (видавництво «ARTBOOK»). У номері «Герої України» розміщено оповідання «Спецназ» із книги Івана Андрусяка «Нечиста сила та інші капосні історії» (видавництво «Наш Формат»). Після

таких історій публікується коротка анотація до книги, заклик до її прочитання, подяка видавництву та QR-код із покликанням на інтернет-магазин.

Цікавим способом привернути увагу маленьких читачів до книгочитання є уроки створення коміксів, де діти можуть продовжити історію, дописати репліки до намальованого оповідання або намалювати власний комікс на задану тему. Також публікуються окремі авторські комікси. Прямою промоцією книгочитання є присвята окремого номеру журналу «Пізнайко» цій темі, де кожна рубрика популяризує книги. Це і організація конкурсу «Книжка майбутнього» з книжковими призами, анекдоти про книги, інформація про письменників та їх видавництва, поради, як полюбити читання тощо.

Ключові слова: дитяча періодика, журнал, книгочитання, промоція

1. Курушина М. Читання в сучасній Україні: практики популяризації. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. 2016. Вип. 23. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. С. 162-168.

2. Масляник М. Контент сучасних дитячих періодичних видань. Розвиток суч. освіти і науки: рез-ти, проблеми, перспективи. Інтердисциплінарні виміри / [ред.-упоряд.: Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький]. Конін – Ужгород – Херсон – Кривий Ріг : Посвіт, 2019. С. 162-164.

3. Цепкало Т. Реклама в дитячому журналі «Пізнайко». Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями філологічних, лінгводидактичних і соціальнокомунікаційних досліджень» (1-2 грудня 2022 року) [редактори-упорядники С. Климович, В. Олексенко]. Херсон, 2022. С. 241-246.

МИСТЕЦЬКА СЕСІЯ

ARTISTIC SESSION

ФОРМУВАННЯ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ВАГОМОГО АСПЕКТУ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Ярослава БАРДАШЕВСЬКА

*кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри методики музичного
виховання та диригування*

*Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Україна)*

Перехід на дистанційне навчання та самоосвіту викликало шквал питань та проблем, справлятися з якими прийдеться саме молодим спеціалістам, випускникам та студентам педагогічних вузів. Безумовно багато питань виникає сьогодні у сфері музичного мистецтва. Деякі погляди на освітній процес, на сприйняття та засвоєння інформації, психологію взаємовідношень, а ще цілу низку технічних та методичних питань варто переглянути. Особливо актуальним в нових умовах існування навчального процесу, є виховання компетентного педагога музичного мистецтва загальноосвітньої школи засобами диригентсько-хорових дисциплін. Оскільки вчитель мистецтва у загальноосвітній школі - це професійний музикант, який нерідко організовує хорові колективи, керує театральними та музичними постановками, проводить святкові заходи.

Навички, які повинен здобути вчитель музичного мистецтва у ЗВО потребують використання компетентнісного підходу до навчання. Методика та власне реалізація компетентнісного підходу при підготовці майбутнього вчителя перш за все залежить від правильної організації навчального процесу. При формуванні професійної диригентсько-хорової компетенції в процесі підготовки вчителя музичного мистецтва необхідно поєднувати загальнопедагогічні методи, які виконують освітню, мотиваційну, виховну, пізнавальну, організаційну функції та спеціальні методи, які виконують ці самі функції, але вже крізь призму музично-фахового напрямку.

Успішна педагогічна діяльність залежить не тільки від професійних навичок вчителя. Відповідно структура диригентсько-хорової компетентності складається з багатьох компонентів, в тому числі з особистих якостей людини. Серед них виділимо організаційні та соціальні навички, які дозволяють успішно взаємодіяти з педагогічним колективом та з дітьми. Необхідним аспектом під час навчання та практики є мотивація та бажання працювати у даній сфері.

Компетентність вчителя музичного мистецтва, який буде усвідомлювати значущість хорового мистецтва у розвитку духовної культури молодого

покоління, повинна відповідати вимогам сучасності. Успішність засвоєння всіх компонентів навчальної програми безпосередньо залежить від глибоких міжпредметних зв'язків. Інтеграція знань, вмінь і навичок широкого кола професійних дисциплін в системі диригентсько-хорової підготовки є важливим чинником у формуванні унікального багатоаспектного освітнього середовища, якого вимагає специфіка диригентсько-хорової навчальної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ключові слова: освітній процес, компетентісний підхід, диригентсько-хорова підготовка.

1. Кабріль К.В. Критерії сформованості ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музики в процесі диригентсько-хорової підготовки. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. 2013. Вип. 2. С. 46-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmp_2013_2_12 (дата звернення 28.08.2023).

2. Козир А. Диригентсько-хорова підготовка як основа фахового становлення майбутнього вчителя музики. *Молодь і ринок*. 2011. №11 (82). С. 19-24.

3. Кучай О.В. Компетенція і компетентність – відображення цілісності та інтеграційної суті результату освіти. *Рідна школа*. 2009. №11. С. 44-48.

РОЗВИТОК МУЗИЧНОЇ МОТИВАЦІЇ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ У ШКОЛЯРІВ

Романа ДУДИК

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри методики музичного виховання та диригування Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Україна)

Розвиток музичної мотивації та самореалізації у школярів є важливим завданням, яке вимагає уваги як з боку педагогів, так і з боку батьків. Музика виступає як засіб підтримки цих процесів, сприяючи розкриттю потенціалу та розвитку особистості дитини. Основна ідея розвитку музичної мотивації та самореалізації у школярів полягає в тому, щоб сприяти розвитку їхнього музичного потенціалу, стимулювати інтерес до музики та сприяти їхньому індивідуальному зростанню через музичну діяльність. Основною метою цього процесу є надання учням можливості виявити свої таланти та зацікавленість у музичній сфері, розвивати креативність, емоційний інтелект, соціальні навички та впевненість в собі.

Визначимо шляхи розвитку музичної мотивації та самореалізації у школярів:

1) Сприяння індивідуальному вибору. Дозволити учням обирати музичний матеріал, який їм подобається, та жанри, які їх цікавлять. Це допоможе створити індивідуальний зв'язок із музикою і сприятиме більш активному навчальному процесу.

2) Комплекс різних завдань. Запропонувати різноманітні музичні завдання, які дозволять учням виражати себе на різних рівнях. Включити завдання для гри на інструментах, співу, композицій, танцю тощо.

3) Ігровий підхід. Використовувати ігри та конкурси, щоб навчальний музичний процес був цікавим та захоплюючим. Ігри активно стимулюють дитячу в них участь та сприяють розвитку їх музичних навичок.

4) Творча свобода. Надавати учням можливість творчо виражати свої ідеї через музику. Дозволити їм імпровізувати, створювати власні мелодії та аранжування.

5) Спільні проекти. Організовувати групові проекти та виступи, де діти можуть співпрацювати між собою. Це розвиває комунікативні навички, сприяє взаєморозумінню та створює колективний досвід.

6) Ознайомлення із різними музичними жанрами від класичної музики до сучасних стилів. Це допомагає розширити їхні горизонти та збагатити музичний досвід.

7) Використання сучасних технологій. Впроваджувати сучасні засоби технології для навчання та створення музики, що створить процес цікавішим та актуальним для сучасних дітей.

8) Свобода самореалізації: Дозволяти учням експериментувати зі звуками, мелодіями та стилями. Відкривати перед ними можливості для індивідуального творчого самовираження.

9) Позитивний підсумок. Підкреслювати і виголошувати досягнення учнів у музичному навчанні та виконанні. Підкріплювати позитивними відгуками та винагородами, що сприяє зростанню мотивації. Впливаючи на емоційний стан, когнітивний розвиток і соціальну адаптацію, музика створює сприятливе середовище для досягнення успіху та індивідуального розвитку особистості.

Розвиток музичної мотивації та самореалізації має бути системним та сприяти створенню позитивного музичного досвіду для школярів. Педагоги та батьки можуть разом допомагати дітям виявляти їхні музичні інтереси та здібності, створюючи сприятливе середовище для їхнього індивідуального музичного розвитку.

Таким чином, всі шляхи музичного розвитку повинні розвивати не лише музичні навички, а й допомагати знайти себе через музику, розкрити свій потенціал та розвивати цінні індивідуальні якості школяра.

Ключові слова: навчальний процес, музична мотивація, самореалізація, школярі.

1. Гумінська О. Уроки музики в загальноосвітній школі. Методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2003. 104 с. <https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx?id=d8d8c547>

2. Хоу Імей, Степанова Л. П. Мотиваційно-адаптаційний етап особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики в контексті інтегративного підходу. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. №2. С. 76 – 81. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2021-PP-2-76-81>

3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>

ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНІ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Жанна ЗВАРИЧУК

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри методики музичного виховання та диригування Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Україна)

Важливі зміни в сучасному соціально-економічному розвитку української держави і суспільства вимагають нового підходу і модернізації системи освіти в цілому. Одним з стратегічних завдань Нової української школи є формування вчителя нової формації, освіченої, компетентної, творчої особистості з різних напрямків знань, який здатний цінувати і розвивати національні потреби в усіх сферах суспільного життя і завжди перебувати в авангарді освітніх перетворень. Це і стало ідеєю даного дослідження.

Ціль доповіді – розкрити основні вимоги до вчителя музичного мистецтва в закладах освіти, формування його професійних компетентностей згідно сучасних позицій Нової української школи. Напрямами мистецької освітньої галузі є формування успішної особистості учня через пізнання та поваги до національних та світових мистецьких надбань, усвідомлення своєї ідентичності та отримання базових знань з музичної грамотності, діяльності та комунікації. Вчитель музичного мистецтва закладів освіти несе повну відповідальність за виконання завдань та цілей своєї професії. Постійне вдосконалення освітнього процесу, стимулювання навчальної та творчої активності учнів, формування їх музичної культури є професійними завданнями педагога.

Сучасний вчитель – це сучасний погляд на значення музики в суспільстві та її вплив і роль в дитячому середовищі, на національне та патріотичне виховання дитини. Сучасний вчитель повинен володіти всім комплексом загально-наукових, професійних фахових компетенцій, основними психолого-комунікативними аспектами, новітніми освітніми технологіями, методами,

формами музичного навчання та використовувати свої вміння та досвід у практичній педагогічній діяльності. Соціальне значення роботи вчителя мистецтва полягає у формуванні основних особистісних якостей учнів, їх світогляду, характеру, мислення, смаків, ознайомлення з кращими зразками світової культури. Цьому сприяють кілька факторів: музичне виховання є одним з найдоступніших і масових; музика, як вид мистецтва здатна найбільш ефективно впливати на емоційні почуття та настрої; музика є засобом ідейного та духовного виховання, розвиває розумові здібності учнів, формує моральні принципи і переконання людини; допомагає виробленню власних понять і художніх інтересів.

Висновки. Професійний ріст вчителя мистецтва – це цілеспрямований, систематичний розвиток особистості відповідно до встановлених цілей, мотивацій, стратегій, педагогічної, мистецької, творчої креативності та професійної підготовки.

Ключові слова: вчитель, музичне мистецтво, заклади освіти, компетентності, музичний розвиток

1. Аристова Л. С. Методика музичного навчання та виховання: навч.-метод. посібник. Ч. 2. Миколаїв: Іліон, 2021. 444 с.

2. Масол Л. Концепція загальної мистецької освіти. Мистецтво та освіта. 2004. № 1. С. 2–5. 3. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти. Навч. – метод. посібник. Тернопіль: Богдан, 2011. 640 с.

ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ДУХОВНОЇ ХОРОВОЇ МУЗИКА ОЛЕКСАНДРА КОЗАРЕНКА

Ганна КАРАСЬ

доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри методики музичного виховання та диригування Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Україна)

Духовна хорова музика відомого українського композитора Олександра Козаренка (1963–2023) займає важливе місце у його творчості. Він був одним із перших в Україні, хто розробив новітній курс богослов'я і філософії музики у Львівській музичній академії ім. М. Лисенка, що в подальшому вплинуло на творення нового, реформаторського типу релігійної музики. У цій ділянці творчості одними з перших стали «Чотири молебні пісні до Діви Марії» (1994 р. написання) – кантата для солістів, жіночого хору та оркестру, заснована на паралітургічних богородичних піснях, що походять з Пряшівщини (Словаччина). Їх тематизм є взірцем музичних культур пограниччя. За цей цикл, разом з творами «Псалмом Давида» та «Літургією Св.

Іоанна Золотоустого», композитор Олександр Козаренко був відзначений премією ім. М. Лисенка. Цього ж року митець номінований на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка у сфері музичного мистецтва.

Запис кантати з Різдвяного концерту LvivMozArt у Львівській опері 24 грудня 2017 року у виконання солістів (Тетяна Журавель (Україна), Ірина Житинська (Україна – Польща), Львівської державної академічної чоловічої хорової капели «Дударик» (Україна), Академічного симфонічного оркестру «INSO-Львів» (Україна) під керування Оксани Линів (Україна – Німеччина) засвідчує Запис «Псалму Давида» О. Козаренка (1998) у виконанні Заслуженої капели України «Трембіта», оркестру «Perpetuum Mobile» (хормейстер – Вероніка Серветник, диригент – проф. Георгій Павлій), який було здійснено у 2001 році, демонструє, за означенням О. Коменди, густе дисонансне середовище, сучасні хорові техніки (елементи *sprechgesang*, численні декламаційні глісандуючі інтонації, ламентозні звороти) [1, с. 94].

У своїх духовних композиціях композитор творчо переосмислював острозькі наспіви XVI століття, прийоми партесного письма, манеру співу Києво-Печерської лаври, паралітургійні пісні українців з Пряшівщини. Інтонаційна основа «Української кафолічної літургії» композитора для хору, симфонічного оркестру та органу (2021) «... об'єднує елементи православного, католицького, протестантського богослужіння, а також цілу серію інтонаційних знаків світських жанрів» [1, с. 96].

Ключові слова: духовна хорова музика, Олександр Козаренко, інтерпретація, жанри

1. Коменда О. Олександр Козаренко – піаніст, композитор. Музикознавець: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. 252 с.

2. Олександр Козаренко: Недочитана партитура життя... Спогади про митця : науково-публіцистичне видання / концепція видання, упорядкування та редакція доктора мистецтвознавства, професора Ганни Карась; ідея видання та упорядкування – доктора філософії Романа Дзундзи. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2023. 351 с.

ЗАБУТІ ІМЕНА У МИСТЕЦТВІ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ

Олександра Качмар

доктор філософських наук, професор

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Україна)*

Відродження забутих імен у мистецтві України є не лише важливим кроком до збереження культурної спадщини країни, але й способом збагачення сучасного мистецтва. Творчість цих митців надихає сучасних художників, вона стає джерелом нових ідей і впливає на формування сучасної української ідентичності. Українське мистецтво має багате минуле, повне таланту й креативності. Відновлення забутих імен допомагає відкрити нові горизонти для мистецького розвитку країни та привернути увагу світової громадськості до унікальної культурної спадщини України. Завдяки цьому процесу ми відкриваємося до нових талантів і стилю, які можуть вплинути на майбутнє мистецтва. Також не можна не згадати про роль галерей, музеїв та культурних центрів у відродженні забутих імен. Вони є платформами, де можна представити творчість непомічених чи маловідомих митців та відновити їхню славу. Через організацію спеціальних виставок, ретроспектив та мистецьких проєктів вони допомагають широкій публіці побачити творчий потенціал і внесок цих митців у розвиток українського мистецтва.

Важливо зазначити, що відродження забутих імен в мистецтві - це процес, який потребує постійної уваги та підтримки. Заохочення молодих талантів, популяризація національної культурної спадщини та включення забутих імен до сучасного дискурсу Івано-Франківська область в Україні багата на талановитих митців, чийі імена протягом часу зазнали забуття. Однак завдяки зусиллям культурних дослідників та активних громадян, ці забуті імена поступово повертаються в світло.

Один із таких митців - Адам Михайловський (1885-1965), художник, графік та педагог. Він народився у місті Чернівці, але прожив більшу частину свого життя у Коломиї, яка зараз входить до складу Івано-Франківської області. Михайловський був одним з провідних представників українського модернізму. Його роботи характеризувалися тонким ліризмом та експресіоністичною манерою виконання. Він створював картини, гравюри та літографії, присвячені українській природі, історії та культурі. Протягом деякого часу ім'я Адама Михайловського було забуте, але останніми роками його творчість отримує заслужену увагу.

Ключові слова: мистецтво, спадщина, національна культура, відродження, митці Івано-Франківщини.

1.Макаренко Т. Забуті імена: відновлення української художньої спадщини. Київ, 2019.

2. Літературна енциклопедія України. Том 1. Київ, 2004.

3. Мистецька спадщина Галичини: Ілюстрований довідник" / Михайло Бородянський, Володимир Єськін. Львів,

4. Мистецтво Прикарпаття. ХІХ - ХХ століття" / Роман Шиманський. Івано-Франківськ, 1996.

МИСТЕЦТВО ХОРЕОГРАФІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ У ВИРІШЕННІ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ШКОЛЯРІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Петро КОВАЛЬ

*доктор педагогічних наук, професор кафедри початкової освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Україна)*

Сьогодні українці зіткнулася з цілим рядом проблем, які потребують свого комплексного вирішення. Першочергово до таких проблем можна віднести емоційно-психологічний стан школярів, особливо тих, які перебувають у зоні ризику, тих, які виїхали з територій, на яких відбуваються бойові дії, і звичайно дітей, які знаходяться в постійній напрузі через постійні сигнали повітряної тривоги. Тому для таких дітей потрібні відповідні заходи, які б дали їм змогу переключити свою увагу на цікаві й захопливі заняття.

Одним із найбільш важливих засобів, який дасть можливість учням відволіктись від тих реалій і подій, які відбуваються у нашій країні, є хореографічне мистецтво. Адже саме воно поєднує в собі цілий ряд інших видів мистецтв, які в своїй полігамності дають найбільший ефект у встановленні здорової емоційно-психологічної стійкості молодших школярів. Хореографія – це творча діяльність, інтерпретація різноманітних героїчних персонажів, комунікація з однокласниками та ін. Найважливіше це те, що діти долучаються до світу прекрасного, в якому немає всіх тих жахів, які відбуваються сьогодні. Школярі вчаться спілкуванню через засоби хореографічної виразності, вони вчаться культури поведінки у взаєминах між хлопчиками та дівчатками. Заняття хореографією забезпечує фізичний розвиток дітей, що є основою будь якої діяльності, а для школярів – це навчання. Хореографія – це предмет, який передбачає інтегроване навчання. На заняттях поєднано зміст літератури, природознавства, історії, фізкультури та ін. У такому комплексному підході під час занять з хореографічного мистецтва відбувається формування в учнів позитивного емоційно-психологічного стану, який забезпечує гармонійний розвиток школярів у всіх його напрямках. Отже, хореографічне мистецтво – це ключ у розв'язанні цілого ряду проблем, які постають перед вчителями початкової школи і зокрема вчителями хореографії.

Ключові слова: хореографічне мистецтво, емоційно-психологічний стан, творча діяльність, комунікація, інтегроване навчання.

1. Березова Г.О. Класичний танець у дитячих хореографічних колективах. 2-ге вид.- К.: Муз. Україна, 1990. 256 с.

2. Бондаренко Л.А. Ритміка і танець у 1-4 класах загальноосвітньої школи. К.: Муз. Україна, 1989. 232 с.

3. Забрєдовський С.Г. Методика роботи з хореографічним колективом: навч. посіб. Видання друге, доповнене. К.: НАКККіМ, 2011. 188 с.

ФОРТЕПІАННІ ТВОРИ ДЛЯ ДІТЕЙ У ТВОРЧОСТІ С. БОРТКЕВИЧА

Леся МУЗИКА

*викладач кафедри методики музичного виховання та диригування
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Україна)*

Музика для дітей є особливим та самобутнім мистецьким явищем, вивчення котрого ніколи не втрачає своєї актуальності. Тема дитячої фортепіанної музики у різний час цікавила багатьох дослідників, зокрема В. Кліна, Н. Кашкадамову, О. Фрайта, О. Тимощук.

Необхідність осмислення історичних реалій і виявлення нових постатей у галузі дитячої фортепіанної музики аргументує звернення до вивчення творчого спадку С. Борткевича. Окрім відомих музично-критичних і наукових матеріалів вітчизняних авторів (Є. Левкулича, В. Кравець, О. Чередниченко), залучались відомості з різних зарубіжних джерел. М. Баллан (В.Британія), Б. Тадані (Індія/Канада), В. Калктман (Нідерланди) доклали багато зусиль для популяризації творчого доробку С. Борткевича.

Основу творчості Сергія Борткевича складають твори для фортепіано. Одна з граней піанізму композитора розкривається у тяжінні до камерного типу висловлювання, мистецтва бідермайера, схильності до усамітнення в домашній атмосфері, у колі близьких за духом людей. Ця складова творчої індивідуальності С. Борткевича доповнюється постійним інтересом до світу дитинства, як в образно-змістовному, так і дидактично-виховному планах. Сюди ми відносимо наступні фортепіанні опуси: ор. 14 «З мого дитинства», шість п'єс для фортепіано (1911 р.), ор. 21. «Маленький мандрівник» (1922 р.), ор. 30. «Музична дивокнижка (з казок Х.К. Андерсена)» (1925 р.), ор. 54. «Маріонетки», 9 п'єс для фортепіано (1938 р.).

Ці збірки представлені програмною музикою, у якій рівноправне місце займають картини природи, портретні замальовки, емоційні переживання, мотиви мандрів, міста і країни, казкові образи, лялькова тематика тощо. Це невеличкі п'єси ліричного, танцювального, скерцозного, маршового жанрів із

властивими їм скромними масштабами і простотою викладення. Рухливі п'єси (моторні, скерцозні) вимагають такої ж роботи, як етюди, але з тією різницею, що в етюдах художні завдання носять допоміжний характер, а в п'єсах вони є головною метою. У танцювальних п'єсах основою для роботи повинно стати виявлення специфіки, характерності танцю (вальс, мазурка, полька, гопак) і своєрідності ритму. П'єси ліричного характеру розвивають у здобувача освіти музикальність, емоційність, артистичність і виконавську ініціативу завдяки доступності музичної мови, яскравій образності й стислості форми.

Твори цієї групи мають педагогічну цінність, оскільки спрямовані на поступове оволодіння певними піаністичними навичками та технічними прийомами. Невеликі за обсягом, вони є зручними для виконання, їх можна використовувати для розширення репертуару на заняттях з додаткового музичного інструменту та загального фортепіано, що дасть можливість поглибити пізнавальний процес музично-естетичного виховання здобувачів освіти.

Ключові слова: творчість Сергія Борткевича, фортепіанне виконавство, дитячі фортепіанні цикли

1. Кашкадамова Н. Історія фортеп'янного мистецтва. ХІХ сторіччя: підручник. Тернопіль: АСТОН, 2006. 608 с.

2. Чередниченко О.В. Генезис віртуозного фортепіанного стилю Сергія Борткевича. Мистецька освіта в Україні: традиції, сучасність, перспективи: матеріали ІV Всеукр.наук.-практ. конф., 21-23 березня 2007 р. Луганськ, 2007. С.471-475.

ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ МУЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА

Ірина ТАРАН

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри методики музичного виховання та диригування, Навчально-науковий інститут мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Україна)

Музичне мислення є багатограним та різноплановим. Зміни, що відбуваються у житті країни, відображаються в педагогічній теорії й практиці, а мистецька функція освіти покликана сприяти розвитку творчої особистості.

Самостійність музичного мислення – це процес моделювання відносин людини до реальної дійсності в інтонованих звукових образах, що часто виникають у результаті активної, естетично-забарвленої взаємодії зі звуковою реальністю. Музичне мислення варто розглядати як інтегративно-суб'єктивний

духовний феномен, що функціонує у синкретичній єдності його художньо-концептуального, музично-феноменологічного та виконавсько-технологічного компонентів, які викликають індивідуальні асоціації та зв'язки, тобто неповторне емоційне забарвлення інформаційних потоків. Тому дуже важливо слухати музику, виконувати та робити спроби писати музичні твори не тільки старшим учням, але й дозволяти початківцям придумувати свої власні музичні асоціації. Це призводить до активізації самостійності музичного мислення. Головне, щоб дитина при самостійному мисленні була налаштована тільки на позитивні емоції, бо саме емоції – це головний, вихідний пункт процесу музичного мислення.

Процес формування самостійності музичного мислення довгий і складний. Уміння самостійно мислити не дається людині саме, воно виховується шляхом певного тренування волі й потрібної уваги. Важливе значення має максимальна зосередженість під час уроків мистецтва. Потрібно використовувати невеликі завдання та давати можливість самому знаходити вирішення завдань, тобто розвивати у дитини творчу ініціативу. Для цього варто, наприклад, запропонувати учням скласти мелодію на поставлений ритмічний малюнок або на віршований текст, закінчити кінець музичної фрази, підібрати знайому мелодію, зіграти її від різних звуків, прочитати з аркуша новий твір і вгадати з якого кінофільму, мультфільму чи телепередачі ця музика, спробувати самостійно проілюструвати її тощо. Учням буде надзвичайно цікаво виконувати такі завдання, спрямовані на формування самостійності музичного мислення та розвитку музичної уяви.

Самостійність мислення у музиці доступне кожній дитині і виникає в результаті цілком конкретного образного музичного звучання. При цьому кожна дитина мислить по-різному та відчуває ту чи іншу музику по-своєму, а вчитель повинен створити сприятливу атмосферу на уроці мистецтва для того, щоб викликати у дитини бажання діяти самостійно.

Ключові слова: уроки мистецтва, самостійність, музичне мислення.

1. Самойленко О. І. Категорія музичного мислення у понятійному контексті психології мистецтва: про єдність філософсько-естетичного та мистецтвознавчого методів пізнання. Музичне мистецтво і культура. 2018. № 26. С. 7-17. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.31723/2524-0447-2018-26-7-17>

2. Давидов. М. А. Аспекти фахового мислення музиканта-виконавця. Актуальні питання гуманітарних наук. 2013. Вип. 7. С. 93-118. URL: http://drohobych.net/youngsc/AQGS/2013_7/Art/93-118.pdf

ДИТИНСТВО. ЛІТЕРАТУРА. КУЛЬТУРА. ОСВІТА

КНИГА ТЕЗ

**I МІЖНАРОДНОЇ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

5 -7 жовтня 2023 року

CHILDHOOD. LITERATURE. CULTURE. EDUCATION

BOOK OF ABSTRACTS

**of the I INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY SCIENTIFIC
CONFERENCE**

October 5 – 7, 2023

Дитинство. Література. Культура. Освіта. Книга абстрактів I Міжнародної мультидисциплінарної наукової конференції (5 – 7 жовтня 2023 р.). Ред.: Т. Качак, О. Будник. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2023. 144 с.

Childhood. Literature. Culture. Education. Book of Abstracts of the I International Multidisciplinary Scientific Conference (October 5 – 7, 2023). Editors T. Kachak, O. Budnyk. Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 2023. 144 p.

ДЛЯ ПОДАТОК
FOR NOTES